

Betalningsskyldighet för underhållsstöd

En vägledning är i första hand ett stöd för Försäkringskassans medarbetare vid ärendehandläggning och utbildning. Den innehåller en samlad information om vad som gäller på det aktuella området, uppdelat på tillämpnings- och metodstödsavsnitt.

En vägledning kan innehålla beskrivningar av

- författningsbestämmelser
- allmänna råd
- förarbeten
- rättspraxis
- JO:s beslut.

En vägledning kan även innehålla beskrivningar av hur man ska handlägga ärenden på det aktuella området och vilka metoder som då ska användas.

Vägledningarna uppdateras fortlöpande. Ändringar arbetas in i den digitala versionen, som finns på forsakringskassan.se. Sök på "vägledningar".

Du som arbetar på Försäkringskassan hittar dem också på Fia.

Upplysningar: Försäkringskassan
Avdelningen för Barn och familj

Beslutad 2024-04-30

Innehåll

Förkortningar	7
Sammanfattning.....	8
Läsanvisningar	9
1 Inledning	10
1.1 Försörjningsskyldighet och underhåll till barn	10
1.2 Underhållsstöd	10
1.3 Bestämmelser om underhållsstöd.....	10
1.4 Barnkonventionen	11
2 Betalningsskyldighet för den bidragsskyldiga föräldern	12
2.1 Betalningsbelopp.....	12
2.1.1 Beslut om betalningsskyldighet.....	12
2.1.2 Betalningsbelopp eller underhållsbidrag	12
2.1.3 Särskilt förordnade vårdnadshavare	13
2.1.4 Beloppsgränser	13
2.1.5 Tillfälliga beslut om betalningsskyldighet	13
2.1.6 Vård på det allmännas bekostnad.....	13
2.1.7 Betalningsbeloppet påverkas av antalet barn	14
2.1.8 Deltidsstudier.....	14
2.1.9 Barn i utlandet	14
2.2 Procentsats	14
2.2.1 Betalningsgrundande inkomst.....	15
2.2.2 Slutlig skatt.....	16
2.2.3 Överskott av tjänst.....	17
2.2.4 Allmänna avdrag	17
2.2.5 Överskott av kapital.....	17
2.2.6 Tidigare medgivet uppskovsavdrag	18
2.2.7 Schablonintäkt.....	18
2.2.8 Överskott av näringsverksamhet.....	19
2.2.9 Förmögenhet	19
2.2.10 Studiebidrag och omställningsstudiestöd	20
2.3 Skälighetsbedömning	20
2.3.1 Förvärvsförmågan utnyttjas inte.....	20
2.3.2 Ändring enligt 113 kap. 3 § SFB	21
2.3.3 Inkomster i utlandet	22
2.3.4 Återkomst till Sverige.....	22
2.3.5 Metodstöd – skälighetsbedömning av betalningsbelopp	22
2.4 Årlig omprövning av betalningsbelopp	24
2.4.1 Ändring av procentsats.....	24
2.4.2 Omprövning när underhållsstödet höjs för att barnet har fyllt 7 eller 15 år	26
2.4.3 Nytt betalningsbelopp – förfalldatum.....	27
2.5 Upphävande av betalningsskyldighet.....	27
2.6 Jämkning av betalningsskyldighet.....	29
2.6.1 Betalning	29
2.6.2 Tilläggsbetalning	29
2.7 Retroaktiv betalningsskyldighet.....	30

2.7.1	Retroaktiv begränsning	30
3	När underhållsskyldigheten fullgörs genom underhållsbidrag	31
3.1	Bosättning	31
3.2	Försäkringskassans krav på underhållsbidrag.....	31
3.2.1	Förfallodag	33
3.2.2	Föreläggande	33
3.2.3	Fullmakt.....	33
3.2.4	Debitering	34
3.2.5	Betalt underhållsbidrag.....	35
4	Avdrag när barnet bor tillfälligt hos den bidragsskyldiga föräldern	37
4.1	Avdrag för återkommande umgänge.....	37
4.1.1	Avtal om umgänge	37
4.2	Handläggning av begäran om avdrag för återkommande umgänge	38
4.2.1	Vistelsens längd	38
4.2.2	Anmälningsskyldighet och omprövning av avdrag för återkommande umgänge	39
4.2.3	Upphävt beslut om avdrag för återkommande umgänge.....	39
4.3	Metodstöd – beräkning av återkommande umgänge.....	40
4.4	Tidigare bestämmelser om umgängesavdrag.....	43
4.4.1	Övergångsbestämmelser	44
4.4.2	Hur umgängesavdraget räknades fram.....	44
4.4.3	Beräkning av avdrag	45
4.4.4	Handläggning av anmälan	45
4.4.5	Styrkande av uppgifterna	46
4.4.6	Avdrag beräknat på underhållsbidrag	47
4.4.7	Retroaktiva ändringar	48
5	Handläggning av betalningsskyldighet	49
5.1	Försäkringskassans krav på fordringarna	49
5.1.1	Delgivning.....	49
5.1.2	Metodstöd – handläggning av utebliven delgivning	50
5.1.3	Förfallodag	51
5.2	Riktade inbetalningar.....	51
5.2.1	När är en inbetalning riktad?	51
5.2.2	Olika fordringar	52
5.2.3	Underhållsbidrag	52
5.3	Återbetalning till den bidragsskyldiga föräldern	52
5.3.1	Ändrat beslut om slutlig skatt	52
5.3.2	Faderskap eller föräldraskap har upphävts.....	52
5.3.3	Metodstöd – faderskap eller föräldraskap har upphävts	53
5.3.4	Metodstöd – återbetalning när en person har friats från faderskap eller föräldraskap.....	54
5.3.5	Räntan är skattepliktig inkomst	54
5.3.6	Återbetalning av underhållsbidrag vid upphävt faderskap eller föräldraskap	55
5.4	Krav mot dödsbo	55
5.5	Preskription	55
5.5.1	Preskription av betalningsskyldighet	55
5.5.2	Preskription vid anstånd	56
5.5.3	Preskription vid skuldsanering	57

5.5.4	Preskription av underhållsbidrag	57
6	Fördelning och kreditering	58
6.1	Fördelning och kreditering vid betalning till Försäkringskassan	58
6.1.1	Fördelning mellan fordringar för flera barn	58
6.1.2	Fördelning av fordran mellan Försäkringskassan och barn	59
6.1.3	Kreditering	59
6.2	Fördelning och kreditering vid anstånd	59
6.2.1	Öresavrundning	59
6.3	Betalning till Kronofogden	60
6.3.1	Egna inbetalningar till Kronofogden	60
6.3.2	Löneutmätning	60
6.3.3	Förbehållsbelopp och utmätningens belopp	60
6.3.4	Fördelning och kreditering vid löneutmätning	60
6.3.5	Avräkningslagen	60
6.3.6	Utmätning av lös eller fast egendom	61
6.4	Betalning till Försäkringskassan samtidigt som löneutmätning pågår	61
7	Ränta	62
7.1	Skyldighet att betala ränta	62
7.1.1	Metodstöd – förfallodatum på automatskapade inbetalningsaviseringar	62
7.2	När det finns ett beslut om anstånd	63
7.3	Vid skuldsanering	63
7.4	Beräkning av ränta	63
7.5	Dag för dag beräkning	63
7.5.1	Öresavrundning	64
7.5.2	Inte avdragsgill	64
7.6	Eftergift	65
7.7	Underhållsbidrag	65
7.8	Äldre bestämmelser	65
8	Anstånd	66
8.1	Anstånd med att fullgöra betalningsskyldigheten	66
8.2	Skäl för anstånd	66
8.3	Ansökan om anstånd	67
8.3.1	Tidsbegränsat beslut	67
8.3.2	Anmälningsskyldighet	67
8.3.3	Ändring av beslut	68
8.3.4	Beslut om anstånd upphävs helt	68
8.3.5	Nytt beslut om anstånd	69
8.3.6	Fordringar som har lämnats till Kronofogden	70
8.4	Beräkning av förbehållsbelopp	71
8.4.1	Ändrade inkomstförhållanden	72
8.4.2	Andra tillgångar	72
8.4.3	Kronofogdens rekommendationer	73
8.4.4	Betalningsplan då underhållsstöd betalas ut	77
8.4.5	Beräknad betalningsförmåga	78
8.5	Näringsidkare	78
8.6	Personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra särskilda förhållanden ...	79
8.6.1	Rehabilitering	79
8.6.2	Andra särskilda förhållanden	79

8.6.3	Stora retroaktiva skulder	79
9	Eftergift, skuldsanering och ackord.....	81
9.1	Eftergift	81
9.1.1	Ny ansökan	81
9.2	Synnerliga skäl för eftergift.....	82
9.2.1	Fastställt faderskap och betalningsskyldighet för förfluten tid	82
9.2.2	Ekonomiska förhållanden	83
9.3	Vilken skuld kan efterskänkas	85
9.3.1	Förändringar av skulden efter ansökan.....	85
9.3.2	Personliga förhållanden	85
9.4	Utredning och beslut om eftergift	85
9.4.1	Kreditering av eftergiftet belopp	85
9.5	Skuldsanering.....	86
9.5.1	Skuldsanering för företagare	86
9.5.2	Ansökan om skuldsanering	87
9.5.3	Beslut om att inleda skuldsanering	87
9.5.4	Betalning av löpande betalningsbelopp	91
9.5.5	Anstånd och skuldsanering	91
9.5.6	Omprövning av skuldsaneringsbeslut	91
9.5.7	Upphävt skuldsaneringsbeslut	92
9.5.8	Fordran på underhållsbidrag	92
9.6	Ackord	92
9.6.1	Fördel för det allmänna	92
10	Indrivning	93
10.1	Ansökan om indrivning	93
10.1.1	Begäran om indrivning	93
10.1.2	Bidragsskyldig följer inte betalningsplan vid anstånd.....	94
10.1.3	Betalningsupplmaning.....	94
10.1.4	Upplysning om anstånd m.m.....	95
10.1.5	Underhållsbidrag	95
10.1.6	Fullmakt.....	95
10.1.7	"Blandmål".....	95
10.1.8	Metodstöd – blandmål	95
10.1.9	Uppgiftsskyldighet	96
10.1.10	Återkallande av indrivning	96
10.1.11	Betalning efter att fordran har lämnats för indrivning	97
10.2	Kostnader m.m. vid indrivning	97
10.2.1	Betalningsansvar	98
10.2.2	Betalningsanmärkning.....	98
10.3	Uppgifter i personregister	98
11	Övriga förfarandebestämmelser	100
11.1	Utredning och kontroll	100
11.2	Uppgiftsskyldighet	100
	Källförteckning.....	101

Förkortningar

Förkortning	Förklaring
a-mål	Allmänna mål enligt utsökningsbalken
Avräkningslagen	Lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter
BorgL	Lagen (207:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter
CSN	Centrala studiestödsnämnden
e-mål	Enskilda mål enligt utsökningsbalken
FB	Föräldrabalken
FbL	Folkbokföringslag (1991:481)
FÖD	Försäkringsöverdomstolen
HB	Handelsbalken
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta Förvaltningsdomstolen
IL	Inkomstskattelagen (1999:1229)
KFM A	Kronofogdemyndighetens allmänna råd om bestämmande om förbehållsbeloppet vid utmätning av lön m.m.
KFM M	Kronofogdemyndighetens information om bestämmande av förbehållsbeloppet vid utmätning av lön m.m.
KFMFS	Kronofogdemyndighetens föreskrifter om bestämmande av förbehållsbeloppet vid utmätning av lön m.m.
KL	Kommunalskattelagen (1928:370)
KRNG	Kammarrätten i Göteborg
KRSU	Kammarrätten i Sundsvall
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
PUL	Personuppgiftslagen (1998:204)
RFV	Riksförsäkringsverket
SFB	Socialförsäkringsbalken
SKUL	Skuldsaneringslagen
UB	Utsökningsbalken
UF	Utsökningsförordningen (1981:981)
USF	Förordningen (1996:1036) om underhållsstöd
USL	Lagen (1996:1030) om underhållsstöd
ÄB	Ärvdabalken

Sammanfattning

När underhållsstöd för ett barn betalas ut av Försäkringskassan ska den förälder som inte varaktigt bor tillsammans med barnet betala tillbaka hela eller delar av underhållsstödet till Försäkringskassan.

Hur mycket den bidragsskyldiga föräldern ska betala tillbaka bestäms med ledning av uppgifter från föregående års beslut om slutlig skatt och förälderns antal barn som har rätt till försörjning enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken (FB). Försäkringskassan kan även bedöma om inkomsten är skälig i förhållande till förälderns förvärvsförmåga, alltså förmågan att skaffa sig inkomst.

Om föräldern har en inkomst från ett annat land eller är bosatt utomlands, kan underhållsstödet krävas tillbaka med ett civilrättsligt underhållsbidrag som grund för fordran.

Försäkringskassan ska utan dröjsmål vidta åtgärder för att driva in fordringen om den bidragsskyldiga föräldern inte betalar. En bidragsskyldig som har betalningssvårigheter kan ansöka om anstånd med betalningen eller ansöka om att befrias från att betala sin skuld. Bedömningen grundar sig då på en beräkning av betalningsförmågan enligt utskönningsbalkens (UB) regler.

Bestämmelserna om underhållsstöd finns i socialförsäkringsbalkens (SFB) avdelning B kapitel 17–19. Syftet med den här vägledningen är att vara ett stöd i det dagliga arbetet på Försäkringskassan och bidra till att bestämmelserna tillämpas på ett riktigt och likformigt sätt.

Vägledningen beskriver:

- Allmänna bestämmelser om betalningsskyldigheten
- När en bidragsskyldig förälder bor eller har inkomst från ett annat land
- Rätten till avdrag för umgänge med barnet
- Hur och när fordrans ska delges, förfalla till betalning och preskriberas
- Hur inbetalningar fördelas och krediteras olika fordringar
- Ränta
- Anstånd – hur och när betalningen av skulden kan skjutas upp
- Eftergift, skuldsanering och ackord
- Indrivningsåtgärder

Lagar, bestämmelser och praktisk handläggning av underhållsstöd förklaras även i vägledning 2001:9, *Underhållsstöd* och vägledning 2006:1, *Indrivning av underhållsbidrag i internationella ärenden*.

Läsanvisningar

Den här vägledningen riktar sig till Försäkringskassans medarbetare i handläggningen. Den kan också vara ett stöd vid utbildning av Försäkringskassans personal.

Vägledningen redovisar och förklarar lagar och andra bestämmelser. Den redogör för de delar av lagens förarbeten som är särskilt viktiga för att förstå hur lagen ska tillämpas. Den redogör också för rättspraxis samt för Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden.

Vägledningen innehåller också en beskrivning av hur man ska handlägga ärenden och vilka metoder som då ska användas för att åstadkomma både effektivitet och kvalitet i handläggningen. Rubriken till sådana kapitel eller avsnitt inleds med ordet Metodstöd.

Hänvisningar

I vägledningen finns hänvisningar till lagar, förordningar och föreskrifter. De är som regel citerade i en ruta som texten före eller efter rutan hänvisar till. Det finns också hänvisningar till allmänna råd, Försäkringskassans rättsliga ställningstaganden, interna styrdokument, förarbeten, rättsfall, JO-beslut och andra vägledningar. Dessa hänvisningar finns antingen i löpande text eller inom parentes i direkt anslutning till den mening eller det stycke den avser.

Sist i vägledningen finns en källförteckning som redovisar de lagar, förordningar, domar med mera som nämns i vägledningen.

Exempel

Vägledningen innehåller också exempel. De är komplement till beskrivningarna och åskådliggör framför allt hur en ersättning ska beräknas.

Historikbilaga

Denna vägledning har reviderats. I historikbilagan finns en kortfattad beskrivning av de sakliga ändringar som gjorts i respektive version av vägledningen. Genom att läsa historikinformationen får du en överblick över de viktigaste nyheterna i den här versionen.

Att hitta rätt i vägledningen

I vägledningen finns en innehållsförteckning. Den är placerad först och ger en översiktsbild av vägledningens kapitel och avsnitt. Med hjälp av fliken "Bokmärken" i vänsterkanten kan du navigera mellan avsnitten. Det finns också en sökfunktion för att hitta enstaka ord och begrepp.

1 Inledning

1.1 Försörjningsskyldighet och underhåll till barn

Föräldrabalken (FB) reglerar föräldrars ansvar och försörjningsskyldighet gentemot sina barn. Utgångspunkten är att en förälder som bor tillsammans med sitt barn uppfyller sin underhållsskyldighet genom att ta hand om och försörja barnet. Den förälder som inte varaktigt bor tillsammans med barnet ska fullfölja sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag. Det är en överenskommelse mellan föräldrarna som tar hänsyn till barnets behov och båda föräldrarnas ekonomiska förmåga att bidra. Även barnets egna inkomster, tillgångar och sociala förmåner kan vägas in. (7 kap. 1–2 §§ FB)

Läs mer om underhållsskyldighet för barn i Försäkringskassans vägledning (2016:1) *Underhållsbidrag till barn* samt vägledning (2001:9) *Underhållsstöd*.

Om den underhållsskyldiga föräldern inte betalar underhåll för barnet, eller betalar ett belopp som är lägre än underhållsstödsbeloppet enligt 18 kap. 20 § SFB, kan barnet ha rätt till underhållsstöd från Försäkringskassan.

1.2 Underhållsstöd

Underhållsstödet är oberoende av reglerna om underhållsbidrag i FB och är ett statligt bidrag till barn vars föräldrar inte bor tillsammans. Försäkringskassan betalar ut förmånen till den förälder som barnet bor hos, och om barnet har fyllt 18 år betalas förmånen direkt till barnet.

Den förälder som inte bor tillsammans med barnet, det vill säga den bidragsskyldiga föräldern, ska då betala tillbaka samhällets kostnader. Försäkringskassan fastställer ett betalningsbelopp som helt eller delvis motsvarar det underhållsstöd som barnet får.

Betalningsbeloppets storlek påverkas av den bidragsskyldiga förälderns inkomst och hur många barn som föräldern ska försörja (se avsnitt 2.2). Betalningsbeloppet kan aldrig vara högre än det belopp som Försäkringskassan betalar ut för barnet (19 kap. 26 § SFB).

Underhållsstödet utgick från början med samma belopp per månad och barn, oberoende av barnets ålder. Man har därefter i omgångar åldersdifferentierat underhållsstödet. Se avsnitt 9.1 i Försäkringskassans vägledning (2001:9) *Underhållsstöd* för mer information om vilka beloppsgränser som gäller.

Om den bidragsskyldiga föräldern bor eller har inkomster utomlands kan Försäkringskassan i stället kräva att hen betalar underhållsbidrag (se avsnitt 3.2).

1.3 Bestämmelser om underhållsstöd

Lagen om underhållsstöd (USL) tillämpades i fråga om underhållsstöd och betalningsskyldighet från den 31 januari 1997 tills den ersattes av socialförsäkringsbalken (SFB) den 1 januari 2011.

Vid övergången från USL till SFB ändrades vissa begrepp. Till exempel ändrades benämningen återbetalningsskyldighet till betalningsskyldighet och återbetalningsbelopp ändrades till betalningsbelopp.

Underhållsstöd ingår bland de bosättningsbaserade förmånerna i SFB. Barnet och boföräldern ska alltså vara bosatta i Sverige för att kunna få underhållsstöd. Reglerna om underhållsstöd finns i avdelning B Familjeförmåner kapitel 17–19, vilket inte ska förväxlas med familjeförmåner enligt EU-förordningen 883/2004. Det framkommer av artikel 1 z i nämnd förordning att underhållsstöd inte är att betrakta som familjeförmån enligt EU-förordningen.

1.4 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) är lag i Sverige sedan 2020.

Många av Försäkringskassans förmåner rör barn, och vår handläggning kan påverka barns situation på olika sätt. Därför ska vi följa barnkonventionen i all vår handläggning.

Konkret betyder det att vi alltid ska beakta barnets bästa när vi fattar beslut eller vidtar åtgärder som rör ett barn. På så sätt säkerställer vi barnets rättigheter och har ett barnrättsperspektiv.

Bedömningen av vad som är barnets bästa ska göras som en del av vår ordinarie handläggning, precis som vi hanterar förmånsspecifika regler, utredningsmetodik, kommunikation och bemötande. Hur och i vilken utsträckning barnets bästa ska beaktas måste vägas mot andra regler och intressen inom Försäkringskassans verksamhet.

Läs mer

- I riktlinje (2016:02) om *Anmälan till socialnämnden vid kännedom om eller misstanke att ett barn far illa och polisanmälan vid misstanke om brott*
 - I vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* om barn och barnrättsperspektivet
 - Om barnets bästa på Barnombudsmannens hemsida
 - Om barns rättigheter på Försäkringskassans intranät
-

2 Betalningsskyldighet för den bidragsskyldiga föräldern

Det här kapitlet beskriver reglerna för den bidragsskyldiga förälderns betalningsskyldighet gentemot Försäkringskassan, bland annat

- den årliga omprövningen av betalningsbeloppet
- jämkningen av betalningsbeloppet och
- den retroaktiva betalningsskyldigheten.

2.1 Betalningsbelopp

Betalningsbeloppet per år motsvarar ett visst procenttal av den bidragsskyldiga förälderns inkomst. Procenttalet fastställs utifrån samtliga barn som den föräldern är underhållsskyldig för enligt 7 kap. 1 § FB när Försäkringskassan bestämmer procenttalet (19 kap. 16 § SFB).

2.1.1 Beslut om betalningsskyldighet

När underhållsstöd har lämnats till ett barn och det finns en bidragsskyldig förälder ska Försäkringskassan besluta om betalningsskyldighet. Betalningsbeloppet ska helt eller delvis motsvara vad som har betalats ut i underhållsstöd (19 kap. 2 § SFB).

Om den bidragsskyldiga föräldern har barnet hos sig, sammanlagt, minst 30 hela dygn per kalenderår kan hen begära att avdraget görs redan när betalningsskyldigheten bestäms (så kallad nettoberäkning). En förutsättning är att umgänget är fastställt i en dom som vunnit laga kraft eller i ett avtal som godkänts av socialnämnden. När betalningsskyldigheten fastställs görs då ett avdrag för varje helt dygn med 1/40 av det belopp per månad som den föräldern annars skulle ha betalat. Beräkningen av antalet hela dygn görs på samma sätt som umgängesavdrag enligt 7 kap. 4 § FB (19 kap. 22 § SFB). Se kapitel 4 för mer information om när den bidragsskyldiga föräldern har haft barnet hos sig.

Försäkringskassan beslutar om betalningsskyldigheten samtidigt som man meddelar beslut om underhållsstöd eller snarast efter detta. Ett beslut om att bevilja underhållsstöd och att fastställa betalningsskyldighet ska delges den bidragsskyldiga föräldern (18 kap. 41 § SFB). I kapitel 5 kan du läsa mer om delgivning.

Någon betalningsskyldighet ska inte fastställas om underhållsstöd beviljats som utfyllnadsbidrag eller när barnet bor växelvist hos båda föräldrarna. Detsamma gäller när underhållsskyldigheten enligt FB har fastställts i form av ett engångsbelopp.

2.1.2 Betalningsbelopp eller underhållsbidrag

Om den bidragsskyldiga föräldern både bor och arbetar i Sverige fastställer Försäkringskassan ett betalningsbelopp. Är föräldern anställd i Sverige, men bor i ett annat land, kan Försäkringskassan välja mellan att fastställa ett betalningsbelopp eller kräva att hen betalar underhållsbidrag. Så länge hen är anställd i Sverige kan visserligen ett betalningsbelopp drivas in här, men möjligheten att driva in statens fordran avseende betalningsskyldighet enligt SFB är inte stor utomlands.

Det är viktigt att Försäkringskassan känner till var den bidragsskyldiga föräldern bor och var hen arbetar innan beslut om betalningsskyldigheten fattas. Försäkringskassan har möjlighet att avstå från att fastställa betalningsskyldighet om den bidragsskyldiga

föräldern får lön som inte kan drivas in i Sverige enligt 7 kap. UB (19 kap. 4 § SFB). I ett sådant fall kan Försäkringskassan i stället träda in i barnets rätt till fastställt underhållsbidrag till den del som svarar mot utbetalt underhållsstöd (19 kap. 29 § SFB). Notera att beslutet om betalningsbelopp inte kan upphävas, när betalningsskyldigheten fastställts efter det att föräldern redan har bosatt sig utomlands. Ett beslut om betalningsskyldighet får endast upphävas, helt eller delvis, om den bidragsskyldiga föräldern bosatt sig utomlands efter att beslut om betalningsskyldighet har fattats. Detsamma gäller också om hen bor i Sverige och i eller från utlandet får lön eller annan inkomst som inte kan utmätas enligt 7 kap. UB (19 kap. 37 § SFB). I avsnitt 2.3.2 kan du läsa mer om ändring av beslut, avsnitt 2.5 upphävande av betalningsskyldighet och i avsnitt 2.7.1 om retroaktiv begränsning.

2.1.3 Särskilt förordnade vårdnadshavare

Bor barnet hos en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare kan underhållsstöd betalas ut i förhållande till var och en av föräldrarna. Betalningsskyldigheten beslutas då i förhållande till var och en av föräldrarna.

2.1.4 Beloppsgränser

Den bidragsskyldiga föräldern ska inte betala ett högre belopp per barn än vad som har betalats ut i underhållsstöd för barnet. Om Försäkringskassan till exempel betalar ut 1 673 kronor i underhållsstöd för ett barn, så kan betalningsbeloppet bli högst 1 673 kronor för det barnet. (18 kap. 20 § och 19 kap. 2 § SFB).

Om det belopp som ska betalas för ett barn under en månad slutar på öretal, avrundas beloppet till närmast lägre kronantal. Om månadsbeloppet för ett barn blir lägre än 50 kronor, faller betalningsskyldigheten bort (19 kap. 27 § SFB).

2.1.5 Tillfälliga beslut om betalningsskyldighet

Tillfälliga beslut om betalningsskyldighet kan bli aktuella i två situationer.

Den ena är när Försäkringskassan har fattat beslut om underhållsstöd för ett barn för tid till dess att slutligt beslut kan fattas (112 kap. 2 § SFB). Då ska betalningsskyldigheten fastställas för den bidragsskyldiga föräldern för motsvarande tid (19 kap. 6 § SFB). I förarbetena till USL sägs att det är angeläget att den bidragsskyldiga föräldern kommer igång så snabbt som möjligt med betalningarna så att det inte skapas stora ingångsskulder på grund av att ett slutligt beslut om betalningsskyldighet ännu inte kan fattas (prop. 1995/96:208, Underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar s. 92).

Den andra situationen är när Försäkringskassan har beslutat att betala ut underhållsstöd utan att faderskapet är fastställt. Försäkringskassan kan då besluta om betalningsskyldighet för den man som är instämmd i målet om att fastställa faderskapet. För det krävs att mannen i fråga på sannolika skäl är far till barnet och att det inte är flera män instämnda i målet (19 kap. 7 § SFB).

2.1.6 Vård på det allmännas bekostnad

Försäkringskassan kan besluta om att bevilja underhållsstöd även till barn som vårdas på det allmännas bekostnad. I enlighet med 106 kap. 8 § SFB kan dock inte underhållsstöd betalas ut. Hur ett beslut om vård eller placering i till exempel ett familjehem påverkar barnets rätt till underhållsstödet finns även beskrivet i Försäkringskassans vägledning (2001:9) *Underhållsstöd*. Se kapitel 7.

Om underhållsstöd redan betalas ut för barnet kan Försäkringskassan besluta om att inte dra in underhållsstödet, men att det inte ska betalas ut tills vidare.

Det är lämpligt att Försäkringskassan informerar den bidragsskyldiga föräldern både om beslutet att bevilja underhållsstöd och att utbetalningarna inte görs. Det är också lämpligt att meddela när utbetalningen återupptas.

2.1.7 Betalningsbeloppet påverkas av antalet barn

För varje barn som har rätt till underhållsstöd ska betalningsskyldigheten bestämmas till ett visst belopp per år. Det betalningsbelopp som den bidragsskyldiga föräldern ska betala beräknas genom ett procenttal av hens inkomst som anges i 19 kap. 17 § SFB (19 kap. 16 § SFB).

Alla egna barn till den bidragsskyldiga föräldern ska räknas med när procenttalet bestäms. Dessa barn är inte bara de barn som enligt 7 kap. 2 § FB är skyldig att betala underhållsbidrag för. Även andra barn som föräldern är underhållsskyldig för räknas med. Det krävs alltså inte att det betalas ut underhållsstöd för barnet eller att den bidragsskyldiga föräldern betalar underhållsbidrag för barnet för att det ska räknas med. Styvbarn räknas dock inte med, inte ens om den som är bidragsskyldig är underhållsskyldig enligt 7 kap. 5 § FB. Det är en tolkning av 19 kap. 17 § SFB jämfört med 7 kap. 1 § FB och prop.1995/96:208 s. 93–94.

Underhållsskyldigheten för ett barn upphör när barnet fyller 18 år. Går barnet i skolan efter denna tidpunkt är föräldrarna underhållsskyldiga under den tid som skolgången pågår, men längst till och med dagen innan barnet fyller 21 år. Fyller barnet den första i månaden så ska barnet inte räknas med den månaden.

Till skolgång räknas bland annat grundskola och gymnasieskola (7 kap. 1 § FB). Se vidare i Försäkringskassans vägledning (2016:1) *Underhållsbidrag till barn*.

2.1.8 Deltidsstudier

Enligt studiestödslagen kan studiehjälp betalas ut för studerande på individuella program för kurser och andra utbildningsinslag. Eftersom försörjningsskyldighet enligt FB finns i sådana fall ska dessa barn ingå i beräkningen av den procentsats som bestämmer betalningsbeloppets storlek (19 kap. 17 §).

2.1.9 Barn i utlandet

Om en bidragsskyldig förälder anger att hen har barn som är bosatta utomlands ska hen enligt 5 § andra stycket RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18 lämna in en handling som styrker föräldraskapet. Föräldraskapet kan styrkas genom till exempel en dom där det framgår att underhållsskyldighet finns för barnet eller att det på annat sätt styrks att den som är bidragsskyldig är förälder till barnet.

Av samma föreskrift framgår också att den som är bidragsskyldig ska styrka att barnet lever. Det kan göras till exempel genom ett så kallat levnadsintyg, personbevis eller motsvarande.

2.2 Procentsats

Är föräldern bidragsskyldig för endast ett barn ska procenttalet 14 användas vid beräkning av betalningsbeloppet. Är hen underhållsskyldig för två barn är procenttalet 11,5 för varje barn. Vid tre barn är procenttalet 10 för varje barn. Har föräldern fler än tre barn motsvarar procenttalet det tal man får om man dividerar summan av antalet barn och 27, med antalet barn. Procenttalet bestäms till ett tal med högst två decimaler (19 kap. 17 § SFB).

Antal barn	Procenttal per barn
1	14
2	11,5
3	10
4	7,75
5	6,40
6	5,50
7	4,86
8	4,38

Exempel

En förälder är bidragsskyldig för två barn. Dessutom har hen två hemmavarande barn under 18 år, alltså totalt fyra barn. Summan av antalet barn och 27 är 31 och procenttalet för varje barn blir 7,75 (31/4).

Exempel

En förälder är bidragsskyldig för två barn. Dessutom har hen ett hemmavarande barn som är 19 år och studerar på universitet. Vid beräkning av det belopp som ska betalas på grund av utbetalt underhållsstöd används procenttalet för två barn (11,5 procent) eftersom det inte finns någon försörjningsskyldighet för det hemmavarande barnet.

Exempel

En förälder är bidragsskyldig för två barn. Dessutom har hen ett hemmavarande barn som fyllt 20 men inte 21 år och som studerar på gymnasium. Vid beräkning av det belopp som ska betalas används procenttalet för tre barn.

2.2.1 Betalningsgrundande inkomst

Betalningsskyldigheten bestäms med utgångspunkt i inkomster enligt inkomstskattelagen (1999:1229) (IL). Det finns bestämmelser om detta i 19 kap. 11, 13 och 14 §§ SFB.

IL använder begreppen överskott respektive underskott för inkomster av tjänst, kapital och näringsverksamhet.

I 19 kap. 11, 13–15 § SFB och övergångsbestämmelser till SFB framgår att den inkomst som läggs till grund för hur mycket som en bidragsskyldig ska betala till Försäkringskassan utgörs av summan av

- överskott i inkomstslaget tjänst
- överskott i inkomstslaget kapital
- överskott av näringsverksamhet
- studiemedel i form av studiebidrag eller omställningsstudiestöd.
- en procent av den del av den bidragsskyldiga förälderns förmögenhet som överstiger 1 500 000 kronor. Som förmögenhet räknas sådan förmögenhet som skulle ha varit skattepliktig enligt den upphävda lagen (1997:323) om statlig förmögenhet. Sedan den 1 februari 2010 ska förmögenhet inte längre räknas med (SFS 2009:1056).

Innan beloppen räknas samman ska inkomst av kapital och inkomst av näringsverksamhet justeras på sätt som anges i avsnitt 2.2.2–2.2.10. Om något av inkomstslagen eller förmögenheten slutar med underskott anges beloppet till 0 kronor i den fortsatta summeringen.

Sedan beloppen räknats samman ska summan minskas med 120 000 kronor. Beloppet som återstår utgör den inkomst som ska ligga till grund för beloppet som föräldern ska betala. Det står i 19 kap. 10 § SFB.

Beloppet 120 000 kronor, som den bidragsskyldiga föräldern får behålla för sin egen försörjning enligt 10 §, gäller från och med februari 2018. Vid beräkningar som avser betalningsskyldighet före februari 2018 ska avdrag göras med 100 000 kronor. (Prop. 2016/17:216 *Åldersdifferentierat underhållsstöd och höjt grundavdrag för bidragsskyldiga föräldrar* s. 5)

2.2.2 Slutlig skatt

Försäkringskassan hämtar uppgifter om överskott av tjänst, överskott av kapital och överskott av näringsverksamhet från det beslut om slutlig skatt som ligger närmast före februari månad det år betalningsskyldigheten avser. Det innebär att sökanden eller den som är bidragsskyldig inte behöver lämna några uppgifter om inkomster till Försäkringskassan.

Exempel

Ett betalningsbelopp ska fastställas från och med januari 2018. För januari månad används uppgifter ur 2016 års beslut om slutlig skatt. För tiden från och med februari 2018 används uppgifter ur 2017 års beslut om slutlig skatt.

2.2.3 Överskott av tjänst

Överskott av tjänst beräknas enligt IL:s bestämmelser. Inkomst av tjänst består inte bara av kontant bruttolön. Även skattepliktiga förmåner, sjukpenning, ersättning vid arbetslöshet, pension m.m. är inkomst av tjänst. Inkomsterna minskar med avdrag för inkomstens förvärvande som medgivits vid beslutet om slutlig skatt. Dessa är kostnader för bland annat

- resor till och från arbetet
- tjänsteresor
- dubbel bosättning med mera
- övriga kostnader, till exempel skyddskläder och arbetsverktyg.

Överskott av tjänst är det belopp som återstår sedan kostnaderna dragits från inkomsterna.

När Försäkringskassan hämtar in uppgifter från skatteregister har ovanstående avdrag redan beaktats av Skatteverket. Någon ytterligare beräkning av avdrag görs därför inte av Försäkringskassan.

2.2.4 Allmänna avdrag

I självdeklarationen får avdrag göras bland annat för pensionssparande. De avdrag som görs under allmänna avdrag reducerar inte inkomsten av tjänst. Avdraget beaktas därför inte när Försäkringskassan fastställer betalningsbelopp.

2.2.5 Överskott av kapital

Försäkringskassan utgår från det skatterättsliga begreppet överskott i inkomstslaget kapital för att beräkna överskott av kapital. Beloppet ökas med de avdrag som gjort att överskottet av kapital blivit lägre än vad det annars skulle ha blivit (19 kap. 13 § SFB). Det finns dock två undantag från denna regel.

1. Kapitalvinst som har minskats med en kapitalförlust

Den del av förlusten som dragits av från vinsten ska inte läggas till överskottet (19 kap. 13 § SFB).

2. Avdrag för uppskovsbelopp vid byte av bostad

- Avdraget ska inte läggas till överskottet. Nya regler gäller för uppskov med vinsten vid försäljning av bostad från och med den 1 januari 2008.
- En person som säljer sin bostad och köper en ny kan få uppskov med beskattning av vinsten (47 kap. 2 § IL).

Förutsättningarna för att en person ska få avdrag är att uppskovsbeloppet uppgår till minst 50 000 kronor, att bostaden som säljs är en privatbostad, att den nya bostaden som köps är en privatbostad och att personen köpt bostaden inom en viss tid.

Försäkringskassan beräknar inte det ovanstående utan det har redan beaktats när Försäkringskassan hämtar in uppgifterna från Skatteverket.

Följande exempel visar hur uträkningen går till.

Exempel

Överskott av kapital anges till 0 kronor. Av uppgifter från beslutet om skatt för den bidragsskyldiga föräldern framgår att det finns inkomstränta på 4 500 kronor och utgiftsränta på 8 600 kronor. Dessutom framgår att uppskovsavdrag för byte av bostad har medgivits med 75 000 kronor. Vidare framgår att ett antal aktier sålts med en kapitalvinst på 1 200 kronor och att andra aktier sålts med en kapitalförlust på 1 900 kronor. Vid beräkning av betalningsbeloppet uppgår överskottet av kapital till 4 500 kronor, det vill säga till inkomsträntan.

Exempel

Överskott av kapital anges till 63 000 kronor. Av uppgifter från beslutet om skatt för föräldern framgår att det finns inkomsträntor med 1 000 kronor och utgiftsräntor med 4 000 kronor. Vidare framgår att en bostadsrätt har sålts med en realisationsvinst på 66 000 kronor. Det finns inget yrkande om uppskov med beskattning av vinsten. Vid beräkning av betalningsbeloppet uppgår överskottet av kapital till 67 000 kronor (ränteinkomster + kapitalvinst).

Ränteutgifter och förvaltningskostnader är exempel på avdrag som ska öka överskottet av kapital.

Underskott i inkomstslaget kapital ska minskas med gjorda avdrag i inkomstslaget dock inte med avdrag 1 och 2 som beskrivs ovan.

2.2.6 Tidigare medgivet uppskovsavdrag

Om en bidragsskyldig har överskott i inkomstslaget kapital och det ingår ett uppskovsavdrag vid byte av bostad sedan tidigare år får inkomsten minskas med avdraget. Förutsättningen är att avdraget är godkänt vid ett beslut om slutlig skatt som legat till grund för Försäkringskassans beräkning av betalningsbeloppet enligt äldre bestämmelser. Det framgår av övergångsbestämmelserna punkten 2 till de ändrade bestämmelserna om betalningsskyldighet (2006:1525) efter 1 februari 2007 och som tillämpas första gången vid 2008 års beslut om slutlig skatt (3 kap. 8 § SFBP).

2.2.7 Schablonintäkt

Schablonintäkter ska inte räknas som inkomst av kapital vid beräkningen av betalningsbeloppet. Det beror på att schablonintäkter inte är någon faktisk inkomst utan en schablon som används för att beräkna en årlig skatt. Inkomstslaget kapital ska därför minskas med schablonintäkter enligt 42 kap. 36 och 43 §§ och 47 kap. 11b § IL (19 kap. 13 § SFB).

Schablonintäkter för den som har fondandelar och investeringssparkonto tillämpas vid beräkning av betalningsbelopp för februari 2014 och framåt (lag [2011:1288] om ändring i socialförsäkringsbalk).

Avdrag för schablonintäkt i inkomstslaget kapital för den som beviljats uppskov med beskattning av kapitalvinst vid en fastighetsförsäljning tillämpades för första gången vid beräkning av betalningsbelopp från och med februari 2010. Bestämmelsen i 47 kap. 11b § IL upphörde att gälla från och med den 1 januari 2021 (19 kap. 13 § SFB, övergångsbestämmelserna till lagen [2009:1488] om ändring i USL, (SFS 2020:1068)).

Skatteverket gör avdragen när underlaget för beräkning av betalningsbelopp lämnas via it-rutinen till Försäkringskassan.

2.2.8 Överskott av näringsverksamhet

Även överskott av näringsverksamhet beräknas enligt IL:s bestämmelser. När betalningsbelopp fastställs ska överskottet

ökas med det belopp som överskottet har minskats genom avdrag för

1. underskott från tidigare beskattningsår
2. utgift för egen pension intill ett halvt prisbasbelopp
3. avsättning till periodiseringsfond och
4. avsättning till expansionsfond
5. *minskas* med det belopp som överskottet av näringsverksamhet har ökat genom återfört avdrag för avsättning till periodiseringsfond
6. avsättning till expansionsfond

Underskottet av näringsverksamhet ska minskas med avdragen som anges i punkterna 1–4 ovan och ökas med återförda avdrag som avses i punkterna 5 och 6 ovan.

Exempel

För inkomståret anges överskottet av näringsverksamhet till 90 000 kronor. Den bidragsskyldiga föräldern har i deklARATIONEN gjort avdrag med 25 000 kronor på grund av underskott under tidigare år. Dessutom finns i deklARATIONEN upptaget en utgift på 22 000 kronor för pension. Avsättning till periodiseringsfond har gjorts med 32 000 kronor. Överskottet av näringsverksamhet enligt SFB blir $90\,000 + 25\,000 + 21\,200$ (ett halvt basbelopp) + $32\,000 = 168\,200$ kronor.

Exempel

För inkomståret redovisar den bidragsskyldiga föräldern ett underskott på 25 000 kronor. Avdrag har i deklARATIONEN gjorts med 150 000 kronor på grund av underskott under tidigare år och med 10 000 kronor för pensionskostnader. Överskottet av näringsverksamhet enligt SFB blir då 135 000 kronor ($150\,000 - 25\,000 + 10\,000$).

2.2.9 Förmögenhet

Till betalningsbelopp som har bestämts före den 1 februari 2010 ska en procent av förmögenhet som uppgår till mer än 1 500 000 kronor läggas till inkomsten. Som förmögenhet räknas sådan förmögenhet som skulle ha varit skattepliktig enligt den upphävida lagen (1997:323) om statlig förmögenhetsskatt. Tillgångarna beräknas efter avdrag av skulder. Om skulderna överstiger tillgångarna anges förmögenheten till noll kronor. Från och med den 1 februari 2010 ska förmögenheten inte räknas med (26 § lag [1996:1030] om underhållsstöd). Det innebär att uppgiften inte finns med i de uppgifter

om inkomst med mera som Skatteverket lämnar till Försäkringskassan och ingår inte i beräkningen av betalningsbeloppet från och med februari 2010.

Den ersättning som betalas ut till den bidragsskyldiga föräldern för neurosedynskada ingår inte i beräkningen av betalningsbelopp (2 § lagen [2005:466] om beräkning av inkomstprövade socialförsäkringsförmåner m.m. för neurosedynskadade). I beskattningssammanhang motsvarar den här ersättningen ett ideellt skadestånd och är undantaget från beskattning (prop. 2004/05:122 Beräkning av inkomstprövade socialförsäkringsförmåner m.m. för neurosedynskadade, s. 13).

2.2.10 Studiebidrag och omställningsstudiestöd

Studiemedel i form av studiebidrag, studiestartsstöd och omställningsstudiestödet ska läggas till inkomsten när betalningsbeloppet räknas ut. Det generella tilläggsbidraget till studerande som har vårdnad om barn ska däremot inte räknas med när betalningsbeloppet fastställs. (19 kap. 15 § SFB)

Studiestartsstöd är en förmån som CSN kan bevilja till den som är 25 år eller äldre. Lagen (2017:527) om studiestartsstöd gäller för tid efter den 2 juli 2017, vilket innebär att studiestartsstödet kan komma i fråga tidigast när Försäkringskassan ska fastställa betalningsbeloppet som gäller februari 2019.

Studiebidrag ingår i den ordinarie överföringen av information från CSN till Försäkringskassan.

Omställningsstudiestödet består av omställningsstudiebidrag och omställningsstudielån. Lånedelen är frivillig för den studerande att ta del av. Omställningsstudiebidrag är skattepliktigt bidrag och pensionsgrundande. Omställningsstudiestödet ska kompensera för inkomstbortfall. Inkomstbortfallet beräknas utifrån den årliga inkomst som Försäkringskassan har beräknat på begäran av CSN. Beräkningen av SGI och årlig inkomst för en studerande görs på samma sätt som beräkning av SGI enligt bestämmelserna i socialförsäkringsbalken. Bestämmelserna om inkomttak gäller dock inte. Du kan läsa mer om förutsättningarna för omställningsstudiestöd i vägledning (2004:5) *Sjukpenninggrundande inkomst*. Det finns också information på CSN:s hemsida.

2.3 Skälighetsbedömning

I vissa fall visar inkomsterna enligt beslutet om slutlig skatt inte den bidragsskyldiga förälderns verkliga förvärvsförmåga för det aktuella inkomståret. Då kan Försäkringskassan frånga det beräkningssätt som anges ovan och enligt 19 kap. 21 § SFB fastställa ett betalningsbelopp eller fastställa ett högre betalningsbelopp genom en skälighetsbedömning.

2.3.1 Förvärvsförmågan utnyttjas inte

En förälders försörjningsansvar ska grundas på förvärvsförmågan, det vill säga förmågan att skaffa sig inkomst. Om det är uppenbart att den bidragsskyldiga förälderns förmåga att skaffa inkomst väsentligt överstigit vad som motsvarar inkomsten enligt beslutet om slutlig skatt kan Försäkringskassan fastställa betalningsbeloppet genom en skälighetsbedömning. Ytterligare en förutsättning är att föräldern inte visar att det finns en godtagbar anledning till att förmågan att skaffa inkomst inte utnyttjas. Bestämmelsen innebär att det ska vara fråga om uppenbara och stora skillnader mellan inkomst beräknad enligt SFB:s bestämmelser och förvärvsförmågan (19 kap. 21 § SFB).

Försäkringskassan ska göra en skälighetsbedömning av betalningsskyldighetens storlek genom en särskild beräkning av kända inkomster och förvärvsförmågan. Beräkningen

bör göras på samma sätt som inkomstberäkningen vid betalningsskyldighet enligt SFB. Begreppet förvärvsförmåga anknyter till begreppet "förmåga" i FB och den praxis som bildats där. Detsamma gäller för undantaget när det finns en godtagbar anledning till att förvärvsförmågan inte utnyttjas, till exempel av medicinska skäl (prop. 1995/96:208, Underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar, m.m. s. 95, prop.1978/79:12 Underhåll till barn och frånskilda, m.m. s. 402 och NJA 1985 s. 768).

En situation där det kan bli aktuellt att fastställa betalningsskyldigheten efter en skälighetsbedömning är till exempel vid inkomst av näringsverksamhet där lönsamheten är och har varit mycket låg under flera år. Ett annat exempel är när den bidragsskyldiga föräldern flyttar tillbaka efter att ha arbetat utomlands och har låg eller ingen inkomst enligt beslut om slutlig skatt i Sverige. Försäkringskassan bör också utreda övriga fall där den som är bidragsskyldig har låg inkomst enligt beslut om slutlig skatt och där det inte finns uppgifter som visar att det finns godtagbara skäl till att förvärvsförmågan inte används.

Rättsfall

Regeringsrätten (RR) har i ett ärende om betalningsskyldighet enligt de gamla reglerna i USL prövat frågan om att fastställa betalningsskyldigheten genom skälighetsbedömning i en dom den 16 december 2008 (RÅ 2008 ref. 71). Den bidragsskyldiga föräldern hade under ett flertal år drivit ett företag som sålde sportartiklar med förlust. Den taxerade inkomsten för år 2000 uppgick till 3 000 kr. Försäkringskassan beräknade inkomsten utifrån vad föräldern skulle ha haft som anställd i branschen med tre års erfarenhet och fastställde den inkomst som betalningen grundades på till 165 000 kr per år.

RR konstaterade att prövningen enligt 28 § USL (numera 19 kap. 21 § SFB) ska göras i två steg. I första steget ska man pröva om den bidragsskyldiga föräldern har en förvärvsförmåga som väsentligt överstiger vad som motsvarar den faktiska inkomsten. Vid denna prövning fann RR att mannen inte anfört att han hade varit sjuk eller att han av någon annan anledning inte hade haft möjlighet att ta ett arbete som gav en avtalsenlig inkomst. Förvärvsförmågan ansågs därför väsentligt överstiga den faktiska inkomsten.

I nästa steg ska man pröva om den bidragsskyldiga föräldern hade haft en godtagbar anledning till att inte utnyttja sin förvärvsförmåga. RR konstaterade att mannen under flera år drivit sin firma med förlust och att Försäkringskassan under de första åren beaktat hans faktiska inkomster och att han därför inte ansetts vara betalningsskyldig för utbetalt underhållsstöd. Han hade dock inte anfört något som skulle kunna vara en godtagbar anledning till att han fortsatte att bedriva en förlustverksamhet i stället för att utnyttja sin förvärvsförmåga så att han kunde uppfylla de ekonomiska skyldigheter han hade som förälder. Försäkringskassan hade således fog för att bestämma hans inkomst med stöd av 28 § USL (numera 19 kap. 21 § SFB).

Se även KRSU mål nr 3356-1997 och KRSU mål nr 1122-1998.

2.3.2 Ändring enligt 113 kap. 3 § SFB

Om Försäkringskassans beslut att fastställa betalningsbelopp när underhållsstöd beviljades eller vid den årliga maskinella omräkningen blivit fel på grund av att det har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag, kan beslutet ändras. Läs mer om detta i Försäkringskassans vägledning (2018:1) *Rättelse och ändring av beslut*.

2.3.3 Inkomster i utlandet

En skälighetsbedömning kan också göras i fall då en bidragsskyldig är bosatt utomlands och inkomsterna därför inte ska beskattas i Sverige. Det kan till exempel vara en person som är bosatt utomlands men som har pension från Sverige. Den ökade rörligheten över gränserna innebär att det i dag inte är ovanligt att bidragsskyldiga föräldrar bor i Sverige men arbetar i utlandet och får lön därifrån. I de fall lön eller annan ersättning betalas ut i eller från utlandet kan den inte tas i anspråk genom utmätning enligt 7 kap. UB.

I sådana fall kan Försäkringskassan välja mellan att fastställa årligt betalningsbelopp genom en skälighetsbedömning eller begära att ett underhållsbidrag som kan drivas in fastställs (19 kap. 21 och 30 §§ SFB). Se även Försäkringskassans vägledning (2001:9) *Underhållsstöd*.

En skälighetsbedömning görs i första hand på de faktiska inkomster den bidragsskyldiga föräldern hade det aktuella året. Från bruttoinkomsten görs då lämpligen avdrag för inkomstens förvärvande på samma sätt som om inkomsten intjänats i Sverige. Avdraget för resor till och från arbetet görs enligt skattereglerna för privatpersoner. Information om avdrag finns på www.skatteverket.se i broschyren "Skatteregler för privatpersoner". För resor till och från arbetet kan avdrag göras för kollektivtrafik eller med den fastställda milersättningen för resa med egen bil om den tidsvinst som berättigar till avdrag uppstår.

2.3.4 Återkomst till Sverige

Om den bidragsskyldiga föräldern nyss har återkommit till Sverige har hen ännu inte något svenskt beslut om slutlig skatt för inkomster som kan läggas till grund för betalningsbelopp i Sverige. Försäkringskassan kan även då fastställa betalningsbelopp genom en skälighetsbedömning.

2.3.5 Metodstöd – skälighetsbedömning av betalningsbelopp

Utreda inkomst

Om Försäkringskassan inte har några uppgifter om den bidragsskyldigas sysselsättning eller inkomst behöver du utreda ärendet vidare. Du behöver då kontakta föräldern för att få in information om vad hen har för sysselsättning och hur hen försörjer sig.

Det är den bidragsskyldiga föräldern som ska visa att det finns en godtagbar anledning till att förvärvsförmågan inte utnyttjas. Du kan se till att ärendet blir ordentligt utrett genom att på ett så tydligt sätt som möjligt tala om hur den enskilde kan komplettera eller förtydliga sitt underlag och ställa frågor till den enskilde eller till andra som kan ha relevanta uppgifter att lämna. Du behöver alltså också hämta in de uppgifter som behövs för att beslutet ska grunda sig på så säkra uppgifter som möjligt.

Egna företagare

När den som är bidragsskyldig har inkomst av näringsverksamhet kontrollerar du vid behov med Bolagsverket vilken typ av företag det är och hur länge hen har drivit företaget. Om företaget är nystartat kan en låg inkomst enligt beslut om slutlig skatt vara skälig.

För att få uppgifter om inkomster kan du behöva begära uppgifter ur deklARATIONEN. Det kan du göra antingen genom att kontakta den bidragsskyldiga föräldern eller Skatteverket. Om du kontaktar Skatteverket ska du i första hand använda dig av den elektroniska frågefunktionen *Fråga Skatteverket*, men du kan även vid behov skicka pappersblankett 3180.

Eget uttag i enskild firma eller handelsbolag betraktas som lön som måste beskattas. Det är ett disponibelt belopp och ska räknas som inkomst. Därför kan en preliminärdeklaration hos Skatteverket vara vägledande för din bedömning av företagets beräknade inkomster.

För att få en uppfattning om inkomsten är skälig kan du jämföra inkomsten med avtalsenlig lön för en anställd i samma bransch. På fackförbundens webbplatser kan du hämta uppgift om vad som är en avtalsenlig lön i olika branscher. Det är rimligt att anta att en egen företagare ska ha motsvarande inkomst.

Bidragsskyldig med låg eller ingen inkomst enligt beslutet om slutlig skatt

Om den bidragsskyldiga föräldern har mycket låg eller ingen inkomst enligt beslut om slutlig skatt, kan du kontrollera följande i Försäkringskassans interna system:

- Om föräldern hade pension, sjukpenning, föräldrapenning eller a-kassa med lågt belopp under det aktuella inkomståret och som kan förklara den låga inkomsten. Kontrollera uppgifterna i Försäkringskassans interna register.
- Om det finns uppgifter om att föräldern har varit arbetssökande eller fått försörjningsstöd.
- Om föräldern har studerat med studiestöd eller omställningsstudiestöd. Om uppgifterna inte finns i serviceåtgärder eller framgår av T-kod 044 kontaktar du CSN för att kontrollera om föräldern har studerat med studiemedel. Har föräldern haft studiebidrag från CSN framgår det av T-kod 071.
- Inkomsten under tidigare år. Visar det senaste beslutet om slutlig skatt att inkomsten minskat drastiskt bör anledningen till det utredas.
- Vilken inkomst föräldern har uppgett i sin ansökan om anstånd och eftergift om sådan lämnats in.
- Om föräldern har sjukersättning eller aktivitetsersättning. Det framgår i T-kod 030.
- Om föräldern har varit bosatt i Sverige under hela året. Kontrollera uppgifterna i serviceåtgärder. Om hen har vistats utomlands eller om det finns uppgift om att hen kan ha fått inkomst från annat land, läs mer under rubriken nedan.

Bidragsskyldig har haft utlandsinkomst

Om den som är bidragsskyldig har låg eller ingen inkomst enligt beslutet om slutlig skatt på grund av att inkomsten är intjänad under endast en del av året kontrollerar du om hen har haft inkomster från något annat land.

Framgår det av serviceåtgärder att föräldern har vistats utomlands under det aktuella inkomståret kontrollerar du inkomsten. Skatteverket har inga uppgifter om utländsk inkomst och därför måste du kontakta föräldern själv och fråga om inkomst, yrke och vilken bransch som hen har varit verksam i.

Kommer föräldern från ett land där det finns skäl att anta att hens inkomstförhållanden har varit sådana att det inte går att fastställa något betalningsbelopp genom skälighetsbedömning, då finns ingen anledning till att göra någon skälighetsbedömning.

Om föräldern har varit verksam i de nordiska länderna gäller följande:

Skicka en förfrågan om beslut om slutlig skatt till föräldern och till myndigheter där hen har varit bosatt.

Norge

Uppgifter om slutlig skatt i Norge är i regel klar i början av oktober. Men Försäkringskassan har enligt norsk lag inte rätt att få ta del av skatteuppgifterna och Stortinget har beslutat att begränsa tillgången på skatteuppgifter. NAV Registerforvaltning kan däremot vara behjälplig med uppgifter om arbetsgivare.

Finland

Uppgifter om slutlig skatt i Finland är i regel klar under november. Skicka förfrågan till skattebyrån i förälderns hemkommun. Kontaktuppgifter till skattebyråerna finns på Skatteverkets webbplats www.vero.fi. Det är viktigt att kontrollera på skattebeslutet om vissa inkomstuppgifter har kommit från Sverige när inkomsten skälighetsbedöms.

Island

Isländska myndigheter lämnar inte ut inkomstuppgifter, utan hänvisar till Skatteverket. Skatteverket kräver hänvisning till ett lagrum som ger dem rätt att lämna ut uppgifterna. Skatteverket kan endast lämna ut uppgifter om inkomster om de har uppgifterna sedan tidigare.

Danmark

Uppgifter om slutlig skatt i Danmark är i regel klar under november. Skicka inkomstförfrågan till SKAT, Danmark.

Omräkning till svensk valuta

Vid omräkning av inkomsten till svensk valuta används genomsnittskursen för respektive år. Beräkningen för ett år görs genom att ta genomsnittet av de månadsvärden som är angivna i T-kod 086.

2.4 Årlig omprövning av betalningsbelopp

Betalningsbeloppet ska enligt 19 kap. 34 § SFB omprövas när ett nytt beslut om slutlig skatt finns. Försäkringskassan hämtar då in uppgifter från skatteregister och från CSN. Det nya betalningsbeloppet som fastställs från och med februari grundas på det beslut om slutlig skatt som meddelats under det närmast föregående beskattningsåret.

Försäkringskassan ska ge den bidragsskyldiga föräldern tillfälle att yttra sig över förslaget till nytt betalningsbelopp. Yttrandet ska lämnas inom fjorton dagar från den dag hon eller han fick del av förslaget, om det inte finns särskilda skäl (5 § första stycket RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18 om underhållsstöd).

2.4.1 Ändring av procentsats

Betalningsbeloppet ska också omprövas när grunden för tillämplig procentsats ändras. Procentsatsen ändras, till exempel när den som är bidragsskyldig får ytterligare barn eller när underhållsskyldigheten upphör på grund av att barnet fyller 18 år och inte bedriver sådana studier som medför att underhållsskyldigheten består. Betalningsbeloppet ändras då från och med månaden efter den månad då ändringen ägde rum. Retroaktivt kan ändring inte göras för längre tid tillbaka än tre år före den dag då Försäkringskassan fick kännedom om ändringen (19 kap. 34 § SFB).

När ett barn, som den bidragsskyldiga föräldern varit betalningsskyldig för, flyttar till denna ändras dock inte grunden för tillämplig procentsats, se avsnitt 2.2.

Exempel

En bidragsskyldig har två hemmavarande barn och ett barn som underhållsstöd betalas ut för. Betalningsskyldigheten är fastställd till 10 procent av inkomsten. Ett av de hemmavarande barnen fyller 18 år den 16 september. Barnet studerar inte. För det barn som underhållsstöd betalas ut för höjs betalningsbeloppet från och med oktober till 11,5 procent av inkomsten.

Ändring av procentsats när faderskap har fastställts eller hävts

Den procentsats som legat till grund för beräkning av betalningsbeloppet ska ändras när en man fastställs eller frias från faderskap. Det beror på att antalet barn som han är försörjningsskyldig för då ökar eller minskar. Detsamma gäller vid föräldraskap.

Den nya procentsatsen gäller från och med månaden efter den då grunden för tillämplig procentsats ändrades. Både fastställande och friande av faderskap har tillbakaverkande kraft, vilket innebär att ändringen kan göras bakåt i tiden. Men när det gäller en ändrad procentsats får detta inte gälla för mer än tre år tillbaka från den dag som Försäkringskassan fick kännedom om ändringen. Om det inte betalades ut underhållsstöd för något barn vid den tidpunkten, ändras procentsatsen från och med därefter tidigast möjliga tidpunkt. (19 kap. 17 och 34 § SFB och prop. 2004/05:116 s. 89).

Om Försäkringskassan betalat ut underhållsstöd för ett barn, som den bidragsskyldiga föräldern inte längre är far till, ska Försäkringskassan betala tillbaka pengar eller sätta ner skulden för det barnet. För återbetalningen gäller däremot andra regler och tidsfrister. Du kan läsa mer om detta i kapitel 5.

Exempel

Underhållsstöd har betalats ut för ett barn från och med mars månad 2015. Barnets far, som är bidragsskyldig, har också ett hemmavarande barn fött 2014. Försäkringskassan får den 30 januari 2019 veta att faderskapet hävts för det hemmavarande barnet i en lagakraftvunnen dom den 20 november 2018. Procenttalet höjs därför från 11,5 till 14 från och med februari 2016.

Om underhållsstöd hade betalats ut från och med ex. juni 2018 ändras procenttalet i stället från och med juni 2018.

Exempel

Underhållsstöd betalas ut för ett barn. Den som är bidragsskyldig får ytterligare ett barn i mars 2019. Det barnet bor hos honom. I juli samma år fastställs han vara far till barnet och Försäkringskassan meddelas. Procenttalet ändras från 14 till 11,5 från och med april 2019.

Om Försäkringskassan i samband med detta ska fastställa en betalningsskyldighet för ett barn gäller även 19 kap. 5 § SFB: betalningsskyldigheten får inte beslutas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då meddelande om en ansökan skickades till den bidragsskyldiga föräldern.

Exempel

Den bidragsskyldiga föräldern har två barn som får underhållsstöd sedan mars 2013. I juli 2019 tar Försäkringskassan emot en uppgift från Skatteverket om att han fastställts som far till ett tredje barn, som fått underhållsstöd sedan april 2015. Procenttalet ändras därför från 11,5 till 10 från och med augusti 2016 medan betalningsskyldigheten för det tredje barnet fastställs från och med september 2016 eftersom meddelandet om ansökan om underhållsstöd skickades till föräldern den 15 augusti 2019.

2.4.2 Omprövning när underhållsstödet höjs för att barnet har fyllt 7 eller 15 år

Den 1 juli 2022 trädde en lagändring i kraft som innebär att underhållsstöd och betalningsbelopp från och med augusti 2022 ska omprövas när ett barn fyllt 7 och 15 år (prop. 2021/22:1). Försäkringskassan ska självmant ta upp frågan om ett högre underhållsstöd och ompröva betalningsskyldigheten från och med månaden efter att barnet har fyllt 7 eller 15 år. Mer information finns i vägledningen (2001:9), *Underhållsstöd*.

Om den bidragsskyldiga föräldern saknar ett betalningsutrymme som överstiger det tidigare underhållsstödet, kommer hen inte att påverkas av omprövningen.

Historik

Bestämmelserna i 18 kap. 20 § SFB och 19 kap. 34 § tredje stycket SFB gällde först underhållsstöd och betalningsbelopp från och med februari 2018 (prop. 2016/17:216 s. 6). Då infördes en differentiering av underhållsstödet som innebar en omprövning av underhållsstödet och betalningsskyldigheten när ett barn fyllt 15 år. Nya bestämmelser från och med den 1 januari 2019 som tillämpades på underhållsstöd och betalningsbelopp från och med februari 2019 innebar att beloppet skulle omprövas både när ett barn fyllt 11 och 15 år (prop. 2017/18:173).

Metodstöd – handläggning när barnet blir 7 eller 15 år

Vid en omprövning av betalningsbeloppet ska den bidragsskyldiga föräldern få ta del av uppgifter som kommit in i ärendet och som kommer att ligga till grund för Försäkringskassans beslut, utom när det är uppenbart obehövt (25 § förvaltningslagen [FL]). Barnets ålder är i normalfallet en uppgift som föräldern redan känner till. Försäkringskassan behöver därför inte kommunicera föräldern så länge som det nya beslutet om betalningsbelopp grundas på samma uppgifter om inkomst och antal barn som vid föregående beslutstillfälle. Det gäller även inkomsten om den har fastställts efter en skälighetsbedömning.

Undantaget är om betalningsbeloppet vid samma tillfälle ska omprövas på annan grund, till exempel ändrat barnantal eller ett nytt beslut om slutlig skatt enligt 19 kap. 34–35 §§ SFB. I en sådan situation handlar det om nya uppgifter som har tillförts ärendet.

Om föräldern har en betalningsplan enligt 19 kap. 43 § SFB, så kallat fortsatt anstånd, ska Försäkringskassan även räkna om delposternas storlek. Omräkningen sker däremot inte automatiskt i TP-systemet, utan ett nytt beslut om fortsatt anstånd måste hanteras manuellt av dig som handläggare.

2.4.3 Nytt betalningsbelopp – förfallodatum

Ett nytt beslut om betalningsbelopp kan innebära att beloppet höjs för en redan passerad period jämfört med belopp enligt ett tidigare beslut för samma period. Tilläggsbeloppet förfaller i sådant fall till betalning tidigast tio dagar efter det att den bidragsskyldiga föräldern delgetts beslutet (6 § andra stycket USF).

2.5 Upphävande av betalningsskyldighet

Eftersom det inte går att begära indrivning av betalningsbelopp utomlands är huvudprincipen att Försäkringskassan ska upphäva betalningsskyldigheten när den bidragsskyldiga föräldern

- bor utomlands och/eller
- har inkomst i eller från utlandet.

Grundtanken bakom reglerna om att upphäva betalningsskyldigheten är att fordringar ska kunna drivas in även utomlands. För att det ska vara möjligt behöver fordran i internationella ärenden vila på en civilrättslig grund (underhållsbidrag).

Om det finns ett underhållsbidrag fastställt träder Försäkringskassan då in i barnets rätt till underhållsbidrag när betalningsskyldigheten är upphävd.

Försäkringskassan får helt eller delvis upphäva ett beslut om betalningsskyldighet om den bidragsskyldiga föräldern har bosatt sig utomlands eller om hen bor i Sverige och har inkomst från utlandet (19 kap. 37 § SFB). Det innebär att Försäkringskassan kan välja att upphäva betalningsskyldigheten för en viss period eller helt och hållet, även retroaktivt.

Enligt prop. 1995/1996:208 (s. 69-70) kan Försäkringskassan retroaktivt upphäva en period som den bidragsskyldiga föräldern inte har fullgjort sin betalningsskyldighet. Det innebär att betalningsskyldigheten inte bör upphävas för en period som den bidragsskyldiga föräldern har betalat sitt betalningsbelopp.

Betalningsskyldigheten kan dock inte med stöd av bestämmelsen i 19 kap. 37 § SFB upphävas för förfluten tid om Försäkringskassan har fattat ett beslut om betalningsskyldighet efter den tidpunkt som hen bosatte sig utomlands. Detta har prövats av Kammarrätten i Stockholm den 15 oktober 2004 i mål nr 2941-03.

När Försäkringskassan ska bedöma för vilken period som betalningsskyldigheten ska upphävas får hänsyn tas till om det finns något underhållsbidrag fastställt. Betalningsskyldigheten kan då upphävas för hela den period som ett underhållsbidrag är fastställt för.

Exempel

Erik är bidragsskyldig för Ella som har underhållsstöd sedan april 2021. Ella bor hos sin andra pappa, Ernst. Försäkringskassan har fastställt betalningsskyldigheten från och med april 2021. I december 2022 flyttar Erik till USA. Han har inte betalat något sedan juli 2022 och han har skuld från och med september 2022. Underhållsbidraget är sedan tidigare fastställt i en svensk dom till 1 500 kronor. Försäkringskassan beslutar att upphäva betalningsskyldigheten från och med september 2022 och i stället begära indrivning av underhållsbidraget i USA.

Om det inte finns något underhållsbidrag fastställt kan Försäkringskassan begära att boföräldern medverkar till att få ett underhållsbidrag fastställt, se vägledning 2001:9. Tidpunkten för att upphäva betalningsskyldigheten bedöms då lämpligen utifrån vilka regler och retroaktiva begränsningar som finns för att fastställa och driva in underhållsbidrag i det land som den bidragsskyldiga föräldern är bosatt i. Försäkringskassan behöver inte vänta med att upphäva betalningsskyldigheten tills underhållsbidraget är fastställt. Försäkringskassan bedömer från och med vilken tidpunkt som underhållsbidraget kan fastställas och från vilken tidpunkt som betalningsskyldigheten ska upphävas.

I vissa fall kan betalningsskyldigheten behållas trots att den bidragsskyldiga föräldern har bosatt sig utomlands eller har fått inkomst från utlandet. Det gäller när Försäkringskassan har anledning att räkna med att den bidragsskyldiga föräldern kommer att fortsätta betala sitt betalningsbelopp frivilligt och/eller när hen har inkomster både i Sverige och utlandet (prop. 1995/1996:208 s. 44 och 2004/05:116 s. 84-85). Den första situationen kan bli aktuell när den bidragsskyldiga föräldern har betalat hela tiden och det bara är några få år kvar tills underhållsstödet eller det förlängda underhållsstödet ska upphöra. Den andra situationen kan bli aktuell när föräldern har inkomst som går att driva in genom Kronofogden i Sverige, såsom svensk pension. Förutsättningen i alla dessa situationer är att det går att få fram sådana inkomstuppgifter som sedan kan användas för att beräkna ett skäligt betalningsbelopp enligt 19 kap. 10–15 eller 21 §§ SFB.

Försäkringskassan kan också avstå från att upphäva betalningsskyldigheten om den bidragsskyldiga föräldern har utvandrat till ett land som Sverige inte har något internationellt avtal om indrivning av underhållsbidrag med. I dessa fall kan Försäkringskassan fortsätta att fastställa ett betalningsbelopp så länge det går att få fram en inkomst som kan ligga till grund för betalningsskyldigheten, och som därmed kan lämnas för indrivning till Kronofogden. När det inte längre är möjligt bör Försäkringskassan upphäva betalningsskyldigheten. Det finns inte något angivet lägsta betalningsbelopp för hur länge betalningsskyldigheten kan behållas i dessa fall, annat än regeln enligt 19 kap. 27 § SFB: *”Om månadsbeloppet för ett barn blir lägre än 50 kronor, faller betalningsskyldigheten bort”*.

Exempel

Fredrik är bidragsskyldig för sin dotter Fiona som bor hos sin mamma Filippa sedan april 2019. Försäkringskassan har fastställt betalningsskyldigheten från och med samma tidpunkt. Något underhållsbidrag finns inte fastställt. Fredrik flyttar till Thailand i januari 2020. Ett nytt betalningsbelopp kan fastställas så länge det finns en taxerad inkomst att basera beräkningen av betalningsbeloppet på. Försäkringskassan fastställer ett nytt betalningsbelopp från och med februari 2020 och februari 2021. Från och med februari 2022 upphävs betalningsskyldigheten, eftersom det inte längre finns någon taxerad inkomst att grunda beräkningen av betalningsbeloppet på.

För bidragsskyldiga som bor i Sverige men har inkomst i eller från utlandet, så kallade gränsarbetare, ska betalningsskyldigheten upphävas i de flesta fall. Om underhållsbidrag är fastställt gäller samma principer som i ärenden där den bidragsskyldiga föräldern bor utomlands. Om det däremot inte finns något underhållsbidrag fastställt kan man vänta med att upphäva betalningsskyldigheten tills underhållsbidraget är fastställt, för att undvika ett eventuellt glapp mellan betalning av betalningsbelopp och fastställt underhållsbidrag. Det beror på att det finns större anledning att anta att även fordran för betalningsbelopp kan bli betald eftersom den bidragsskyldiga föräldern i högre grad har

kvar tillgångar i Sverige. När underhållsbidraget är fastställt får upphävandet anpassas till den period som underhållsbidraget är fastställt för. Betalningsskyldigheten kan upphävas bakåt i tiden även för gränsarbetare, om Försäkringskassans avsikt är att göra indrivning i utlandet möjlig. Observera att det inte går att upphäva bakåt i tiden om betalningsskyldigheten är fastställd efter det att föräldern börjat arbeta utomlands. Betalningsskyldigheten för gränsarbetare kan behållas på liknande sätt som för den som bor utomlands, till exempel om

- hen har betalat frivilligt hela tiden och det bara är några få år kvar tills underhållsstödet eller det förlängda underhållsstödet ska upphöra
- den huvudsakliga inkomsten kommer från Sverige.

2.6 Jämkning av betalningsskyldighet

Jämkning av betalningsskyldighet kan bara bli aktuell med anledning av ett ändrat beslut om slutlig skatt. På ansökan av den bidragsskyldiga föräldern eller på initiativ av Försäkringskassan kan betalningsskyldigheten för viss tid jämkas om det beslut om slutlig skatt som legat till grund för Försäkringskassans bedömning ändrats väsentligt (19 kap. 35 § SFB).

Från och med den 1 februari 2012 gäller att jämkning på grund av ändrat beslut om slutlig skatt aldrig får tas upp till prövning efter sju år efter det beskattningsår som beslutet avser (19 kap. 35 § SFB).

En jämkning kan innebära antingen en höjning eller sänkning av betalningsskyldigheten. En väsentlig förändring av beslut om skatt föreligger om betalningsskyldigheten med tillämpning av det nya beslutet om slutlig skatt ändras med 50 kronor eller mer per månad och barn (7 § RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18).

Av 19 kap. 16 § SFB framgår att betalningsskyldigheten bestäms till ett visst belopp per år. Av detta följer att bedömningen av om betalningsbeloppet ändrats med minst 50 kronor per månad görs utifrån den betalningsskyldighet som förelåg för februari månad och påverkas inte av ändrade förhållanden senare under året. Utgick det inte något underhållsstöd för februari görs bedömningen utifrån de förhållanden som gällde då underhållsstöd första gången därefter betalades ut.

Den inkomst som fastställs vid jämkning av betalningsskyldighet gäller för hela bidragsåret, februari–januari (7 § USF).

2.6.1 Betalning

Innebär jämknigen att den bidragsskyldiga föräldern har betalat in ett för högt belopp för samma tid ska Försäkringskassan betala ut skillnaden till hen. Om skillnaden mellan den ränta som betalats och vad som ska betalas i ränta enligt det jämkade beslutet uppgår till minst 100 kronor ska Försäkringskassan också betala tillbaka ränta (19 kap. 36 § SFB).

Om skuld för den tid som jämknigen avser lämnats för indrivning är det Kronofogden som måste göra återbetalningen om för högt belopp har drivits in.

2.6.2 Tilläggsbetalning

Resulterar jämknigen i ett högre betalningsbelopp än vad den bidragsskyldiga föräldern i enlighet med det tidigare beslutet betalat för samma tid ska hen betala skillnaden till Försäkringskassan (19 kap. 36 § SFB). Detta kan medföra att det även i ärenden som är fullbetalda och har upphört kan uppstå nya skulder. Även om fordran för

samma tid skulle ha lämnats till Kronofogden för indrivning är det till Försäkringskassan som föräldern ska betala in beloppet.

2.7 Retroaktiv betalningsskyldighet

Betalningsskyldighet ska i vissa situationer fastställas för förfluten tid. Till grund för inkomstberäkningen läggs då uppgifter som hämtas ur det beslut om slutlig skatt som förelåg den eller de månader betalningsskyldigheten hänför sig till (19 kap. 12 § SFB).

Exempel

I mars 2013 fastställs betalningsskyldighet för tiden från och med december 2012. För tiden december 2012–januari 2013 används uppgifter ur 2011 års beslut om slutlig skatt, det vill säga 2010 års inkomster och för tiden från och med februari 2013 uppgifter ur 2012 års beslut om slutlig skatt.

2.7.1 Retroaktiv begränsning

Betalningsskyldigheten fastställs för den tid det finns beslut om underhållsstöd. För förfluten tid begränsas därför betalningsskyldigheten till tidigast en månad före ansökan om underhållsstöd har kommit in till Försäkringskassan. Detta följer av 18 kap. 13 § SFB.

Betalningsskyldighet kan aldrig bli aktuell för längre tid tillbaka än tre år före den dag när Försäkringskassan skickade meddelande till den bidragsskyldiga föräldern om att underhållsstöd söktes (18 kap. 38 § och 19 kap. 5 § SFB). Det kan till exempel vara aktuellt om en man har friats från faderskap till ett barn och Försäkringskassan i stället ska fastställa en betalningsskyldighet för den man som i stället fastställts som barnets far (RÅ 2008 ref. 68).

Enligt lagstiftningen om underhållsstöd finns följande bestämda tidsgränser för retroaktiva ändringar av betalningsskyldigheten (19 kap. 34 och 35 §§ SFB):

- En ändring av grunden för tillämplig procentsats kan inte göras av Försäkringskassan för längre tid tillbaka än tre år. Se avsnitt 2.4.1.
- En jämkning av betalningsbelopp med anledning av ändrat beslut om slutlig skatt kan inte tas upp till prövning efter sjätte året efter det beskattningsår som beslutet avser.

Ett beslut om betalningsskyldighet får upphävas, helt eller delvis. Se även avsnitt 2.5 om upphävande av betalningsskyldighet.

När Försäkringskassan en gång trätt in i barnets rätt till ett underhållsbidrag för en viss tid, när den bidragsskyldiga föräldern bodde eller hade inkomster i eller från utlandet, kvarstår kravet på underhållsbidrag för utlandsperioden. Det gäller även om hen flyttar till Sverige (prop. 1995/96:208 s. 97). Se avsnitt 3.2. Det innebär att Försäkringskassan i vissa fall kan kräva underhållsbidrag för en period och betalningsbelopp för en annan.

3 När underhållsskyldigheten fullgörs genom underhållsbidrag

Detta kapitel beskriver reglerna och handläggningen när den bidragsskyldiga föräldern har inkomster som inte kan drivas in här i Sverige och Försäkringskassan träder in i barnets rätt till ett underhållsbidrag. Det blir aktuellt i de fall när

- den som är bidragsskyldig är bosatt utomlands, eller
- bor i Sverige men har inkomster i eller från utlandet som inte kan drivas in här.

Vilka skyldigheter boföräldern har i dessa fall framgår av vägledning 2001:9. Närmare bestämmelser om underhållsbidrag finns i 7 kap. FB. Beskrivning av indrivning av underhållsbidrag i internationella ärenden finns i vägledning 2006:1, *Indrivning av underhållsbidrag i internationella ärenden*.

3.1 Bosättning

När en person gör anspråk på en förmån är det aktuellt att bedöma om hen är försäkrad för bosättningsbaserade förmåner. Det innebär att Försäkringskassan gör en självständig bedömning av personens bosättning som därför kan avvika från folkbokföringsuppgifterna.

Huvudprincipen för folkbokföring är att en person kan anses bosatt i Sverige om hen har sin egentliga hemvist här i landet och kan antas komma att vistas här längre än ett år. En person som lämnar landet ska fortfarande anses vara bosatt här om utlandsvistelsen kan antas vara längst ett år (5 kap. 2 och 3 §§ SFB). Det baseras på en bedömning av var personen brukar ha sin dygnsvila enligt den så kallade dygnsviloprincipen i 3 och 7 §§ FbL.

Principen är även en del av bedömningen enligt SFB. Bestämmelserna i folkbokföringslagen kan då få en vägledande betydelse och kan ligga till grund för bedömningen om och när en bidragsskyldig förälder anses bosatt i Sverige. Det blir alltså aktuellt när betalningsskyldigheten ska fastställas eller upphöra. Detsamma gäller för vilken tidsperiod Försäkringskassan kan träda in i barnets rätt till underhållsbidrag enligt 19 kap. 28 och 29 §§ SFB.

Läs mer om bosättning i Försäkringskassans vägledning (2017:1) *Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal*.

3.2 Försäkringskassans krav på underhållsbidrag

Om den som är bidragsskyldig är bosatt utomlands och om det finns ett fastställt underhållsbidrag, träder Försäkringskassan in i barnets rätt till underhållsbidrag under den perioden och till den del det svarar mot underhållsstöd som betalats ut (19 kap. 29 § SFB). Det innebär att Försäkringskassan kan begära verkställighet av domen eller avtalet om underhållsbidrag utomlands med stöd av gällande konventioner om erkännande och verkställighet av avgöranden om underhållsbidrag (prop. 2004/05:116 s. 67).

Om Försäkringskassan räknar med att den bidragsskyldiga föräldern frivilligt kommer att betala i enlighet med ett beslut om betalningsskyldighet finns det inget som hindrar att Försäkringskassan beslutar om betalningsskyldighet trots att hen bor utomlands (prop. 1995/96:208 s. 44). Förutsättningen är att det går att få fram sådana inkomstuppgifter

som sedan kan användas för att beräkna ett skäligt betalningsbelopp enligt 19 kap. 10–15 eller 21 §§ SFB.

Försäkringskassan avgör i det enskilda fallet om en betalningsskyldighet eller ett underhållsbidrag ska fastställas. Det framgår av prop. 2004/05:116 s. 85. Det finns två omständigheter som ska beaktas vid en bedömning av upphävning av betalningsskyldigheten:

- Ett beslut om betalningsskyldighet får upphävas om den bidragsskyldiga föräldern bosätter sig utomlands, bor i Sverige och börjar arbeta utomlands eller bor i Sverige och får inkomster i eller från utlandet som inte kan utmätas enligt 7 kap. UB (19 kap. 37 § SFB).
- Ett beslut om betalningsskyldighet, som har fattats *efter* att den bidragsskyldiga föräldern har bosatt sig utomlands eller *efter* arbetsstarten i utlandet, får inte upphävas för förfluten tid för att ersättas med ett underhållsbidrag. I dessa situationer får betalningsskyldigheten i stället upphävas framåt.

Se även avsnitt 2.5 om upphävande av betalningsskyldighet.

Om Försäkringskassan en gång har trätt in i barnets rätt till underhållsbidrag för viss tid då den bidragsskyldiga föräldern var bosatt utomlands, kvarstår rätten att kräva underhållsbidrag som förfallit till betalning under utlandsperioden. Det gäller även om föräldern flyttar till Sverige (prop. 1995/96:208 s. 97). Försäkringskassan kan då inte besluta om betalningsskyldighet för perioden då hen var bosatt utomlands. Se avsnitt 2.7 om retroaktiv begränsning.

När Försäkringskassan får kännedom om att den bidragsskyldiga föräldern har kommit tillbaka till Sverige och inte arbetar kvar i utlandet, fastställs betalningsskyldigheten från och med månaden efter den månad då hen kom tillbaka (jämför prop. 2004/05:116 s. 90). Detta gäller även när föräldern har betalat underhållsbidrag för den månaden.

Exempel

Anna är bidragsskyldig för sin dotter. Anna bor och arbetar i utlandet och underhållsbidrag betalas via indrivningsmyndigheten i det landet till Försäkringskassan.

Anna invandrar till Sverige i mars 2020. I maj får Försäkringskassan impuls om invandringen. Betalningsskyldigheten fastställs från och med april 2020.

Betalning av underhållsbidrag för april och maj har kommit från indrivningsmyndigheten i utlandet. Försäkringskassan kontaktar indrivningsmyndigheten för att kontrollera om betalningarna för april och maj ska återbetalas till dem eller direkt till Anna.

Det är viktigt att Försäkringskassan tar hänsyn till om den bidragsskyldiga föräldern fortfarande har inkomst i och från det andra landet även efter invandringen. I dessa situationer behöver Försäkringskassan bedöma om den bidragsskyldiga föräldern är en så kallad gränsarbetare där betalning av underhållsbidraget i stället kan fortsätta genom indrivningsmyndigheten utomlands.

När den bidragsskyldiga föräldern har haft inkomst i utlandet kan det många gånger vara aktuellt att fastställa betalningsskyldigheten enligt principen om förvärvsförmåga, se 19 kap. 21 § SFB. Se även avsnitt 2.3.4 om skälighetsbedömd inkomst vid återkomst till Sverige. Om en bidragsskyldig förälder har fullgjort sin underhållsskyldighet genom

att betala ett fastställt underhållsbidrag är det en omständighet som talar för att det finns en betalningsförmåga.

3.2.1 Förfallodag

Betalning till Försäkringskassan ska ske allt eftersom underhållsbidraget förfaller till betalning (19 kap. 32 § SFB). Enligt huvudregeln i 7 kap. 7 § FB ska underhållsbidrag betalas i förskott för kalendermånad. Domstol kan om det finns särskilda skäl bestämma annan förfallodag än enligt huvudregeln. Parterna kan även avtala om annan förfallodag för underhållsbidrag för perioder om högst tre månader utan att det krävs att socialnämnden godkänner avtalet.

3.2.2 Föreläggande

Om något underhållsbidrag inte är fastställt kan Försäkringskassan förelägga boföräldern att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag fastställt (19 kap. 30 § SFB). Om boföräldern inte rättar sig efter föreläggandet ska Försäkringskassan pröva om fortsatt rätt till underhållsstöd finns. Se vidare i Försäkringskassans vägledning (2001:9) *Underhållsstöd*.

3.2.3 Fullmakt

Enligt 19 kap. 33 § SFB så ska den som för barnets talan få möjlighet att kräva in den obetalda delen av underhållsbidraget som överstiger underhållstödet, i samband med att Försäkringskassan kräver betalning av underhållsbidrag. Bestämmelsen innebär att boföräldern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare kan ge Försäkringskassan fullmakt att driva in hela underhållsbidraget i stället för bara den del som motsvarar underhållstödet. Om underhållsbidraget är lägre än underhållstödet, så blir bestämmelsen inte aktuell.

När barnet fyller 18 år ska hen själv ta emot underhållsbidraget eller lämna en fullmakt till Försäkringskassan, annars ska vi inte längre driva in den del av fordran som överstiger underhållstödet. Läs mer om fullmakter i vägledningen (2004:7), *Förvaltningsrätt i praktiken*.

Det är inte alltid lämpligt att godta en fullmakt, exempelvis om det är oklart hur stor skulden för det överskjutande beloppet är eller om det inte går att kartlägga vad som är betalat. Försäkringskassan måste därför bedöma om det är rimligt att godta en fullmakt för retroaktiv tid. Om fullmakten inte godtas ska Försäkringskassan informera boföräldern eller barnet om detta.

Om den bidragsskyldiga föräldern börjar arbeta i Sverige igen, eller återvänder till Sverige för att bo här, så ska Försäkringskassan meddela boföräldern eller det myndiga barnet, att hen själv får kräva den del av underhållsbidraget som överstiger underhållstödet. Om den bidragsskyldiga föräldern inte betalar frivilligt, så kan boföräldern eller barnet vända sig till Kronofogden och ansöka om indrivning av det överskjutande beloppet.

Innan den bidragsskyldiga föräldern bosatte sig utomlands kan Försäkringskassan ha fastställt betalningsskyldighet enligt bestämmelserna i SFB. Om boföräldern eller barnet ber Försäkringskassan att hjälpa till med att kräva in den del av underhållsbidraget som överstiger underhållstödet, så kan Försäkringskassan häva beslutet om betalningsskyldighet (19 kap. 37 §§ SFB). Se även avsnitt 3.2.

3.2.4 Debitering

Underhållsbidraget debiteras enligt reglerna i FB vilket innebär att underhållsbidrag ska betalas från och med en bestämd dag till och med en bestämd dag. Det innebär att den bidragsskyldiga föräldern i många fall betalar tillbaka underhållsstödet endast för en del av den första och den sista månaden för vilken underhållsstöd har betalats ut. Så är fallet oftast till exempel då underhållsskyldigheten börjar vid barnets födelse eller upphör på grund av att barnet fyller 18 år. Detta skiljer sig jämfört med betalningsbelopp enligt SFB som alltid debiteras månadsvis.

Exempel

Violet är underhållsskyldig för Vidar och underhållsbidraget är fastställt i avtal till 1 000 kronor per månad. Vidar fyller 18 år den 12 januari. För januari månad debiteras Violet underhåll för elva dagar, 354 kronor, eftersom underhållsskyldigheten upphör när Vidar fyller 18 år. Fullt underhållsstöd betalas ut för Vidar för januari månad.

Om den bidragsskyldiga föräldern inte betalar underhållsbidraget i rätt tid och med rätt belopp ska Försäkringskassan utan dröjsmål vidta åtgärder för att driva in fordringen (19 kap. 32 och 49 §§ SFB).

Metodstöd – för vilken tid kan Försäkringskassan debitera underhållsbidrag?

Det här metodstödet utgår från nationell rätt och beskriver vilka dagar som Försäkringskassan debiterar underhållsbidrag för, trots att underhållsstödet som betalas ut gäller hela månader. När underhållsbidraget är fastställt i utländsk handling behöver du ta hänsyn dels till innehållet i avtalet eller domen, dels till lagstiftningen i det land där avtalet eller domen fastställdes.

I kapitel 6 i den här vägledningen kan du läsa mer om hur pengarna sedan ska krediteras och fördelas.

Om barnet fyller 18 år eller 21 år

Huvudregeln är att Försäkringskassan ska debitera underhållsbidrag till och med dagen innan barnet fyller 18 år om det inte står något annat i avtalet eller domen. Om barnet går i skola efter 18 års ålder är föräldern underhållsskyldig under hela skoltiden, men som längst till och med dagen innan barnet fyller 21 år (7 kap. 1 § andra stycket och 2 § FB). Försäkringskassan kan alltså debitera för fler dagar om det finns ett avtal eller dom som även gäller när barnet har fyllt 18 år.

Om barnet avslutar sina studier eller har ogiltig frånvaro

I första hand utgår du från innehållet i avtalet eller domen. Om avtalet eller domen säger att underhållsbidraget ska betalas till och med ett visst datum, så kan Försäkringskassan debitera till det datumet om det fanns rätt till underhållsstöd den månaden. Om det saknas datum, så kan Försäkringskassan bara debitera till och med den dagen som studierna avslutades.

Om barnet har ogiltig frånvaro, men inte avbryter sina studier, så debiterar Försäkringskassan för hela månaden om det fanns rätt till underhållsstöd den månaden. Se även avsnitt 8.3 i vägledningen (2001:9), *Underhållsstöd*.

Om ett myndigt barn gifter sig

Försäkringskassan kan debitera underhållsbidrag till och med dagen innan det myndiga barnet gifter sig.

Om barnet adopteras

Om den bidragsskyldiga föräldern inte längre ses som förälder till barnet för att barnet adopteras, till exempel av en styvförälder eller en särskilt förordnad vårdnadshavare, innebär det att underhållsskyldigheten enligt 7 kap. 2 § FB upphör. Försäkringskassan kan därför bara debitera till och med dagen innan beslutet om barnets adoption fattades. Läs mer i avsnitt 5.3.6 om faderskapet eller föräldraskapet upphävs av annan anledning.

Om en förälder eller barnet avlider

Om barnet eller den bidragsskyldiga föräldern avlider, så debiterar Försäkringskassan underhållsbidrag till och med dagen innan dödsfallet.

Om barnet inte är folkbokförd på samma adress som boföräldern

Det finns inget krav på att barnet ska vara folkbokförd på samma adress som boföräldern för att underhållsskyldigheten enligt 7 kap. 2 § FB ska gälla. Även om folkbokföringen är tänkt att vara vägledande så bör Försäkringskassan väga in barnets faktiska boendesituation i sin bedömning. Om barnet inte längre är folkbokförd på samma adress som boföräldern, men barnet ändå bor varaktigt hos hen, så kan Försäkringskassan debitera för hela månaden om rätten till underhållsstöd finns.

Om barnet flyttar till den bidragsskyldiga föräldern

Om barnet flyttar till den bidragsskyldiga föräldern, så debiterar Försäkringskassan underhållsbidrag till och med dagen innan barnet flyttar.

Om barnet flyttar till en tredje person och föräldrarna har gemensam vårdnad

Om den bidragsskyldiga föräldern och boföräldern har gemensam vårdnad om barnet är 7 kap. 2 § FB bara tillämplig om barnet bor tillsammans med en av föräldrarna. Det kan därför bli aktuellt att debitera för dagar i stället för en hel månad om barnet börjar bo varaktigt hos någon annan än föräldrarna.

Om barnet flyttar till en tredje person och den bidragsskyldiga föräldern inte är vårdnadshavare

Om barnet inte längre bor tillsammans med boföräldern, till exempel om barnet flyttar till egen bostad eller en mor- eller farförälder, påverkar detta inte den bidragsskyldiga förälderns underhållsskyldighet enligt 7 kap. 2 § FB om hen inte är vårdnadshavare för barnet. Försäkringskassan kan därför debitera för hela månaden om rätten till underhållsstöd finns.

Om staten betalar för barnets vård, kost eller logi

Om barnet fortfarande bedöms bo varaktigt hos boföräldern, men underhållsstöd inte betalas ut på grund av bestämmelserna i 106 kap. 8 § SFB, så debiterar Försäkringskassan bara till och med den månad som underhållsstödet betalades ut. Det beror på att den bidragsskyldiga föräldern är fortsatt underhållsskyldig enligt 7 kap. 2 § FB. Läs även avsnitt 7.4 i Försäkringskassans vägledning (2001:9), *Underhållsstöd* för mer information.

3.2.5 Betalt underhållsbidrag

Om den bidragsskyldiga föräldern är betalningsskyldig till Försäkringskassan med ett betalningsbelopp och det också finns ett underhållsbidrag fastställt anses underhållsskyldigheten fullgjord intill det belopp som har betalats ut i underhållsstöd (7 kap. 2 a § FB). Underhållsbidraget som sådant har alltså inte upphört att gälla.

Exempel

Underhållsbidraget är fastställt till 2 400 kronor för ett fjortonårigt barn. Försäkringskassan betalar ut fullt underhållsstöd på 1 823 kronor. Det betalningsbelopp som den bidragsskyldiga föräldern ska betala till Försäkringskassan är fastställt till 1 100 kronor.

Eftersom Försäkringskassan betalar ut fullt underhållsstöd är underhållsskyldigheten fullgjord upp till 1 823 kronor. Boföräldern kan då bara kräva att den bidragsskyldiga föräldern ska betala 577 kronor i underhållsbidrag direkt till boföräldern för att det totala underhållsbidraget ska bli 2 400 kronor.

Barnet fyller 15 år under oktober månad och underhållsstödet höjs till 2 223 kronor från och med november. Det innebär att den bidragsskyldiga föräldern i stället ska betala skillnaden mellan 2 400 och 2 223 kronor, det vill säga 177 kronor till boföräldern.

4 Avdrag när barnet bor tillfälligt hos den bidragsskyldiga föräldern

Det här kapitlet beskriver hur och när en bidragsskyldig förälder kan få göra avdrag för den tid som barnet vistas tillfälligt hos hen, så kallat återkommande umgänge.

I avsnitt 4.4–4.4.7 beskrivs även de upphävda reglerna om umgängesavdrag i SFB och övergångsbestämmelserna som gäller från och med den 1 april 2016.

4.1 Avdrag för återkommande umgänge

När barnet vistas hos en bidragsskyldig förälder har den föräldern vissa kostnader för barnet utöver det betalningsbelopp som hen betalar. Samtidigt har boföräldern minskade kostnader för barnet. Därför kan Försäkringskassan besluta om avdrag för återkommande umgänge, en så kallad nettoberäkning. Det innebär att redan när betalningsskyldigheten fastställs kan ett umgänge som uppgår till minst 30 dygn per år beaktas och leda till en generell sänkning av betalningsbeloppet. Avdrag ska göras för varje helt dygn med 1/40 av betalningsbeloppet (19 kap. 22 § SFB). Som följd ska underhållsstödet till boföräldern minskas med ett belopp som motsvarar avdraget (18 kap. 29 § SFB).

En förutsättning för att kunna ta hänsyn till avdrag för återkommande umgänge är att den som är bidragsskyldig skriftligen begär det hos Försäkringskassan och att hen lämnar in något av följande:

- ett avtal i original eller en bestyrkt kopia av avtalet tillsammans med socialnämndens beslut om godkännande
- en domstols dom tillsammans med lagakraftbevis. (7 § USF).

Om den bidragsskyldiga föräldern vänder sig till Försäkringskassan och lämnar en muntlig begäran, ska vi informera hen om att begäran behöver göras skriftligen. Det beror på att en begäran om avdrag kan likställas med en ansökan och då blir bestämmelserna i 110 kap. 4 och 9 §§ SFB tillämpliga.

4.1.1 Avtal om umgänge

Den förälder som bor med barnet kan avtala om barnets umgänge med den förälder som barnet inte bor med. Det gäller både när den ena föräldern har vårdnaden om barnet och när föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet (6 kap. 15 a § FB). Ett avtal kan komma till på olika sätt, till exempel vid ett samarbetsamtal vid kommunen, med hjälp av advokat eller om föräldrarna på egen hand kommit överens om hur barnets umgänge med den ena föräldern ska läggas upp.

Ett avtal om umgänge ska vara skriftligt och undertecknat av båda föräldrarna. I övrigt finns inga krav på hur avtalet ska vara formulerat. Men avtalet ska godkännas av socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört annars kan avtalet inte anses gälla (6 kap. 15 a och 17 a §§ FB). Socialnämnden kan delegera frågan till ett utskott, en ledamot eller en anställd inom kommunen som får besluta på nämndens vägnar (6 kap. 17 a § FB, 5 kap. 3 § och 10 kap. 5 § SoL). Därför kan hanteringen variera från kommun till kommun. Till exempel kan en samtalsledare hjälpa föräldrarna att upprätta ett avtal vid ett samarbetsamtal, samt även vara den som godkänner avtalet.

I samband med att socialnämnden fattar ett beslut om avtalet ska de underrätta föräldrarna om avtalet är godkänt eller inte. Om avtalet är godkänt får föräldrarna inget

skriftligt beslut utan godkännandet noteras oftast bara på avtalet. Originalavtalet sparas sedan i personakten hos kommunen medan föräldrarna får varsin bestyrkt kopia.

På avtalsblanketter som är framtagna av Socialstyrelsen framgår vilken socialnämnd som fattat beslutet samt vilket datum beslutet fattades. En bestyrkt kopia på den handlingen kan ligga till grund för Försäkringskassans beslut.

Vid andra tillfällen kan avtalet vara en handling som föräldrarna skrivit tillsammans och det kan vara svårt att utläsa om avtalet är godkänt. Till exempel kan en anställd inom familjerätten ha intygat att avtalet är framtaget vid ett samarbetsamtal. Men för att Försäkringskassan ska kunna fatta ett beslut utifrån avtalet, måste det framgå att avtalet är godkänt och datum när beslutet fattades. Om något av detta saknas ska ärendet kompletteras genom att Försäkringskassan begär att den bidragsskyldiga föräldern lämnar in ett kompletterande underlag som visar på att avtalet är godkänt (jfr 7 § USF). Försäkringskassan behöver alltså inte hämta in uppgifterna från kommunen.

4.2 Handläggning av begäran om avdrag för återkommande umgänge

Avdrag kan medges från och med månaden efter den månad då anmälan om domen eller avtalet kom in till Försäkringskassan (19 kap. 25 § SFB). För att underlätta handläggningen och undvika att för högt underhållsstöd betalas ut för barnet är det viktigt att Försäkringskassan handlägger en begäran om avdrag för återkommande umgänge omgående.

Avdrag på grund av återkommande umgänge kan inte bli aktuellt i ett förlängt underhållsstödsärende. Det beror på att när barnet fyllt 18 år och är myndigt kan någon umgängesrätt inte längre fastställas. När det gäller så kallade nettoavtal, när Försäkringskassan trätt in i barnets rätt till underhållsbidrag, finns mer information i vägledning 2001:9 *Underhållsstöd*.

Försäkringskassan ska genom ett meddelande omedelbart underrätta boföräldern om att en begäran har kommit in (18 kap. 40 § SFB). Försäkringskassan behöver inte delge den informationen. Boföräldern får då möjlighet att reagera och lämna in den information som hen anser kan ha betydelse för Försäkringskassans bedömning (prop. 2004/05:116 s. 85). Synpunkterna ska lämnas till Försäkringskassan inom fjorton dagar räknat från den dag boföräldern fick meddelandet om att en begäran om avdrag för återkommande umgänge har kommit in till Försäkringskassan (3 § RFFS 1996:18).

4.2.1 Vistelsens längd

Vid beräkning av antalet hela dygn räknas det dygn då barnets vistelse upphör som ett helt dygn. Det gäller dock inte om vistelsen börjar och upphör under samma dygn (19 kap. 23 § SFB).

Med ett dygn avses tiden från klockan 0.00 till klockan 24.00. Den tid som ger rätt till avdrag räknas från det att barnet lämnats till den bidragsskyldiga föräldern och till och med det dygn som barnet återlämnas till boföräldern. Eftersom avdraget endast räknas på varje helt dygn, kommer det normalt inte att ha någon betydelse vid vilken tidpunkt barnet ska anses ha lämnats av den ena föräldern till den andra (prop. 2004/05:116 s. 87 och prop. 1978/79:12 s. 161–162).

Exempel

Umgänget har fastställts till 36 dygn per år i en lagakraftvunnen dom. Den fastställda betalningsskyldigheten är 1 500 kronor per månad för det sjuåriga barnet. Nedsättning per månad blir $36/12 \times 1\,500/40 = 112,5$ kronor. Beloppet per månad avrundas nedåt till 112 kronor. Betalningsbelopp efter avdraget blir då 1 388 kronor (1500 – 112 kronor).

Exempel

Umgänget är fastställt till 30 dygn per år enligt ett umgängesavtal godkänt av socialnämnden. Betalningsskyldigheten är fastställd till 960 kronor per månad. Nedsättning per månad blir $30/12 \times 960/40 = 60$ kronor. Betalningsbelopp efter avdraget blir då 900 kronor (960 kronor – 60 kronor).

Avdrag för återkommande umgänge kan inte äga rum vid växelvist boende. Avtal och domar som gäller barnets boende omfattas av inte av reglerna om avdrag för återkommande umgänge i SFB, utan Försäkringskassan kan endast ta hänsyn till avtal och domar om umgänge (prop. 2004/05:116 s. 86).

4.2.2 Anmälningsskyldighet och omprövning av avdrag för återkommande umgänge

En bidragsskyldig förälder är skyldig att omgående anmäla ändringar i umgänget (19 kap. 38 § SFB). Anmälningsskyldigheten infinner sig så snart ändringen gjorts och kan göras formlöst till Försäkringskassan. I vissa fall kan det ligga i den bidragsskyldiga förälderns intresse att snarast möjligt anmäla en förändring till Försäkringskassan. I andra fall kan det ligga i boförälderns intresse att göra anmälan (prop. 2004/05:116 s. 88).

När en anmälan har gjorts ska Försäkringskassan omgående ompröva beslutet om betalningsskyldigheten. En ändring i umgänget får genomslag från och med månaden efter den månad då anmälan görs. Anmälningsskyldigheten gäller också när interimistiska beslut ändras eller vid nya domar som inte vunnit laga kraft. Trots att sådana förändringar inte kan ligga till grund för ett avdrag så gäller anmälningsskyldigheten, eftersom de ofta innebär att det inte längre finns förutsättningar för ett avdrag (prop. 2004/05:116 s. 86–88).

4.2.3 Upphävt beslut om avdrag för återkommande umgänge

Försäkringskassan ska upphäva ett beslut om avdrag för återkommande umgänge om den bidragsskyldiga föräldern begär det eller om beslutet om avdrag av någon annan anledning ska upphävas (19 kap. 39 § SFB).

Om en boförälder inte längre anser att det finns skäl för avdrag kan hen påtala det. Utgångspunkten för avdrag för återkommande umgänge är att barnet bor hos den bidragsskyldiga föräldern i den omfattning som bestämts. Rätten till avdraget faller bort om umgänget i väsentlig mån skulle understiga det som bestämts (19 kap. 24 § SFB). När det gäller att tolka innebörden av "väsentligt" kan en riktpunkt vara att boendet understiger det förordnade eller avtalade med en fjärdedel under loppet av en

tremånadersperiod. Är barnets boende av ringa omfattning kan en större avvikelse godtas innan den anses väsentlig. (Prop. 2004/05:116 s. 87).

Normalt bör anledningen till varför barnet inte bott hos den bidragsskyldiga föräldern inte vägas in i Försäkringskassans bedömning. Det kan dock finnas situationer när det kan vara lämpligt att ta hänsyn till det. Det är rimligt att beslutet om avdrag kvarstår om vistelsen under en viss begränsad tid inte kommit till stånd för att barnet varit sjukt. En annan sådan situation kan vara när barnet inte alls bott hos den bidragsskyldiga föräldern, eller bott hos hen i mindre omfattning på grund av boföräldrarnas agerande (så kallat umgängessabotage). Beslutet om avdrag kan då kvarstå eftersom det för barnets skull är viktigt att avgörandet följs och lagstiftaren ser strängt på umgängessabotage (prop. 2004/05:116 s. 46–47).

Ett beslut om avdrag för återkommande umgänge upphävs månaden efter att den som är bidragsskyldig begärt det eller det på annat sätt kommit fram att avdraget inte längre ska gälla.

Om ett beslut om avdrag har upphävts kan den bidragsskyldiga föräldern få en ny begäran om avdrag för återkommande umgänge prövad först efter två år (19 kap. 39 § SFB). Det gamla avtalet eller domen om barnets tillfälliga boende kan då leva upp igen (prop. 1978/79:12 s. 158). Varför beslutet om avdraget en gång upphävts vägs inte in i Försäkringskassans bedömning.

Exempel

I mars 2015 begär den bidragsskyldiga föräldern att avdrag för återkommande umgänge inte längre ska gälla. Försäkringskassan upphäver då beslutet om nettoberäkning av betalningsskyldigheten från och med den 1 april 2015. Föräldern kan då inte få en ny begäran om nettoberäkning prövad förrän tidigast i april 2017. Ett nytt avdrag på grund av återkommande umgänge kan beviljas från och med maj 2017.

4.3 Metodstöd – beräkning av återkommande umgänge

Det är viktigt att alla handläggare använder samma metod för att komma fram till de antal dygn som ska ligga till grund för avdrag för återkommande umgänge. Bedömningen kan visserligen bli olika, men du ska alltid värdera samma kriterier i underlaget.

Genomgående i metodstödet används benämningen ordinarie dygn för att beskriva de umgängesdygn som sker oberoende av lov, ledigheter och semester.

Försäkringskassan ska i varje enskilt ärende ta ställning till om föräldern har rätt att göra avdrag för återkommande umgänge. För att göra det behöver du ställa dig ett antal frågor:

- Finns det en dom om umgänge med lagakraftbevis eller ett avtal antingen i original eller som en bestyrkt kopia med socialnämndens beslut om godkännande?
- Finns begäran om avdrag för återkommande umgänge?
- Uppgår antalet umgängesdygn till minst 30 dygn per kalenderår (januari till december).
- Betalas fullt underhållsstöd ut (det vill säga inte förlängt underhållsstöd eller utfyllnadsbidrag)?

- Är betalningsbeloppet 50 kronor eller mer?

Om det tidigare funnits avdrag för återkommande umgänge som upphävts behöver du också besvara frågan:

- Har det gått mer än två år sedan det beslutet upphävdes?

Om ovanstående frågor har besvarats med ett ja är nästa steg att du räknar ut hur många dygn som kan ligga till grund för ett avdrag. Om någon av frågorna besvarats med ett nej har du antingen otillräckliga underlag för att ta beslut eller underlag som visar att rätten till avdrag inte finns.

När Försäkringskassan betalar underhållsstöd och får in en dom eller ett avtal utan någon begäran från den bidragsskyldiga föräldern måste du kontakta föräldern för att kontrollera om hen tänker begära avdrag för återkommande umgänge.

30 dygn per kalenderår

Avdrag för återkommande umgänge kan ske när det framgår av en dom eller avtal att den bidragsskyldiga föräldern ska ha barnet hos sig minst 30 dygn per kalenderår. Avdrag ska göras med 1/40 av betalningsbeloppet för varje helt dygn (19 kap. 22 § SFB). Detta innebär att om umgänget inte uppgår till 30 dygn per kalenderår, det vill säga januari till december, så finns det ingen rätt till avdrag.

Att en dom eller ett avtal inte gäller under ett helt kalenderår är inget som hindrar rätten till avdrag så länge umgänget sker under minst 30 dygn för den aktuella perioden.

Det är viktigt att ta ställning till:

- vilken tid som domen eller avtalet avser
- när begäran om avdrag görs
- från och med vilken månad avdraget tidigast kan beviljas.

Exempel

En dom tillsammans med lagakraftbevis och begäran kommer in till Försäkringskassan den 1 november 2017.

Av domen framgår det att umgänge ska ske varannan helg, jämna veckor från och med den 1 oktober 2017. För perioden 1 oktober till 31 december är det 14 veckor varav 7 är jämna, alltså 14 dygn (7 veckor × 2 dygn = 14 dygn). Det gör att du behöver avslå begäran om avdrag för 2017.

Exempel

Den 1 oktober 2017 kommer det in en dom till Försäkringskassan tillsammans med ett lagakraftbevis och en begäran om avdrag på betalningsbeloppet för återkommande umgänge.

Av domen framgår det att umgänget ska ske varannan helg, jämna veckor, från och med den 1 januari 2017. Eftersom umgänget är mer än 30 hela dygn för kalenderåret så kan du bevilja avdrag men tidigast från november 2017.

Exempel

En dom kommer in till Försäkringskassan den 26 juni 2018. Föräldrarnas begäran om avdrag kommer in till Försäkringskassan den 28 juni 2018. Domen vinner lagakraft den 11 juli.

Avdrag för återkommande umgänge kan tidigast beviljas från och med augusti 2018 eftersom domen vann lagakraft först den 11 juli 2018. Antalet dygn räknas från och med datumet som domen vunnit lagakraft.

Finns det redan en lagakraftvunnen dom när begäran lämnades in är det datumet för när begäran kommit in som avgör från och med vilken månad beslutet ska gälla.

Om det i stället finns ett avtal mellan föräldrarna, kan avdraget tidigast beviljas från och med det datum som socialnämnden godkände avtalet.

Ändrat umgänge

Domar och avtal kan vara utformade på olika sätt. De kan bland annat slå fast att umgänge sker genom upptrappning, det vill säga att umgänget ökar över tid eller att umgänge varierar från år till år på grund av lov och andra ledigheter.

Det är av vikt att Försäkringskassans beslut om avdrag inte motverkar den flexibilitet som införandet av avdrag för återkommande umgänge var tänkt att medföra (prop. 2004/05:116 s. 43 f.). Du behöver därför ta hänsyn till hur mycket umgänget varierar eller ökar från år till år när du beräknar antalet umgängesdygn. Om umgänget till exempel varierar på grund av lov och andra ledigheter görs en snittberäkning på rätten till avdrag, den så kallade tvåårsprincipen.

En snittberäkning av umgänget gör du även i de fall upptrappning sker under ett år. Du räknar då ut antal dygn för hela kalenderåret och delar summan i 12 månader för att få fram vilket belopp som ska dras av månadsvis. Tänk på att upptrappningen kan innebära att umgänget övergår till växelvist boende.

Vistelsens längd

Hur uträkning av antalet dygn görs beror på hur den specifika domen ser ut. Det är viktigt att du, oavsett hur domen är skriven, beaktar antalet dygn utifrån hämtning och lämning av barnet och bortser från ordinarie umgängesdygn när domen omfattar även lov dagar och semester. Det vill säga om barnet spenderar en julhelg som sträcker sig från söndag till söndag en vecka ger det 7 dygn med umgänge. Om barnet spenderar varannan helg (fredag till söndag) hos den bidragsskyldiga föräldern så ger det umgänget 52 dygn (2 x 26) endast om domen inte omfattar semester och långhelger.

Semesterledighet och längre ledigheter

När du beräknar umgängesdygn vid semester eller längre ledigheter som jul, påsk, sport- och höstlov så tar du hänsyn till hur dessa ledigheter är specificerade i domen eller avtalet.

Om umgänge ska ske under 4 sammanhängande veckor ger det 27 umgängesdygn (4 veckor x 7 dygn (28) minus den dag umgänget påbörjas (27)).

Om semesterledigheten däremot består av 2 perioder à 2 veckor så blir det 26 umgängesdygn eftersom den dag då umgänget påbörjas inte räknas med. Räkna bort semesterveckor från årets 52 veckor.

Om det framgår att boföräldern har rätt till sammanhängande ledighet tillsammans med barnet behöver du räkna av ordinarie umgängesdygn för den bidragsskyldiga föräldern för dessa veckor eftersom ordinarie umgängesdygn inte inträffar under de semesterveckor som barnet är hos boföräldern.

Du behöver även beräkna antalet umgängesdygn vid längre ledigheter som påsk-, höst- och jullov innan du beräknar ordinarie umgängesdygn, eftersom de ordinarie umgängesdygnen kan minska i omfattning på grund av umgänge under längre ledigheter.

Räkna bort antalet veckor för längre ledigheter.

Exempel

Antalet semesterveckor = 8 (4 veckor för vardera föräldern)

Antal lovveckor = 2 (1 vecka påsklov och 1 vecka höstlov) Observera att till exempel påsklov ofta är mer än 1 vecka (2 helger)

52 veckor $-8 -2 = 42$ veckor

42 veckor blir då kvar på året och det är för dessa veckor antalet ordinarie umgängesdygn beräknas.

Årlig omprövning av betalningsskyldigheten

Betalningsbeloppet ska enligt 19 kap. 34 § SFB omprövas när ett nytt beslut om slutlig skatt finns.

Storleken på betalningsbeloppet bestäms för perioden februari till januari, medan avdrag för återkommande umgänge räknas ut baserat på vilket umgänge den bidragsskyldige ska ha för ett visst kalenderår, det vill säga januari till december. Det här gör att om umgänget skiljer sig från år till år så behöver du fatta ett beslut för umgänge och betalningsbelopp för januari och sedan ett nytt beslut med samma umgänge men med nytt betalningsbelopp för februari till december.

Beslut för:

Januari 2018

Inkomst år 2015 30 umgängesdygn

Beslut för:

Februari–december 2018

Inkomstår 2016 30 umgängesdygn

Om du valt att göra en snittberäkning (den så kallade tvåårsprincipen) behöver endast ett beslut om umgängesdygn registreras så att systemet på så sätt kan fatta nytt beslut om betalningsbelopp vid den årliga omräkningen.

4.4 Tidigare bestämmelser om umgängesavdrag

Rätten att tillgodoräkna sig ett avdrag på betalningsbeloppet med stöd av 19 kap. 19 § SFB upphör i och med en ändring i balken från den 1 april 2016. Bestämmelsen gällde den bidragsskyldiga förälder som har haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn eller under en kalendermånad haft barnet hos sig i minst sex hela dygn. Även bestämmelsen i 18 kap. 29 § första stycket om att kommande underhållsstöd ska minskas med ett belopp som motsvarar det som den bidragsskyldiga föräldern beviljats med stöd av 19 kap. 19 § SFB upphävs.

Reglerna i SFB om umgängesavdrag gällde även i de fall som Försäkringskassan trätt in i barnets rätt till fastställt underhållsbidrag för att den bidragsskyldiga föräldern bor utomlands eller får sin förvärvsinkomst från utlandet. Om grundförutsättningarna för avdraget var uppfyllda kunde ett avdrag på underhållsbidraget beviljas (tidigare bestämmelser 19 kap.19 och 32 §§ SFB). Avdragsbeloppet beräknades med utgångspunkt i underhållsbidraget upp till utbetalat underhållsstöd.

Att bestämmelserna i SFB om umgängesavdrag upphör är däremot inte ett hinder för föräldrarna att själva reglera kostnaderna som uppstår när barnet umgås med den som är bidragsskyldig.

4.4.1 Övergångsbestämmelser

Trots att reglerna om umgängesavdrag i SFB upphör ska de tidigare bestämmelserna fortsätta tillämpas under en övergångsperiod. Det gäller den bidragsskyldiga förälder vars umgänge med barnet inleds senast i mars 2016. Kravet är att åtminstone ett av dygnen ska ha infallit före den 1 april 2016 och då kan hela den umgängesperioden beviljas. Det gäller under förutsättning att den som är bidragsskyldig gjort en anmälan till Försäkringskassan inom tre månader från utgången av den kalendermånad då barnets vistelse hos henne eller honom upphörde. Kommande underhållsstöd ska sedan minskas med ett belopp som motsvarar avdraget. Det görs enligt de upphävda bestämmelserna i 18 kap. 29 § första stycket och 19 kap. 19 § SFB. (prop. 2014/15:145 s. 63)

Exempel

En bidragsskyldig förälder har haft barnet hos sig 30 mars–6 april 2016. Anmälan görs till Försäkringskassan den 22 juli. Avdrag kan beviljas eftersom hela perioden var minst fem dygn i sträck och vistelsen började senast den 30 mars.

Exempel

En bidragsskyldig förälder har haft barnet hos sig den 6–9, 20–22 mars och 30 mars–2 april 2016. Avdrag kan beviljas för dagarna i mars eftersom hen haft barnet hos sig under minst sex hela dygn under den kalendermånaden. Föräldern beviljas däremot inte avdrag för dagarna i april. Det beror på att vistelsen 30 mars–2 april inte var minst fem sammanhängande dygn.

4.4.2 Hur umgängesavdraget räknades fram

Enligt SFB kunde den bidragsskyldiga förälder som haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn eller under en kalendermånad haft barnet hos sig i minst sex hela dygn, ha rätt till ett avdrag som Försäkringskassan bestämmer enligt det som föreskrivs om underhållsbidrag i 7 kap. 4 § första och andra styckena FB (tidigare 19 kap. 19 § SFB).

Regeln om fem hela dygn i sträck gäller parallellt med regeln om minst sex hela dygn under en kalendermånad. Men man kan aldrig få avdrag för samma dygn två gånger.

Exempel

En bidragsskyldig förälder har haft barnet hos sig fem hela dygn i sträck och får avdrag för de dygnen. Under samma månad har hen dessutom haft barnet hos sig ytterligare sex hela dygn utan att dessa är sammanhängande. Föräldern får avdrag även för dessa dygn.

Exempel

En bidragsskyldig förälder har haft barnet hos sig 28 april–3 maj (fem dygn). Föräldern kan få avdrag för den angivna perioden eftersom det blir fem hela sammanhängande dygn. Föräldern har haft barnet hos sig ytterligare fem dygn (inte sammanhängande) under maj månad. Genom att räkna samman dessa dygn med de tre dygnen i den tidigare perioden som inföll i början av maj blir det minst sex hela fristående dygn under maj månad. Föräldern kan därför beviljas avdrag för ytterligare fem dygn under maj månad och avdrag beviljas därför sammanlagt för åtta dygn under maj.

Ett eller flera dygn som ensamt inte ger rätt till avdrag kan läggas samman med dygn som ger rätt till avdrag. Då uppfylls kravet på minst sex hela dygn i månaden, och föräldern kan få avdrag även för de förstnämnda dygnen.

4.4.3 Beräkning av avdrag

Avdraget för varje helt dygn är med 1/40 av betalningsbeloppet (tidigare 19 kap. 19 § SFB, prop. 2004/05:116 s. 41). Avdragsbeloppet avrundades till närmast lägre hela krontal (jämför 7 kap. 4 § FB) och enligt den nu upphävda 9 § andra stycket RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18 räknades avdragsbeloppet av som en inbetalning till Försäkringskassan. Hade en bidragsskyldig en skuld för obetalda betalningsbelopp eller underhållsbidrag kunde en minskning inte göras vid kommande betalningsskyldighet. I stället räknades beloppet tillgodo genom att skulden minskade. Det ovan nämnda gäller även när handläggningen sker enligt övergångsbestämmelserna från och med den 1 april 2016.

4.4.4 Handläggning av anmälan

Följande avsnitt beskriver handläggningen av en anmälan om umgängesavdrag enligt tidigare bestämmelser, föreskrifter och allmänna råd. Beskrivningarna kommer under en övergångsperiod att vara aktuella i handläggningen. Se avsnitt 4.4.1 för en beskrivning av övergångsbestämmelserna.

För att man ska beviljas avdrag på betalningsskyldigheten till Försäkringskassan krävs att den bidragsskyldiga föräldern gjort en anmälan om barnets vistelse till Försäkringskassan inom tre månader från utgången av den kalendermånad då barnets vistelse upphörde. Det framgick av 19 kap. 19 § SFB. Det här gäller fortsatt om anmälan görs före den 1 april 2016. Om anmälan kommer in till Försäkringskassan den 1 april eller senare, gäller övergångsbestämmelserna.

Om underhållsstöd betalas ut kan den bidragsskyldiga föräldern få tillgodoräkna sig ett avdrag, även om hen fullgjort betalningen när anmälan gjordes. Förutsättningen var att föräldern har ett löpande belopp att betala. Det belopp som debiteras föräldern för kommande månad minskas med avdraget. Men hen kan inte tillgodoräkna sig ett avdrag på betalningsbelopp som avser senare tid än sex månader efter umgängesperioden (19

kap. 19 § SFB och 7 kap. 4 § FB). Denna regel gäller i första hand när den bidragsskyldiga föräldern betalar underhåll direkt till boföräldern. När det gäller underhållsstöd kan sexmånadersregeln bli aktuell när underhållsstödet har dragits in och det inte heller finns någon skuld kvar och avdraget därför inte kunnat verkställas. Den bidragsskyldiga föräldern kan åberopa att få avdraget verkställt om underhållsstöd beviljas igen för samma barn inom sex månader.

Om en anmälan som kommer in till Försäkringskassan när underhållsstöd inte längre betalas ut och det varken finns en skuld hos Försäkringskassan eller Kronofogden, har den bidragsskyldiga föräldern inte rätt till avdrag. Avdrag får bara tillgodoräknas den föräldern när hen fullgör betalningsskyldighet (19 kap. 19 § SFB). Inbetalda betalningsbelopp betalas inte tillbaka till den som är bidragsskyldig. Har betalningsskyldigheten fullgjorts för både förlutna och framtiden finns ingen möjlighet att utnyttja avdraget. Det framgår av prop.1978/79:12 s. 162.

Om barnet vistas hos den som är bidragsskyldig innan underhållsstöd har beviljats och det anmäls i samband med ansökan, kan avdrag ske i samband med den första utbetalningen. Förutsättningen är att umgänget inte skedde längre tillbaka i tiden än sex månader. Umgängesavdraget kan också regleras av föräldrarna själva. (Jfr prop. 1995/96:208 s. 86).

Metodstöd – handläggning av en anmälan om umgängesavdrag

Om en anmälan kommer in och underhållsstödet är indraget, men det finns en skuld både hos Försäkringskassan och hos Kronofogden, handlägger Försäkringskassan anmälan. Om beslutet innebär att avdragsbeloppet är större än den återstående skulden hos Försäkringskassan ska du meddela Kronofogden så att de kan minska sin kvarstående fordran.

Om en anmälan kommer in och underhållsstödet är indraget och det endast finns en skuld hos Kronofogden är det Försäkringskassan som fattar beslut i ärendet. Kronofogden meddelas om nedsättning av skulden.

Inbetalningarna och anmälan behandlas i kronologisk ordning. Det datum då anmälan kom in till Försäkringskassan jämföras med ett bokföringsdatum för en inbetalning.

En bidragsskyldig kan ha fått avslag på sin ansökan, till exempel därför att antalet dygn inte har uppgått till minst sex under samma kalendermånad. Om hen har barnet hos sig ytterligare dygn i månaden kan Försäkringskassan beakta dygnen i den tidigare anmälan. Hen kan då antingen ange dessa dygn på nytt i en anmälan eller ange att Försäkringskassan ska beakta en tidigare anmälan.

Det är inte lämpligt att Försäkringskassan på eget initiativ tar upp dessa dagar till prövning. Föräldrarna kan nämligen själva ha reglerat frågan efter ett avslag från Försäkringskassan. Om Försäkringskassan uppmärksammar att ett yrkat avdrag på en tidigare anmälan har avslagits kan Försäkringskassan kontakta den som är bidragsskyldig för att utreda om hen med den nya anmälan fortfarande önskar avdrag med anledning av den tidigare anmälan.

4.4.5 Styrkande av uppgifterna

Uppgifterna i anmälan om barnets vistelse hos den som är bidragsskyldig ska vara styrkta (enligt upphävda 9 § första stycket RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18). Det är den som är bidragsskyldig som ska se till att uppgifterna blir styrkta. Boföräldern eller den studerande kan styrka uppgifterna direkt på anmälningsblanketten eller genom att exempelvis muntligt bekräfta uppgifterna.

Om bidragsmottagaren muntligen bekräftar att uppgiften om vistelsen är riktig gör du en tjänsteanteckning om det.

Är det inte möjligt att få intyg från den som får underhållsstödet kan intyget lämnas av en annan person med kännedom om förhållandena, till exempel grannar (prop. 1978/79:12 s. 203).

4.4.6 Avdrag beräknat på underhållsbidrag

Försäkringskassan räknade fram avdragsbeloppet på underhållsbidraget och på det överskjutande beloppet, oavsett om underhållsbidraget var fastställt i svensk eller utländsk dom eller avtal. Det förutsatte dock att boföräldern eller den studerande lämnat en fullmakt till Försäkringskassan och begärt hjälp med indrivning av det överskjutande underhållsbidraget. Det här gäller även när handläggningen sker enligt övergångsbestämmelserna.

Exempel

Underhållsstöd har betalats ut med 1 573 kronor för den månad barnet har vistats hos den bidragsskyldiga föräldern. Underhållsbidraget var för samma månad 1 800 kronor. Samma förhållanden gällde den månad anmälan om avdrag kom in till Försäkringskassan. Med stöd av en fullmakt kräver Försäkringskassan den del av underhållsbidraget som överstiger underhållsstödet. Rätt till avdrag finns för tio dagar. Beräkningen av avdragsbeloppet blir $1/40 \times 10 \times 1\,800 = 450$ kronor. Försäkringskassans fordran minskas med $450 \times 1\,573/1\,800 = 393$ kronor och barnets fordran med 57 kronor ($450 - 393$).

Exempel

Underhållsstöd har betalats ut med 1 573 kronor för den månad barnet har vistats hos den bidragsskyldiga föräldern. Underhållsbidraget var 1 800 kronor för samma månad. Samma förhållanden gällde den månad anmälan kom in till Försäkringskassan. Boföräldern eller barnet har inte lämnat någon fullmakt för den del av underhållsbidraget som överstiger underhållsstödet. Rätt till avdrag finns för tio dagar. Beräkningen av avdragsbeloppet blir $1/40 \times 10 \times 1\,573 = 393$. Försäkringskassans fordran minskas med 393 kronor.

Försäkringskassan har tidigare beaktat en anmälan om avdrag på underhållsbidrag om anmälan kommer in efter tre månader men senast sex månader efter att vistelsen hos den bidragsskyldiga föräldern har avslutats (7 kap. 4 § FB). Det gäller fortsatt om anmälan kom in före den 1 april 2016, men se avsnitt 4.4.1 för en beskrivning av när anmälan som senast ska lämnas till Försäkringskassan efter att reglerna upphört att gälla den 1 april 2016.

4.4.7 Retroaktiva ändringar

Om betalningsskyldigheten eller underhållsbidraget ändras för förfluten tid, får också avdraget ändras i motsvarande mån (prop. 1978/79:12 s. 162).

Exempel

Betalningsbeloppet var bestämt till 800 kronor per månad. En bidragsskyldig förälder har fått avdrag för sju dygn i juni 2009 med 140 kronor. Efter ändring av 2008 års beslut om slutlig skatt blir betalningsbeloppet 1 273 kronor. Avdragsbeloppet för de sju dyggen blir då 222 kronor. Föräldern får då avdrag med ytterligare 82 kronor (222 – 140).

Exempel

Betalningsbeloppet var bestämt till 800 kronor per månad. En bidragsskyldig förälder har fått avdrag för sju dygn i juni 2009 med 140 kronor. Efter ändring av 2008 års beslut om slutlig skatt blir betalningsbeloppet 500 kronor. Avdragsbeloppet för de sju dyggen blir då 87 kronor. Beslutet om avdrag ändras, vilket gör att det uppstår en fordran på föräldern med 53 kronor (140–87).

5 Handläggning av betalningsskyldighet

Det här kapitlet beskriver hur Försäkringskassan handlägger betalningsskyldigheten för den bidragsskyldiga föräldern. Kapitlet behandlar bland annat

- krav på fordringarna
- delgivning
- journalanteckningar
- riktade inbetalningar
- återbetalning till den bidragsskyldiga föräldern
- preskription.

5.1 Försäkringskassans krav på fordringarna

I 19 kap. 49 § SFB anges att Försäkringskassan utan dröjsmål ska vidta åtgärder för att driva in fordringen om den som är bidragsskyldig inte fullgör sin betalningsskyldighet. Försäkringskassan är alltså skyldig att överlämna fordringen till Kronofogden för indrivning.

Detta innebär att Försäkringskassan inte godtyckligt får acceptera andra fördröjningar med betalningen än de som direkt följer av lagen, till exempel då anstånd har beviljats helt eller delvis.

Försäkringskassan ska begära indrivning av betalningsbelopp senast fem månader efter det att den äldsta skulden skulle ha betalats om den totala skulden uppgår till minst 500 kronor (4 § tredje stycket indrivningsförordningen [1993:1229] och 6 a § förordningen [1996:1036] om underhållsstöd). Försäkringskassan kan med stöd av 19 kap. 49 § SFB lämna över skulden tidigare och om det finns särskilda skäl får indrivning begäras även om beloppet understiger 500 kronor. Mer om indrivning finns i kapitel 10.

5.1.1 Delgivning

Försäkringskassan ska delge den bidragsskyldiga föräldern beslutet om betalningsskyldighet (18 kap. 41 § SFB). Det innebär att en fordran på betalningsskyldighet förfaller till betalning först sedan hen blivit delgiven beslutet. Det är viktigt att den bidragsskyldiga föräldern snarast blir delgiven beslutet om betalningsskyldighet. Om betalning inte görs så ökar fordran med de obetalda beloppen. Efter delgivningen kan Försäkringskassan vidta åtgärder för att driva in obetalda belopp.

Försäkringskassan ska välja det delgivningssätt som är mest ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt (prop. 2009/10:237 s. 101). De sätt som kan bli aktuella för delgivning av betalningsskyldighet är *vanlig delgivning*, *förenklad delgivning* och *stämningsmannadelgivning*. Delgivning genom kungörelse får inte användas (18 kap. 43 § SFB) och muntlig delgivning är inte lämpligt.

Vanlig delgivning

Handlingen skickas eller lämnas till den bidragsskyldiga föräldern (delgivningsmottagaren). Denna bekräftar att hen tagit emot handlingen till exempel genom att skicka tillbaka ett delgivningskvitto. Den här formen av delgivning kan alltid användas.

Muntlig delgivning

Innehållet i den handling som ska delges läses upp för delgivningsmottagaren. Den här formen av delgivning är avsedd för kallelser och kortfattade handlingar och bedöms inte vara lämpligt att använda vid delgivning av beslut om betalningsskyldighet.

Förenklad delgivning

Vid delgivning av beslut om underhållsstöd och/eller betalningsskyldighet används i första hand förenklad delgivning eftersom det är enklast och billigast.

En förutsättning för att använda förenklad delgivning är att den som ska delges har fått information om att delgivningssättet kan komma att användas i ärendet (24 § delgivningslagen). Informationen om att förenklad delgivning kan komma att användas ska delges (25 § delgivningslagen). Detta kan ske genom flera olika sätt, det sätt Försäkringskassan valt är genom muntlig delgivning.

Därefter skickas handlingen, i vårt fall beslutet, till delgivningsmottagaren. Närmast följande arbetsdag skickas ett kontrollmeddelande som informerar om att handlingen har skickats. Kontrollmeddelandet och handlingen skickas till senast kända adress. Om posten kommer i retur ska kontrollmeddelandet och handlingen skickas till folkbokföringsadressen om den skiljer sig från senast kända adress (delgivningslagen 23 §). Syftet med detta är att föräldern ska få möjlighet att reagera om inte beslutet har nått henne eller honom. Förenklad delgivning anses ha skett två veckor efter att beslutet som ska delges har skickats. Förenklad delgivning infördes den 15 oktober 2008.

För mer information om hur du delger se Försäkringskassans produktionsprocess (2008:01) *Underhållsstöd*.

Förenklad delgivning används i första hand när den bidragsskyldiga föräldern är bosatt i Sverige. Om hen är bosatt utomlands måste man ta hänsyn till om postgången i det andra landet kan antas vara tillräckligt snabb och tillförlitlig. Dessa krav anses uppfylla inom Norden (jfr NJA 2006 s. 588 där förenklad delgivning ansågs kunna användas vid hemvist i Danmark). Bor föräldern i ett land utanför Norden kan vanlig delgivning användas. Handlingen skickas lämpligen med mottagningsbevis. Mer om delgivning utanför Norden finns att läsa på <http://www.regeringen.se>.

Stämningmannadelgivning

Handlingen lämnas till delgivningsmottagaren av en person med stämningmannabehörighet. Stämningmän utses av polismyndigheten inom sitt distrikt. Även anställda vid andra myndigheter, auktoriserade delgivningsföretag samt svensk utlandsmyndighet har stämningmannabefogenheter (delgivningslagen 31 §).

Vid delgivningen lämnas handlingen till delgivningsmottagaren. Om hen vägrar att ta emot handlingen får handlingen lämnas på platsen. Det går inte att undandra sig delgivningen. En person anses delgiven även om hen vägrar ta emot handlingen (delgivningslagen 32-39 §§)..

5.1.2 Metodstöd – handläggning av utebliven delgivning

Om det inte går att delge beslutet med förenklad delgivning ska Försäkringskassan snarast använda ett annat delgivningssätt. Man kan till exempel skicka en påminnelse, skicka ut beslutet på nytt med rekommenderad försändelse med mottagningsbevis eller begära delgivning genom stämningssman, se föregående avsnitt 5.1.1.

Begäran om stämningmannadelgivning görs vanligen hos polismyndigheten där personen är bosatt. Men Försäkringskassan måste inte använda sig av polismyndigheten. Stämningmannadelgivning får även utföras av auktoriserade

delgivningsföretag. Det är viktigt att den person som utför uppdraget är förordnad som stämningsman.

Delgivning med stämningsman är förenat med kostnader men Försäkringskassan är skyldig att delge en bidragsskyldig förälder beslutet (18 kap. 41 § SFB). Det går alltså inte att låta bli att begära delgivning genom stämningsman med hänvisning till att det blir för dyrt.

Delgivning kan också registreras när den bidragsskyldiga föräldern på annat sätt visar att hen har tagit emot beslutet. Vilka situationer som kan bli aktuella får bedömas från fall till fall. Föräldern kan till exempel ha begärt omprövning av beslutet eller också kan det framgå av en ansökan om anstånd eller anmälan om avdrag på betalningsbeloppet på grund av att barnet vistats tillfälligt hos den bidragsskyldiga föräldern.

5.1.3 Förfallodag

Betalningsbelopp ska betalas i förskott för kalendermånad (19 kap. 2 § SFB). Förfallodag är den sista dagen i månaden närmast före den som underhållsstödet avser (6 § första stycket USF).

Exempel

Underhållsstöd betalas ut den 25 september och avser oktober månad. Betalningsbeloppet för oktober förfaller då till betalning den 30 september.

Vid retroaktiva beslut förfaller det retroaktiva beloppet till betalning tidigast tio dagar efter det att den bidragsskyldiga föräldern har delgivits beslutet om betalningsskyldighet (6 § andra stycket USF). Det betyder att hela den skuld som uppstått med anledning av retroaktivt beslut om betalningsskyldighet eller retroaktivt höjt betalningsbelopp förfaller till betalning vid den tidpunkten.

5.2 Riktade inbetalningar

Bestämmelserna i handelsbalken (HB) ger en gäldenär (betalningsskyldig) möjlighet att själv bestämma vilken av flera förfallna skulder till samma borgenär (fordringsägare) en betalning avser (9 kap. 5 § HB). Det kallas att rikta en betalning.

Vid anstånd är det inte tillåtet att rikta inbetalningen. Det belopp som beslutet om anstånd avser ska betalas före betalning som avser senare tid (19 kap. 42 § SFB). Hur inbetalningar krediteras framgår av 8 § RFFS 1996:18.

5.2.1 När är en inbetalning riktad?

Om det inte är ett ärende där den bidragsskyldiga föräldern har anstånd ska inbetalningen anses som riktad då föräldern direkt i samband med betalningen har uttryckt att den avser en viss fordran. Hen kan till exempel på inbetalningshandlingen ha noterat att betalningen avser ett visst barn eller en viss tid.

Det är bra att känna till att de inbetalningskort som Försäkringskassan automatiskt skickar till de bidragsskyldiga behandlas helt maskinellt av bankgirot och bidragsregistret. Det innebär att om någon lämnar ett meddelande på inbetalningskortet så kommer det vanligen inte fram till Försäkringskassan. Föräldern måste därför informera Försäkringskassan om en riktad betalning på något annat sätt.

Den bidragsskyldiga föräldern har rätt att rikta inbetalningar av betalningsbelopp på samma sätt som andra personer som är skyldiga staten pengar. Fördelningsregeln i 7

kap. 16 § UB tillämpas inte på frivilliga inbetalningar av betalningsbelopp till Försäkringskassan. Det innebär att föräldern kan betala löpande belopp till Försäkringskassan samtidigt som indrivning av tidigare överlämnad fordran pågår hos Kronofogden. Kan hen betala sitt löpande belopp till Försäkringskassan samtidigt som indrivning pågår behöver inte ytterligare skuld föras över till Kronofogden för indrivning. Föräldern slipper då få fler betalningsanmärkningar på grund av betalningsskyldigheten för underhållsstödet (prop. 2003/04:96, Vissa socialförsäkringsfrågor s. 24).

5.2.2 Olika fordringar

Belopp som betalas in till Försäkringskassan enligt beslut om betalningsskyldighet ska hanteras på samma sätt som inbetalningar vid löneutmätning av betalningsbelopp hos Kronofogden (8 § RFFS 1996:18). Äldsta fordran krediteras först och om det finns lika gamla fordringar för flera barn fördelas beloppet proportionellt i förhållande till storleken på varje fordran. Samma krediteringsordning gäller vid anstånd men med den skillnaden att ränta krediteras före kapitalskulden. Avdragsbeloppet vid umgängesavdrag hanteras som vid en inbetalning till Försäkringskassan (9 § RFFS [1996:18] om underhållsstöd).

5.2.3 Underhållsbidrag

Högsta domstolen (HD) har i ett avgörande (1994-10-07, mål nr Ö 174/94) slagit fast att vid betalning av underhållsbidrag finns rätt att rikta en inbetalning. Som en följd av det kan ett underhållsbidrag som betalas till Försäkringskassan riktas till att avse fordran för ett eller flera barn. Den kan också riktas till barns fordran eller till Försäkringskassans fordran eller till viss tid.

Om en bidragsskyldig förälders fordran för äldre underhållsbidrag kvarstår obetalda samtidigt som underhållsbidrag för senare tid betalas har Försäkringskassan möjlighet att snarast begära indrivning. God inkassosed förutsätter dock att Försäkringskassan först gett den som är bidragsskyldig möjligheten att reglera skulden.

5.3 Återbetalning till den bidragsskyldiga föräldern

Om Försäkringskassan fattat ett interimistiskt beslut om underhållsstöd fastställs betalningsskyldigheten interimistiskt för motsvarande tid (19 kap. 6 § SFB). Det interimistiska beslutet ersätts senare av ett slutligt beslut. Bestäms den slutliga betalningsskyldigheten till ett lägre belopp ska Försäkringskassan betala tillbaka skillnaden till den bidragsskyldiga föräldern (19 kap. 8 § SFB). Försäkringskassan är inte skyldig att betala ränta på pengarna.

5.3.1 Ändrat beslut om slutlig skatt

Har den bidragsskyldiga förälderns beslut om slutlig skatt ändrats väsentligt kan betalningsskyldigheten jämkas av Försäkringskassan. Bestäms betalningsskyldigheten till ett lägre belopp än vad hen har betalat för samma tid ska Försäkringskassan betala tillbaka skillnaden. Även betald ränta som hänförs till skillnaden i beloppen ska betalas tillbaka till den bidragsskyldiga föräldern om skillnaden i räntebelopp uppgår till minst 100 kronor. Detta framgår av 19 kap. 35 och 36 §§ SFB.

5.3.2 Fadernskap eller föräldraskap har upphävts

Om en man frias från faderskapet eller en kvinna från föräldraskapet så har hen rätt att få tillbaka det betalningsbelopp som är betalt plus ränta på beloppet (19 kap. 9 § SFB). Om den bidragsskyldiga föräldern är en kvinna, som varit fastställd moder efter ett beslut om ändrat juridiskt kön, gäller det som står om far, fader och faderskap i SFB även henne (1 kap. 14 § FB).

Ränta beräknas enligt gällande referensränta eller diskonto plus 2 procentenheter från varje inbetalningsdag till och med den dag Försäkringskassan gör återbetalningen (5 § räntelagen [1975:635]). Uppgift om aktuella referensräntor och tidigare diskontoändringar finns på www.riksbanken.se. Det är Försäkringskassans uppgift att beräkna och att göra eventuell återbetalning av inbetalningar, oavsett om dessa har gjorts till Försäkringskassan eller till Kronofogden (prop. 1995/96:208 s. 92–93).

Återbetalning av gjorda inbetalningar av betalningsbelopp begränsas till tio år bakåt i tiden räknat från och med tidpunkten för domstolens dom eller beslut (jmf 2 § preskriptionslagen [1981:130] och prop. 1978/79:193 lagen om ersättning för utbetalda underhållsbidrag s.11). Återbetalningen kan verkställas när beslutet vunnit laga kraft.

Exempel

Tingsrätten har i en lagakraftvunnen dom beslutad den 19 februari 2014 upphävt faderskapet för Patrik född den 8 september 2000. Försäkringskassan har betalat underhållsstöd från och med oktober 2000. Klas har betalat det fastställda betalningsbeloppet regelbundet från och med oktober 2000. Han har rätt att få tillbaka de belopp han betalat in från och med den 19 februari 2004 plus ränta.

Har underhållsstödet betalats ut i förhållande till underhållsbidrag se avsnitt 5.3.6 om återbetalning av inbetalt underhållsbidrag.

5.3.3 Metodstöd – faderskap eller föräldraskap har upphävts

Det är vanligtvis tingsrätten som beslutar om att upphäva faderskap eller föräldraskap. Ett faderskap kan också upphävas genom en bekräftelse som socialnämnden har upprättat och godkänt. Det gäller när barnet är fött i äktenskapet och det är utrett att maken inte är barnets far. Han kan då godkänna den biologiske faderns bekräftelse av faderskapet och på så sätt hävs makens faderskap.

För att beräkna beloppet och räntan som ska tillgodoräknas den som tidigare var bidragsskyldig hämtar du uppgifter om eventuell skuld och vilka inbetalningar personen gjort från bidragsregistret i T-kod 077 och T-kod 081. Ränteberäkningen ska göras för *varje* inbetalningstillfälle utifrån den inbetalningsuppgift för det aktuella barnet som visas i T-kod 082 och för varje ändring av diskonto eller referensräntan.

I första hand ska du beräkna räntan med hjälp av Kronofogdens tjänst *Beräkna skuldräntan* på kronofogden.se. Om tjänsten inte fungerar kan du i stället göra beräkningen med hjälp av T-kod 630 BER.

Om personen har en fordran hos Kronofogden eller haft anstånd, så har en viss del av inbetalningen redan avräknats för ränta. Även detta belopp ska tillgodoräknas personen.

När du har tagit fram alla uppgifter som behövs för beräkningen registrerar du i T-kod 785 att personen blivit friad från faderskapet eller föräldraskapet. Se manual för underhållsstöd. Om T-kod 785 inte kan registreras i ärendet behöver du skicka en skriftlig underrättelse till Kronofogden, Medelshanteringen, Box 39, 851 02 Sundsvall. Adressen kan även användas för övrigt informationsutbyte i ärenden när fader- eller föräldraskap har hävts.

Skicka sedan ett beslut till den tidigare bidragsskyldiga föräldern om att bidragsskyldigheten har upphört med anledning av att faderskapet eller föräldraskapet har upphävts. Bifoga en redovisning av beräkningen.

Räntan beräknas särskilt eftersom det är en skattepliktig inkomst.

5.3.4 Metodstöd – återbetalning när en person har friats från faderskap eller föräldraskap

Nedan beskrivs några olika situationer då en bidragsskyldig kan framställa önskemål om återbetalning i samband med att hen har blivit friad från faderskap eller föräldraskap. Försäkringskassan kan i stället för att betala tillbaka beloppen till den bidragsskyldiga föräldern betala beloppen till Kronofogden eller behålla dem och minska eventuella fordringar för andra barn.

A. Indrivning har skett inom ramen för allmänna mål (a-mål)

Ingen betalningsskyldighet för andra barn

Indrivning har skett inom ramen för a-mål. Kronofogden kan ha utfärdat ett så kallat förbudsmeddelande. Redan inbetalda betalningsbelopp ska då inte betalas tillbaka till den bidragsskyldiga föräldern utan ska användas för att täcka andra skulder som drivs in som a-mål. Det innebär att Försäkringskassan inte får betala ut beloppen till någon annan än Kronofogden. Om Kronofogden inte gör anspråk på beloppen ska de betalas tillbaka till föräldern.

Betalningsskyldighet för andra barn

- Tillgängliga medel räcker endast till en del av fordran

Försäkringskassan behåller medlen och fördelning sker till de andra fordringarna.

- Tillgängliga medel räcker till mer än fordringarna

Försäkringskassan behåller så stor del av medlen som behövs för att helt fördela medlen till fordringarna för de andra barnen. Överskjutande medel ska i princip åter till Kronofogden. Se ovan punkt 1.

B. Bidragsskyldig har själv betalat till Försäkringskassan

Beslut om anstånd eller fortsatt anstånd fanns inte vid betalningstillfället

- den bidragsskyldiga föräldern har vid betalningstillfällena inte riktat inbetalningarna till det barn som det upphävda faderskapet eller föräldraskapet avser

Försäkringskassan behåller pengarna och fördelar dem till fordringarna för övriga barn. Eventuellt överskott återbetalas till den bidragsskyldiga föräldern.

- den bidragsskyldiga föräldern har vid betalningstillfällena riktat inbetalningarna till det barn som faderskapsbefrielsen avser

Försäkringskassan betalar tillbaka pengarna till föräldern om hen inte önskar att pengarna ska fördelas till fordringar för andra barn.

Betalning har skett under tid då den bidragsskyldiga föräldern haft ett beslut om delvis anstånd eller fortsatt anstånd

Försäkringskassan behåller pengarna och fördelar dem till fordringarna för övriga barn. Eventuellt överskott återbetalas till den bidragsskyldiga föräldern.

5.3.5 Räntan är skattepliktig inkomst

Den ränta som den bidragsskyldiga föräldern får för den tid inbetalningar funnits hos Försäkringskassan är skattepliktig inkomst (42 kap. 1 § IL). Från och med inkomståret

2002 är Försäkringskassan skyldig att lämna kontrolluppgift för den ränta som betalas ut (lagen [2001:1227] om självdeklarationer och kontrolluppgifter).

5.3.6 Återbetalning av underhållsbidrag vid upphävt faderskap eller föräldraskap

En man som har betalat underhållsbidrag för ett barn, och som senare frias från faderskapet, kan enligt 7 kap. 17 § FB och lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag få ersättning av statliga medel för de betalda underhållsbidragen. Om föräldern är en kvinna efter ett beslut om ändrat juridiskt kön och moderskapet hävs, gäller detta även henne (1 kap. 14 § FB).

En kvinna som på grund av hennes föräldraskap betalat underhållsbidrag kan även få ersättning (6 § i lagen [1969:620] om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag).

Regeln gäller även i de fall där underhållsstöd har betalats ut i förhållande till underhållsbidrag. I dessa fall lämnar Försäkringskassan uppgift till mannen eller kvinnan om de belopp som har betalats till Försäkringskassan.

En ansökan om återbetalning av underhållsbidrag görs hos länsstyrelsen i det län där målet om faderskap handlagts eller skulle ha handlagts av tingsrätt. Ersättningen ska motsvara vad mannen eller kvinnan har betalat i underhållsbidrag för barnet. Ränta betalas enligt bestämmelserna i räntelagen. Uppgifter om inbetalningar som gallrats ur bidragssystemet hämtas från mikroficher. Dessa kan beställas hos Verksamhetsstöd, VO Dokumentation, arkiv.

I förarbetena till lagen anges att krav på ersättning för underhållsbidrag som betalats för mer än tio år sedan anses preskriberat och betalas inte tillbaka (prop. 1969:124 förslag till lag om ändring i ärvdabalken m.m. s. 129).

5.4 Krav mot dödsbo

Har en som är bidragsskyldig avlidit ska hans eller hennes skulder tas upp i bouppteckningen. Det framgår av 20 kap. 4 § första stycket ärvdabalken (ÄB). Försäkringskassan lämnar uppgift om fordrans storlek till dödsbodelägarna (18 kap. 1 § första stycket ÄB). Det finns i dessa fall inga särskilda regler i indrivningsförordningen om betalningsfrist. Vid utebliven eller för liten betalning överlämnar Försäkringskassan fordran för indrivning enligt de regler som gäller i andra fall.

Har Försäkringskassan redan före det att den bidragsskyldiga föräldern avled överlämnat fordringarna för indrivning behöver Försäkringskassan inte kräva dödsboet på betalning. Kronofogden bevakar att betalning sker.

5.5 Preskription

Att en fordran har preskriberats innebär att borgenären, i detta fall staten genom Försäkringskassan, inte längre kan kräva betalning för sin fordran. Försäkringskassan preskriberar inte skulder i ärenden som har pågående anstånd.

5.5.1 Preskription av betalningsskyldighet

Huvudregeln enligt lagen (1982:188) om preskription av skattefordringar m.m. är att en fordran preskriberas fem år efter utgången av det kalenderår då fordran förföll till betalning (3 §).

Preskriptionstiden för fordringar som gäller betalningsskyldighet för underhållsstöd ska knytas till dagen för beslutet om betalningsskyldighet och inte dagen för delgivning. Det

framgår av ett beslut från Högsta domstolen den 20 juni 2012 (mål nr Ö 265-11). Det innebär att en fordran som gäller betalningsskyldighet för underhållsstöd preskriberas fem år efter utgången av det kalenderår då beslutet om betalningsskyldighet fattades. Denna tillämpning gäller oavsett om beslutet om betalningsskyldighet fattats före eller efter dagen för Högsta domstolens dom.

Exempel

Beslut om betalningsskyldighet fattas i maj 2006. Har beloppet inte betalats preskriberas fordran i januari 2012. Skulder för obetalda betalningsbelopp preskriberas årsvis i januari.

Metodstöd – handläggning av återkallelse av preskriberad skuld

Försäkringskassan har tidigare ansett att preskriptionstiden för fordringar som gäller betalningsskyldighet för underhållsstöd löper från dagen för delgivning. Det är också det här datumet som rapporterats till Kronofogden som datum för skuldens uppkomst. I och med att preskriptionstiden rätteligen börjar löpa vid tidpunkten för beslutet om betalningsskyldighet kan det finnas ärenden hos Kronofogden som har en felaktig uppgift om tidpunkt för skuldens uppkomst. Detta kan i sin tur innebära att det finns fordringar hos Kronofogden som med rätt beräkning av preskriptionstiden ska anses som preskriberade. Försäkringskassan kan därför behöva göra en bedömning av om en fordran som överförs till Kronofogden egentligen är helt eller delvis preskriberad.

Om Försäkringskassan har överfört en sådan fordran före februari 2012 och då inte angett korrekt förfalldatum, ska du meddela följande till Kronofogden

- nytt datum för dagen för beslut om betalningsskyldighet,
- eventuella omständigheter som förlänger preskriptionstiden, till exempel ett beviljat anstånd.

Kronofogden tar då ställning till eventuella preskriptionsavbrott och om de anser att fordran är preskriberad avslutas indrivningen.

Om en skuld däremot visar sig vara felaktigt överförd därför att fordran var preskriberad redan vid överföringen, ska skulden återkallas. Du ber då Kronofogden meddela om fordran är helt eller delvis betald för att kunna ta ställning om Försäkringskassan ska betala tillbaka. Om den bidragsskyldiga föräldern betalat ränta enligt 19 kap. 47 § SFB har hen rätt till återbetalning av även den.

5.5.2 Preskription vid anstånd

Om den bidragsskyldiga föräldern helt eller delvis beviljats anstånd med betalningen preskriberas fordringen tidigast två år efter utgången av det kalenderår när anståndet upphörde att gälla. Det framgår av 4 § lagen (1982:188) om preskription av skattefordringar m.m.

Ett beslut om anstånd följs normalt av ett nytt beslut om anstånd (19 kap. 43 § SFB). Det kan därför ta mycket lång tid innan ett beslut om anstånd upphör. Följden blir att skulden i ett anståndsärende som regel inte blir preskriberad.

5.5.3 Preskription vid skuldsanering

Om den bidragsskyldiga föräldern har fått ett inledande beslut om skuldsanering innan en fordran preskriberats, så förlängs preskriptionstiden till två år efter utgången av det kalenderår då inledande beslutet meddelades. Om ett beslut om skuldsanering meddelats så förlängs preskriptionstiden till två år efter utgången av det kalenderår då återstående skuldbelopp senast skulle ha betalats. Det framgår av 5 § (1982:188) om preskription av skattefordringar m.m.

5.5.4 Preskription av underhållsbidrag

En fordran på fastställt underhållsbidrag när Försäkringskassan har trätt in i barnets rätt till underhållsbidrag preskriberas enligt reglerna i 7 kap. 9 § första stycket FB. Det innebär att en fordran på underhållsbidrag preskriberas månadsvis, fem år efter den ursprungliga förfallodagen. I Försäkringskassans vägledning (2006:1) *Indrivning av underhållsbidrag i internationella ärenden* finns mer information om vad som gäller när underhållsbidraget är fastställt enligt utländsk lagstiftning.

Exempel

Beloppet för juni 2014 förföll till betalning den 31 maj 2014. Om beloppet inte betalas blir den fordringen preskriberad den 1 juni 2019.

Preskriptionsavbrott kan ske på grund av de särskilda situationer som anges i 7 kap. 9 § andra och tredje styckena FB, till exempel därför att den bidragsskyldiga föräldern blivit försatt i konkurs på grund av en ansökan som gjorts före den tidpunkt då preskription annars skulle ha skett. Ett beslut om anstånd enligt 19 kap. 40-44 §§ SFB påverkar inte preskriptionstiden för underhållsbidrag.

6 Fördelning och kreditering

Detta kapitel beskriver de regler som styr vilken fordran som krediteras när den bidragsskyldiga föräldern gör en inbetalning till Försäkringskassan eller till Kronofogden. Vidare beskriver kapitlet hur Försäkringskassan fördelar det inbetalade beloppet enligt UB och förmånsrättslagen (1979:979) när den bidragsskyldiga föräldern är betalningsskyldig för flera barn.

6.1 Fördelning och kreditering vid betalning till Försäkringskassan

När en inbetalning som avser betalningsbelopp görs till Försäkringskassan krediteras alltid i första hand den äldsta fordran som Försäkringskassan ännu inte lämnat över till Kronofogden för indrivning (8 § första stycket RFFS 1996:18).

Inbetalningar som avser underhållsbidrag fördelas enligt fördelningsregeln i 7 kap. 16 § UB beträffande utmätning av lön för flera underhållsberättigade.

Enligt 19 kap. 48 § SFB ska kreditering först ske för fordringar som avser ränta. Om någon med anledning av utbetalt underhållsstöd har skuld för både för underhållsbidrag och betalningsbelopp så har skulden för underhållsbidrag företräde enligt företrädesordningen i 7 kap. 14 § UB. Om någon har skuld för enbart betalningsbelopp krediteras, efter ränta, den äldsta skulden först.

6.1.1 Fördelning mellan fordringar för flera barn

Belopp som betalas in avseende fordran för betalningsskyldighet för två eller flera barn som är berättigade till underhållsstöd krediteras äldsta fordran först. Om det finns lika gamla fordringar för flera barn fördelas beloppet proportionellt i förhållande till storleken på varje fordran (8 § RFFS 1996:18).

Exempel

En bidragsskyldig förälder ska betala betalningsbelopp för ett barn med 1 000 kronor för augusti 2015. Hon har också en skuld för obetalda betalningsbelopp för ett annat barn på 1 500 kronor. Försäkringskassan betalar inte längre ut underhållsstöd för det barnet. När hon den 30 juli 2015 gör en inbetalning på 1 000 kronor krediteras den äldsta skulden hos Försäkringskassan.

För underhållsbidrag gäller annan ordning. Belopp som betalas in som avser underhållsbidrag för två eller flera barn som är berättigade till underhållsstöd fördelas i första hand till den löpande underhållsskyldigheten för varje barn (7 kap. 16 § UB och 8 § RFFS 1996:18). Detta innebär att fördelningen först görs i det löpande ärendet om den bidragsskyldiga föräldern har löpande underhållsskyldighet för ett barn men endast skuld för ett annat barn. Fördelning sker med belopp som motsvarar den löpande underhållsskyldigheten. Fördelningsreglerna innebär också att om inbetalda belopp inte täcker den löpande underhållsskyldigheten ska en proportionell fördelning göras efter storleken på det löpande underhållsbidraget.

När underhållsbidrag är fastställt och betalning sker med ett belopp som överstiger det löpande underhållsbidraget har fordran för det barn som har den äldsta fordran (efter kreditering av belopp motsvarande löpande underhållsbidrag) företräde. Om det för flera barn finns lika gamla fordringar fördelas det belopp som överstiger löpande underhållsbidrag proportionellt i förhållande till varje barns fordran för samma tid. Detta framgår av 7 kap. 16 § första stycket UB och 1 § första stycket förmånsrättslagen.

Exempel

En bidragsskyldig förälder har löpande underhållsskyldighet för två barn med 500 kronor per barn och månad. Den 7 december betalar hon 1 300 kronor. Sedan 500 kronor fördelats och krediterats för varje barn har hon för barn A en skuld för tiden april 2013–december 2014 och för barn B för tiden juli–december 2014. De resterande 300 kronorna fördelas till barn A.

6.1.2 Fördelning av fordran mellan Försäkringskassan och barn

I de fall Försäkringskassan har inträtt i barnets rätt till underhållsbidrag kan det, utöver Försäkringskassans fordran för underhållsstöd, också finnas ett krav från barnet på underhållsbidrag utöver underhållsstödet. Av 7 kap. 16 § UB följer att vid fördelning mellan Försäkringskassans och barns fordran tillämpas samma regler som vid fördelning mellan flera barns fordringar.

6.1.3 Kreditering

Belopp som en bidragsskyldig förälder har betalat in till Försäkringskassan ska enligt 19 kap. 48 § SFB i första hand krediteras upplupen ränta. När det gäller betalningsbelopp krediteras äldsta fordran hos Försäkringskassan. Inbetalning till Försäkringskassan som avser underhållsbidrag krediteras enligt reglerna i 7 kap. 16 § UB (8 § RFFS 1996:18).

6.2 Fördelning och kreditering vid anstånd

Ett beslut om fortsatt delvis anstånd innebär att den bidragsskyldiga föräldern ska betala äldre skuld före det aktuella betalningsbeloppet. Om det finns lika gamla fordringar för flera barn fördelas efter räntan inbetalningarna proportionellt i förhållande till storleken på varje fordran (8 § RFFS 1996:18).

Den bidragsskyldiga föräldern har inte någon rätt att rikta inbetalningen i ett anstånds-ärende, se avsnitt 5.2 om riktade inbetalningar.

6.2.1 Öresavrundning

Av 8 § tredje stycket RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18 framgår att om det vid betalning till Försäkringskassan uppkommer ören vid fördelning

- av inbetalat belopp mellan olika barn ska fördelning av dessa ske vid kommande inbetalning och
- mellan Försäkringskassan och ett barn ska barnets del av inbetalningen avrundas till närmast högre krontal.

Uppkommer ören när umgängesavdrag enligt 19 kap. 19 § SFB fördelas mellan Försäkringskassan och ett barn avrundas det belopp som ska dras av på barnets del till närmast högre krontal (9 § tredje stycket RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18).

6.3 Betalning till Kronofogden

Betalning i ett indrivningsärende kan göras genom att den bidragsskyldiga föräldern gör inbetalningar till Kronofogden eller att löneutmätning verkställs. Avräkning kan också göras mot överskott på skattekonto eller genom att utmätning av egendom verkställs.

6.3.1 Egna inbetalningar till Kronofogden

Den bidragsskyldiga föräldern kan göra egna inbetalningar till Kronofogden enligt den anmaning att betala som Kronofogden skickar till henne eller honom. Eftersom Kronofogden då ännu inte beslutat om löneutmätning krediteras inbetalningarna den fordran som betalningsanmaningen avser (som regel a-målet).

6.3.2 Löneutmätning

Vid löneutmätning beslutar Kronofogden om ett belopp som arbetsgivaren är skyldig att innehålla från löntagaren och redovisa till Kronofogden. Löneutmätning kan enligt 7 kap. 1 § UB ske även i andra ersättningar som exempelvis pension, sjukpenning och arbetslöshetsersättning. Det som gäller för arbetsgivare gäller i dessa fall även för den som betalar ut pension etc.

I 7 kap. 16 § första stycket UB finns bestämmelser om hur medel som influtit vid löneutmätning av underhållsbidrag fördelas och krediteras. Underhållsbidrag enligt föräldrabalken och äktenskapsbalken har den bästa rätten vid löneutmätning (7 kap. 14 § 1 UB).

Vid löneutmätning av betalningsbelopp gäller samma fördelnings- och krediteringsregler som för andra statliga fordringar (7 kap. 14 § 3 UB och lagen [1993:892] om indrivning av statliga fordringar).

6.3.3 Förbehållsbelopp och utmätningsbelopp

Vid löneutmätning beslutar Kronofogden hur mycket gäldenären ska få behålla för sina egna levnadskostnader (förbehållsbelopp) och hur mycket som ska tas ut genom utmätning (utmätningsbelopp). Kronofogden meddelar årligen föreskrifter och rekommendationer för beräkningen av förbehållsbeloppet.

6.3.4 Fördelning och kreditering vid löneutmätning

När det gäller betalningsbelopp fördelas de betalda beloppen till den äldsta skulden. Betalning som avser underhållsbidrag fördelas i förhållande till varje barns rätt till löpande bidrag vid tidpunkten för löneutmätningen. Har mer betalats än som svarar mot de löpande bidragen fördelas överskjutande belopp på samma sätt som vid betalning till Försäkringskassan, se avsnitt 6.1.

6.3.5 Avräkningslagen

Har den bidragsskyldiga föräldern överskott på sitt skattekonto enligt skattebetalningslagen (1997:483) har Kronofogden rätt att avräkna överskottet mot fordran som staten har i anledning av bland annat obetalda betalningsbelopp. Detta framgår av 2 § lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter (avräkningslagen). Kronofogden bestämmer då vilken eller vilka fordringar som ska krediteras.

Sedan avräkning skett kan eventuellt resterande belopp på skattekontot bli föremål för utmätning för till exempel underhållsbidrag.

6.3.6 Utmätning av lös eller fast egendom

Utmätning av egendom innebär att egendomen säljs av Kronofogden eller på uppdrag av Kronofogden och att de medel som flyter in på försäljningen används för att reglera fordringarna.

Finns det flera fordringar för betalningsbelopp eller underhållsbidrag för vilka utmätning gjorts fördelas beloppet i förhållande till storleken på den sammanlagda fordran för varje barn (1 § förmånsrättslagen [1970:979]).

6.4 Betalning till Försäkringskassan samtidigt som löneutmätning pågår

Den bidragsskyldiga föräldern kan betala det löpande betalningsbeloppet till Försäkringskassan trots att indrivning pågår hos Kronofogden för gammal skuld till samma barn.

En betalning till Försäkringskassan kommer då att krediteras den äldsta skulden hos Försäkringskassan. Om det finns lika gamla fordringar för flera barn fördelas beloppet proportionellt i förhållande till storleken på varje fordran (8 § RFFS 1996:18).

Av 7 kap. 6 § andra stycket UB följer att löneutmätning för betalningsbelopp bara får ske för belopp som förfallit till betalning. Det innebär att nästkommande månads betalningsbelopp inte får lämnas för indrivning och att föräldern kan fortsätta betala det löpande beloppet till Försäkringskassan. De här bestämmelserna innebär att Kronofogden har övertagit borgenärsrollen endast för den uppkomna överlämnade fordran.

När fordran för betalningsbelopp har överlämnats till Kronofogden har den äldsta skulden företräde vid löneutmätning (7 kap. 16 § sista stycket UB).

Vid löneutmätning får den bidragsskyldiga föräldern vid beräkningen av förbehållsbeloppet, endast tillgodoräkna sig de betalningar av underhållsbidrag som gjorts direkt till boföräldern eller ett myndigt barn men inte betalningsbelopp till Försäkringskassan. Anledningen är att sådan fordran inte längre har företrädesrätt enligt 7 kap. 14 § första punkten UB. Har den bidragsskyldiga föräldern möjlighet att, förutom löneutmätningen, betala löpande betalningsbelopp till Försäkringskassan så skickas ingen mer fordran för indrivning. Föräldern slipper då få fler betalningsanmärkningar på grund av sin betalningsskyldighet för underhållsstödet.

7 Räkna

Det här kapitlet beskriver när den bidragsskyldiga föräldern är skyldig att betala ränta när hen är sen med att betala samt hur Försäkringskassan beräknar räntan.

7.1 Skyldighet att betala ränta

Om den som är bidragsskyldig inte betalar sitt betalningsbelopp som bestämts enligt 19 kap. 16–27 §§ SFB i rätt tid ska hen betala ränta på skulden (19 kap. 47 § SFB).

Sedan den bidragsskyldiga föräldern tagit emot beslutet förfaller de månatliga beloppen till betalning den sista dagen i månaden före den månad som betalningsskyldigheten avser (6 § första stycket USF). Efter förfallodagen ska ränta betalas. Ränta beräknas till och med dagen innan den dag då betalning sker. Detta framgår av 3 § första stycket räntelagen.

Ränta ska inte betalas för tid före fastställande av betalningsskyldighet, det vill säga för retroaktivt fastställd betalningsskyldighet. Inte heller krävs den bidragsskyldiga föräldern på ränta för tiden innan ett nytt beslut om betalningsbelopp, till följd av ändring av beslutet om slutlig skatt, har meddelats hen. Detta framgår av 6 § andra stycket USF. Vid betalning till Försäkringskassan krediteras inbetalningen i första hand upplupna räntor innan kreditering görs för huvudfordran (19 kap. 48 § SFB). Det innebär att när en bidragsskyldig förälder inte betalar mer än det fastställda betalningsbeloppet så kan en del av fordran på betalningsskyldighet förbli obetald och ny ränta läggs på till dess betalning av skulden sker.

Kronofogden gör en fördelning mellan ränta och huvudfordran i de fall betalningen inkommer till Kronofogden.

7.1.1 Metodstöd – förfalldatum på automatiskapade inbetalningsaviseringar

Det här avsnittet beskriver hur Försäkringskassan på automatiserade aviseringar meddelar förfalldatum och hur det påverkar tidpunkten när en ränteskuld uppstår om den bidragsskyldiga föräldern inte betalar i tid. Det här metodstödet kan vara ett stöd för dig som handläggare när du i kontakt med föräldern informerar om ett preliminärt räntebelopp genom att använda t-kod 076 RTA i TP-systemet.

I normalfallet sänder Försäkringskassan en automatisk inbetalningsavisering till föräldern varje månad. På den står ett förfalldatum. Om föräldern inte betalat senast den dagen uppstår en skuld dagen därpå och Försäkringskassan gör ett räntepåslag.

När det gäller betalningsbelopp som löpande förfaller till betalning aviserar Försäkringskassan förfalldatum som den sista i månaden före den månad som betalningsbeloppet avser. Om en skuld uppstår därefter kan Försäkringskassan på nästa avisering inte tala om hur stor ränteskulden är, eftersom ränta ska tas ut till och med dagen före en inbetalning bokförs. Ett datum som Försäkringskassan vid tillfället för utskick inte har vetskap om.

När betalningsskyldigheten fastställs retroaktivt säger 6 § andra stycket USL att förfalldatum är *tidigast* tio dagar efter det att den bidragsskyldiga föräldern delges beslutet, vilket innebär att förfalldatumet skulle kunna inträffa när som helst under månaden. För enkelhetens skull anges därför den sista i månaden som förfalldatum även i de här situationerna, och det är för att ta hänsyn till brytdatum i TP-systemet. Det innebär att Försäkringskassan har valt att i vissa ärenden ge föräldern mer tid än tio

dagar. Till exempel, om Försäkringskassan fattar ett beslut om betalningsskyldighet den 25 juni, som delges föräldern den 9 juli, kommer den automatskapade inbetalningsaviseringen att uppges den 31 juli som förfalldatum. Om föräldern då inte betalar kommer Försäkringskassan att ta ut ränta från och med den 1 augusti till dess att skulden är betald.

Vid en ändring av betalningsbelopp retroaktivt kommer Försäkringskassan att avisera föräldern på samma vis, eftersom Försäkringskassan även tillämpar 6 § andra stycket USL i dessa situationer.

7.2 När det finns ett beslut om anstånd

Den som är bidragsskyldig anses inte vara i dröjsmål om hen fått skjuta upp betalningen. Ränta debiteras därför inte från och med den dag när Försäkringskassan fattade ett beslut om att bevilja anstånd helt eller delvis. Det gäller sedan ändringen i 19 kap. 47 § SFB som trädde i kraft den 1 april 2016.

7.3 Vid skuldsanering

När det finns ett beslut om att inleda en skuldsanering kan Försäkringskassan bara debitera ränta till och med dagen när beslutet fattades. Det framgår av 47 § skuldsaneringslagen (2016:675) och 49 § lagen (2016:676) om skuldsanering för företagare. Om beslutet leder till ett avslag, eller om skuldsaneringen hävs, kan Försäkringskassan debitera ränta som om ett förfarande om skuldsanering aldrig inletts (prop. 1993/94:123 s. 201).

7.4 Beräkning av ränta

Den ränta som den bidragsskyldiga föräldern ska betala för de betalningsbelopp som inte har betalats i tid fastställs för varje år. Räntesatsen beräknas med ledning av emissionsräntorna för Riksgäldskontorets statsskuldväxlar och statsobligationer för de senaste tre åren (19 kap. 47 § SFB).

7.5 Dag för dag beräkning

Ränta beräknas för det antal dagar som förflutit från och med dagen efter förfalldagen och till och med dagen före den dag inbetalning sker. För del av månad anges det faktiska antalet dagar. Enligt vedertagen praxis beräknas däremot 30 dagar för en hel månad och 360 dagar för ett helt år.

Nedanstående exempel utgår från fiktiva räntesatser.

Exempel

En bidragsskyldig förälder har fått ett beslut om att betala 1 600 kronor per barn från och med februari. Det blir totalt 4 800 kronor per månad för tre barn. I maj betalar föräldern inte betalningsbeloppen som avser juni i tid. När inbetalningen görs den 25 juni kommer Försäkringskassan att ta ut ränta för dagarna efter förfalldatumet: 1– 24 juni. Eftersom dagarna inte sträcker sig över ett månadsskifte ska ränta tas ut för det faktiska antalet dagar, i det här fallet 24 dagar. Räntebeloppet blir 1 600 kronor x 24/360 x 1 % = 1,0666 kronor. Den sammanlagda räntan för alla tre barn är 3 kronor.

Exempel

Ett betalningsbelopp på 1 450 kronor per barn är fastställt och förfaller till betalning varje månad. När den bidragsskyldiga föräldern gör en inbetalning den 25 februari finns en skuld för betalningsbelopp (december–februari) och ränta ska läggas på för tiden 1 december–24 februari. När räntan räknas fram ska Försäkringskassan ta hänsyn till att räntan sänktes från fem till fyra procent vid årsskiftet.

Betalningsbeloppet för december är 1 450 kronor och förfaller till betalning den 30 november. Totalt hinner 84 dagar passera innan betalningen sker:

$1\,450 \text{ kronor} \times 30/360 \times 5\% = 6,041 \text{ kronor i ränta under december}$

$1\,450 \text{ kronor} \times 54/360 \times 4\% = 8,7 \text{ kronor i ränta under januari och februari.}$

Betalningsbeloppet för januari förfaller den 31 december:

$1\,450 \text{ kronor} \times 54/360 \times 4\% = 8,7 \text{ kronor i ränta under januari och februari.}$

Betalningsbeloppet för februari förfaller den 31 januari:

$1\,450 \text{ kronor} \times 24/360 \times 4\% = 3,866 \text{ kronor i ränta under februari}$

Den totala ränteskulden för samtliga betalningsbelopp blir 27 kronor.

Exempel

Försäkringskassan tar emot en ansökan om anstånd den 2 juni och påbörjar handläggningen. Den bidragsskyldiga föräldern har då inte betalat sitt betalningsbelopp på 1 200 kronor per månad och barn för maj–juni. Den 23 juni fattar Försäkringskassan ett beslut om att bevilja anstånd. Ränta ska läggas på för perioden 1 maj–22 juni.

Räntan för maj månads betalningsbelopp räknas utifrån antalet dagar efter förfalldatum den 30 april:

$1\,200 \text{ kronor} \times 30/360 \times 1\% = 1$

$1\,200 \text{ kronor} \times 22/360 \times 1\% = 0,7333.$

Räntan för juni månads betalningsbelopp räknas per dag efter förfalldatum den 31 maj:

$1\,200 \text{ kronor} \times 22/360 \times 1\% = 0,7333.$

Den totala ränteskulden avrundas till 2 kronor.

7.5.1 Öresavrundning

Framräknad ränta som slutar på ören avrundas enligt 10 § RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18 nedåt till närmaste hela kronotal.

7.5.2 Inte avdragsgill

Räntan är enligt 9 kap. 7 § IL inte avdragsgill. I stället har regeringen redan vid beslut om räntesats tagit hänsyn till en i annat fall förväntad skatteeffekt och bestämt räntan till ett lägre tal.

7.6 Eftergift

Försäkringskassan kan besluta att fordran på ränta ska efterskänkas helt eller delvis. Det framgår av 19 kap. 45 § SFB. Se vidare avsnitt 9.1.

7.7 Underhållsbidrag

Ränta läggs inte på fordran som grundas på att Försäkringskassan har övertagit barnets rätt till underhållsbidrag. Det följer av 19 kap. 47 § SFB.

7.8 Äldre bestämmelser

Reglerna om ränta har ändrats från och med den 1 april 2016. Men de äldre bestämmelserna kommer under en övergångsperiod att vara aktuella eftersom Försäkringskassan ska fortsätta tillämpa den äldre lydelsen av 47 § SFB för tid före den 1 april 2016 (prop. 2014/15:145 s. 8). Enligt den skulle Försäkringskassan kräva att den som är bidragsskyldig betalar ränta om hen inte betalade betalningsbeloppet i tid eller hade beviljats anstånd med betalningen. Men Försäkringskassan behövde inte kräva ränta om det handlade om kortare dröjsmål.

Försäkringskassans dåvarande tolkning av kortare dröjsmål innebar att ett påslag bara gjordes när den som är bidragsskyldig beviljats anstånd med betalningen. Ränta debiterades då från och med den första dagen i den månad som anstånd har beviljats från. Om Försäkringskassan till exempel fattade ett beslut den 22 februari om att den som är bidragsskyldig beviljades anstånd med betalningar från och med mars, då debiterades ränta från och med den 1 mars.

I och med lagändringen gäller det motsatta. Försäkringskassan gör ett påslag med ränta när den bidragsskyldiga föräldern inte betalar betalningsbeloppet i tid, men inte när det finns ett beslut om anstånd (prop. 2014/15:145 s. 48).

Försäkringskassan kommer därför att göra ett påslag med ränta på befintliga förfallna betalningsbelopp hos Försäkringskassan från och med den 1 april 2016. Det gäller dock under förutsättning att det inte finns något anstånd eller att det inte pågår en skuldsanering. Antalet dagar räknas från och med den 1 april, oavsett det egentliga förfallodatomet.

8 Anstånd

Detta kapitel beskriver bland annat

- handläggning av ansökan och beslut
- beräkning av anståndsbelopp
- personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra särskilda förhållanden som skäl för anstånd.

8.1 Anstånd med att fullgöra betalningsskyldigheten

När den bidragsskyldiga föräldern ansöker om att få skjuta upp sin betalning, så kallat anstånd, kan Försäkringskassan bevilja anstånd helt eller delvis. Anstånd innebär att betalningen skjuts till ett senare tillfälle (19 kap. 40 § SFB). Bestämmelserna om anstånd gäller även då underhållsbidrag finns fastställt och betalning ska göras till Försäkringskassan (19 kap. 32§ SFB).

Anstånd kan bara beviljas när det finns ett löpande betalningsbelopp (19 kap. 40 § jfr 2 § SFB). Hur betalningen av en skuld ska hanteras regleras särskilt i 19 kap. 43 § SFB och den bestämmelsen skulle inte vara tillämplig om anstånd även skulle kunna beviljas för en skuld.

Beslutet om anstånd ska grundas på de förutsättningar som gäller när beslutet fattas – inte de förutsättningar som gällde när ansökan gjordes. Detta följer av allmänna förvaltningsrättsliga principer. En ansökan om anstånd ska hanteras skyndsamt. Men om handläggningen av någon anledning drar ut på tiden kan det uppstå en situation när den enskildes ekonomiska situation har förändrats när det är dags att fatta beslut. För att undvika den situationen bör ansökan hanteras skyndsamt.

Om det händer något som gör att beslutet om anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning ska Försäkringskassan upphäva eller ändra beslutet. Det följer av 19 kap. 44 § SFB. Ansökan om anstånd bör därför också av detta skäl hanteras skyndsamt för att inte den enskildes förutsättningar ska hinna skifta alltför mycket före beslutet.

8.2 Skäl för anstånd

Anstånd får beviljas i den mån det behövs för att den bidragsskyldiga föräldern ska få behålla vad som behövs för sitt eget underhåll och familjens behov. Om föräldern har andra tillgångar än lön och annan ersättning som är lätt realiserbara får Försäkringskassan ta hänsyn till dessa vid sin prövning. Någon uppräkningslista i lagtexten om vilka slags tillgångar som avses anses inte nödvändigt och görs därför inte. Det är viktigt att tänka på att anstånd inte innebär att avskriva skulden utan endast att ge uppskov med betalningen. Med lätt realiserbara menas att det ska vara fråga om bankmedel eller annan egendom som utan svårighet och risk för värdeförstöring kan omsättas, till exempel aktier, obligationer eller andra värdepapper. Det kan därför normalt inte krävas att den bidragsskyldiga föräldern säljer lösa saker som används i hushållet. Fast egendom eller bostadsrätt som tillhör hen faller också normalt utanför (prop. 2004/05:116 s. 62).

Anstånd får också beviljas om det annars finns anledning till det med hänsyn till förälderns personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra särskilda förhållanden (19 kap. 41 § SFB).

Anstånd bör i första hand komma ifråga vid betalningssvårigheter av övergående natur. Om det kan förutses att svårigheterna blir bestående bör i stället frågan om eftergift aktualiseras (prop. 1995/96:208 s. 53).

8.3 Ansökan om anstånd

Den som vill att Försäkringskassan prövar anstånd enligt 19 kap. 40 § SFB ska lämna in en ansökan till Försäkringskassan. En sådan ansökan kan göras med blankett (11 § RFFS 1996:18) eller på annat sätt (JO beslut 848-2006). En ansökan om anstånd kan även signeras elektroniskt (FKFS 2011:3).

När den bidragsskyldiga föräldern ansöker om anstånd ska de uppgifter som ligger till grund för ansökan styrkas av föräldern. (prop. 1995/96:208 s. 53). Det innebär att det är föräldern som ska göra sannolikt att uppgifterna som ligger till grund för ansökan föreligger.

Försäkringskassan har dock en omfattande utredningsskyldighet. Du kan se till att ärendet blir ordentligt utrett genom att på ett så tydligt sätt som möjligt tala om hur den enskilde kan komplettera eller förtydliga sitt underlag och ställa frågor till den enskilde eller till andra som kan ha relevanta uppgifter att lämna. Du behöver alltså också hämta in de uppgifter som behövs för att beslutet ska grunda sig på så säkra uppgifter som möjligt.

Du kan läsa mer om Försäkringskassans utredningsskyldighet i kapitel 7 i Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken*.

Det är viktigt att ansökan handläggs skyndsamt. Det finns risk för att föräldern hunnit få en skuld under handläggningstiden som hen inte förmår att betala och om ansökan avslås, riskerar att lämnas till Kronofogden.

När det finns ett underhållsbidrag fastställt kan den bidragsskyldiga föräldern reglera skulden genom att träffa en överenskommelse med Försäkringskassan om betalningsplan. Se kapitel 9 i Försäkringskassans vägledning (2006:1) *Indrivning av underhållsbidrag i internationella ärenden*.

8.3.1 Tidsbegränsat beslut

Anstånd beviljas för en tid av högst ett år (19 kap. 40 § SFB). Enligt 19 kap. 34 § SFB ska ändring av betalningsskyldigheten vid årlig omprövning gälla från och med februari månad. Försäkringskassan bör enligt RFV:s allmänna råd (RAR 2001:1 till 19 kap. 40 § SFB) därför begränsa ett beslut om anstånd till att gälla längst till och med närmast kommande januari månad. Om förändringar i den bidragsskyldiga föräldrarnas situation kan förväntas tidigare kan det många gånger vara lämpligt att begränsa anståndstiden till denna tid.

8.3.2 Anmälningsskyldighet

En bidragsskyldig förälder som fått anstånd är skyldig att anmäla ändrade förhållanden som kan påverka fortsatt rätt till anstånd till Försäkringskassan (110 kap. 48 § SFB). Har hen inte gjort det och de ändrade förhållandena uppmärksammas på annat sätt, ska Försäkringskassan besluta att anståndet upphör från den tidpunkt då de ändrade förhållandena inträdde. Detta framgår av 19 kap. 44 § SFB och uttalanden i prop. 1995/96:208 s. 98.

8.3.3 Ändring av beslut

Försäkringskassan ska ändra ett beslut om anstånd om ändrade förhållanden medför att anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning (19 kap. 44 § SFB). Men om förhållandena har ändrats så att hen kan betala hela det fastställda betalningsbeloppet finns ändå rätt till fortsatt anstånd. Försäkringskassan kan inte kräva att hen betalar mer än vad som sägs i 19 kap. 43 § SFB. Se avsnitt 8.3.5 om nytt beslut om anstånd.

En bidragsskyldig förälder kan betala ett högre belopp om hen vill det. Därmed skulden regleras fortare. När det inte längre finns någon skuld upphävs beslutet om anstånd.

8.3.4 Beslut om anstånd upphävs helt

Kommer det fram omständigheter som visar att en bidragsskyldig förälder lämnat oriktiga uppgifter och att anstånd därför meddelats på felaktiga grunder kan Försäkringskassan upphäva beslutet enligt 113 kap. 3 § SFB.

Försäkringskassan kan också med stöd av beslutet om slutlig skatt för det aktuella året finna att den bidragsskyldiga förälder fått anstånd på felaktigt underlag. Beroende på situationen kan Försäkringskassan då antingen upphäva beslutet helt och förklara att någon rätt till anstånd aldrig funnits eller upphäva beslutet för viss tid och besluta om fortsatt anstånd för tid därefter.

Exempel

Den bidragsskyldiga föräldern uppgav i sin ansökan om anstånd i januari 2014 att hon beräknade sin inkomst till 120 000 kronor. Försäkringskassan beviljade helt anstånd från och med februari 2014 till och med januari 2015. När betalningsbeloppet fastställs från och med februari 2016 ser Försäkringskassan att hon enligt 2015 års beslut om slutlig skatt har en inkomst på 218 000 kronor under 2014. En utredning som Försäkringskassan gör visar att inkomsten också var jämnt fördelad över året och att den bidragsskyldiga föräldern kunnat förutse att hon skulle få inkomsten. Försäkringskassan upphäver beslutet om anstånd med hänvisning till att den bidragsskyldiga föräldern lämnat oriktiga uppgifter i sin ansökan.

Har den bidragsskyldiga föräldern fått ändrade förhållanden som innebär att beslutet om anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning, så ska Försäkringskassan ändra beslutet (19 kap. 44 § SFB). Det innebär att om föräldern inte genast har anmält om de ändrade förhållandena ska hen reglera den extra skuld som uppstått på grund av den försenade anmälan. I ett sådant fall är det möjligt att räkna med hela överskottet som betalningsplan utan begränsning till betalningsbeloppets storlek.

Exempel

En bidragsskyldig lämnade in en ansökan om anstånd den 31 januari 2015 och Försäkringskassan beslutade om helt anstånd från och med april 2015. Det löpande betalningsbeloppet var 500 kronor. I början av augusti får Försäkringskassan veta att föräldern har fått ökade inkomster från och med juli vilket innebär att hen kan betala det löpande betalningsbeloppet igen. Skulden för obetalda betalningsbelopp uppgår till totalt 5 000 kronor, varav 1 000 kronor avser tiden juli–augusti 2015. Föräldrarnas betalningsförmåga är 1 000 kronor per månad. Försäkringskassan beviljar fortsatt anstånd för tiden september–oktober och anger att 1 000 kronor ska betalas varje månad, det vill säga hela betalningsförmågan. Därefter beviljar Försäkringskassan fortsatt delvis anstånd med betalningsplan på 500 kronor per månad. Eftersom betalningsskyldigheten ska omprövas från och med februari begränsas beslutet att gälla till och med januari 2016.

8.3.5 Nytt beslut om anstånd

Sedan anståndet upphört ska den bidragsskyldiga föräldern återuppta betalningen. Den skuld – inklusive ränta – som anståndet gett upphov till ska betalas först (19 kap. 42 och 48 §§ SFB). Det innebär att den betalningsskyldighet som löpande förfaller till betalning i många fall blir en tillkommande skuld.

Ett beslut om anstånd innebär att det finns en skuld till staten som blir större ju längre anståndsbeslutet varar. Det får ses som ett rimligt krav att en skuld ska regleras så snart den bidragsskyldiga föräldrarnas förhållanden medger det (prop. 2004/05:116 s. 63). Skulden ska betalas i rimlig takt när anståndstiden löpt ut. Beloppet som den bidragsskyldiga föräldern ska betala tillbaka är som mest 1,5 gånger betalningsbeloppet per månad eller det belopp som vi får fram med procentmetoden på hans inkomst, dock minst 150 kronor per barn och månad (19 kap. 43 § SFB). Vid underhållsbidrag ska beloppet som betalas tillbaka vara 1,5 gånger det fastställda underhållsbidraget dock minst 150 kronor och högst 1,5 gånger underhållsstödsbeloppet. När ärendet är indraget görs beräkning på det senast fastställda underhållsbidraget. Av detta följer att den bidragsskyldiga föräldern måste beviljas anstånd med betalningen av belopp som överstiger vad som ska betalas enligt 19 kap. 43 § SFB.

Uppstår ett öretal i beräkningen ska det avrundas ner till närmaste hela krontal (19 kap. 27 och 43 §§ SFB).

Efter det att ett tidigare beslut om anstånd upphört, kan antalet barn som ska ingå i beräkningen av procenttalet ha ändrats. För att bestämma den procent av inkomsten som den bidragsskyldiga föräldern enligt SFB högst ska betala måste inte bara de barn som fortfarande får underhållsstöd räknas med utan också de barn för vilka skuld för betalningsskyldighet finns (19 kap. 43 § SFB).

Det belopp som den bidragsskyldiga föräldern ska betala när underhållsstödet upphört för något eller några barn kan aldrig bli lägre än 150 kronor per barn och månad om inte nytt anstånd beslutats efter ansökan (19 kap. 43 § SFB).

Exempel

Malin har löpande betalningsskyldighet för ett barn med 500 kronor per månad från februari 2015. Hon har beviljats anstånd till och med januari 2016. Betalningsplanen ska motsvara 1,5 gånger fastställt betalningsbelopp sedan anståndsbeslutet har upphört. I det här fallet blir betalningsplanen 750 kronor per månad från och med februari 2016. Malin får fortsatt anstånd med betalning av resten av skulden.

Exempel

Josef har ett hemmavarande barn samt två barn för vilka han är betalningsskyldig med 650 kronor per barn och månad. Han beviljas helt anstånd med betalningen. När han efter anståndstidens slut ska börja betala betalningsbeloppen och den skuld som uppstått, har underhållsskyldigheten upphört för ett av de två barnen. Betalningsskyldigheten för det andra barnet fastställs till 747 kronor per månad. Om han hade varit fortsatt underhållsskyldig för båda barnen skulle betalningsbeloppen ha fastställts till 650 kronor per barn och månad. Josef får nu en betalningsplan på 1 950 kronor per månad (1 300 kronor för båda barnen + 650 kronor, dvs. hälften av 1 300 kronor). Det beror på att betalningsplanen ska vara 1,5 gånger framräknat betalningsbelopp. För betalning av den resterande skulden får Josef fortsatt anstånd.

Vid beslut om fortsatt anstånd, när den bidragsskyldiga föräldern ska betala på den skuld som uppkommit för att hen haft anstånd, och anståndsbeslut endast meddelas för att hen inte ska behöva betala hela den uppkomna skulden, bör anståndsförfarandet kunna vara mycket enkelt (prop. 1995/96:208, s. 98). I de flesta fall kan Försäkringskassan, med stöd av detta uttalande, besluta om fortsatt anstånd utan att föräldern lämnar en ansökan.

En bidragsskyldig förälder som anser att hen inte kan betala beloppet, kan efter ny ansökan få anstånd med betalningen, helt eller delvis. Vid beräkningen används då bestämmelserna om förbehållsbelopp i 7 kap. 4 och 5 §§ UB (19 kap. 41 § SFB).

8.3.6 Fordringar som har lämnats till Kronofogden

En ansökan om anstånd kan komma in till Försäkringskassan även efter det att skuld för en viss tid har lämnats för indrivning. Försäkringskassan prövar då frågan om anstånd för den löpande betalningsskyldigheten och belopp som ännu inte lämnats för indrivning. Det innebär att anståndsansökningar kan komma in varje gång en ny fordran lämnats för indrivning. En tidigare överlämnad fordran återkallas inte även om den bidragsskyldiga föräldern nu skulle vara berättigad till anstånd.

Det är endast i de fall Försäkringskassan gjort något fel och ärendet blivit felaktigt restfört hos Kronofogden som ett återkallande kan bli aktuellt. Exempel på felaktig restföring är om en inbetalning eller en ansökan om anstånd kommit in till Försäkringskassan före överlämnandet till Kronofogden men anståndet eller inbetalningen av någon anledning inte blivit registrerade i tid. I sådana fall är ett återkallande tillåtet och Försäkringskassan återkallar då den fordran som senast överlämnats för indrivning (8 § indrivningsförordningen).

En återkallelse kan även vara aktuell när ett beslut om anstånd senare ändras i en omprövning eller av domstol på så sätt att den bidragsskyldiga föräldern i efterhand får helt anstånd. I den här situationen var indrivningsåtgärden inte felaktig, men eftersom det inte finns något belopp att driva in för tidsperioden ska ärendet kallas åter från Kronofogden.

Vid beräkningen av förbehållsbelopp vid anstånd får Försäkringskassan inte ta hänsyn till belopp som Kronofogden driver in för betalningsskyldigheten. Anledningen är att betalningsbeloppet inte har bättre rätt till gäldenärens lön än andra skulder. Det är enbart underhållsbidrag enligt föräldrabalken och äktenskapsbalken som har företrädesrätt vid löneutmätning och därför också kan beaktas vid beräkning av anstånd hos Försäkringskassan (7 kap. 14 § 1 UB).

Exempel

En bidragsskyldig förälder har löpande betalningsskyldighet med 1 500 kronor för ett barn. En skuld som avser tiden från och med januari 2020 till och med maj 2020 har lämnats till Kronofogden för indrivning och löneutmätning pågår med 500 kronor per månad. Föräldern har i juni 2020 ansökt om anstånd med löpande betalning hos Försäkringskassan och beviljats delvis anstånd med en betalningsplan på 500 kronor per månad. För att förhindra att ytterligare skuld lämnas till Kronofogden för indrivning måste föräldern utöver pågående löneutmätning betala 500 kronor per månad till Försäkringskassan.

Sedan Försäkringskassan prövat en ansökan om anstånd och avslagit denna kan Försäkringskassan ha lämnat över fordran för viss tid till Kronofogden för indrivning. Om då en bidragsskyldig lämnar in en ny ansökan utan att åberopa några nya omständigheter och utan att inkomsten eller betalningsbeloppet har förändrats kan Försäkringskassan avvisa ansökan. Motiveringen är att Försäkringskassan redan prövat frågan. Har den bidragsskyldiga föräldrarnas förhållanden ändrats prövar Försäkringskassan ansökan för att se om hen kan få anstånd för sitt löpande månadsbelopp.

8.4 Beräkning av förbehållsbelopp

När Försäkringskassan bedömer om anstånd ska medges därför att den bidragsskyldiga föräldern behöver behålla medel för eget och familjens underhåll ska reglerna i 7 kap. 4 och 5 §§ UB om förbehållsbelopp tillämpas (19 kap. 41 § SFB).

Av 7 kap. 5 § första stycket UB framgår att den del av lönen som inte får tas i anspråk genom utmätning (förbehållsbeloppet) bestäms med ledning av ett normalbelopp, se även avsnitt 8.3.3. Vid sin bedömning kan Försäkringskassan också tillämpa Kronofogdens allmänna råd om verkställighet och indrivning. Till allmänna råden finns även meddelanden utfärdade med information och kommentarer. Kronofogden utfärdar årligen föreskrifter om bestämmande av förbehållsbelopp vid utmätning av lön m.m. Dessa finns tillgängliga bland annat på www.kronofogden.se.

Om den bidragsskyldiga föräldern är bosatt utomlands kan förbehållsbeloppet anpassas till kostnadsläget i landet där hen bor. Som stöd för beräkningen kan till exempel OECD tabellerna användas, [OECD Data Explorer • Monthly comparative price levels](https://data.oecd.org/price-levels/).

8.4.1 Ändrade inkomstförhållanden

Det är de aktuella förhållanden som läggs till grund för Försäkringskassans beslut om anstånd. Har den som är bidragsskyldig uppgivit att viss inkomst kommer att betalas ut med annat belopp från och med en senare tidpunkt kan Försäkringskassan tidsbegränsa beslutet och besluta om fortsatt anstånd från och med den senare tidpunkten.

Exempel

När Försäkringskassan ska besluta om anstånd i juni har Maya ännu inte fått något studiebidrag för hemmavarande barn men hon uppger att hon ska få det från och med september. Betalningsförmågan beräknas utan studiebidrag från och med juni. Men eftersom Maya redan vid ansökningstillfället upplyst om kommande förändringar begränsar Försäkringskassan beslutet att gälla till och med augusti. Försäkringskassan beslutar också om fortsatt anstånd för tiden september–januari och beräknar då med studiebidraget i betalningsförmågan.

Om den som är bidragsskyldig talar om att inkomsten kanske kommer att minska eller att hen kanske kommer att få ökade kostnader längre fram i tiden beslutar Försäkringskassan om anstånd med ledning av de aktuella förhållandena. Den bidragsskyldiga föräldern kan komma in med ny ansökan om förhållandena ändras.

8.4.2 Andra tillgångar

Pengar och tillgodohavanden som en bidragsskyldig förälder kan ha behov av för sin och sin familjs försörjning under den närmaste tiden är undantagna från utmätning (5 kap. 1 § UB). Försäkringskassan kan därför bortse från mindre tillgodohavanden vid prövning av betalningsförmågan. Vid sin prövning får Försäkringskassan ta hänsyn till om föräldern har andra lätt realiserbara tillgångar som skulle kunna omsättas och tas i anspråk för att betala fordringarna. Det innebär bland annat att Försäkringskassan i anståndsbeslutet kan ta hänsyn till att en betalningsskyldig förälder har tillgångar utöver sin lön och besluta att anståndet inte ska omfatta andra tillgångar än den betalningsskyldiges lön (jfr prop. 1995/96:208 s. 53).

Med lätt realiserbara tillgångar menas bankmedel, värdepapper eller annan lös egendom som utan svårighet eller risk för värdeförstöring kan omsättas av den bidragsskyldiga föräldern (19 kap. 41 § SFB), se avsnitt 8.2. Det kan normalt inte krävas att en bidragsskyldig förälder säljer sin bil eller annan lös egendom som används i hushållet eller fast egendom eller bostadsrätt som tillhör hen. Det finns att läsa i prop. 2004/05:116 s. 62.

Exempel

Beräkning av den bidragsskyldiga förälderns betalningsutrymme visar att förbehållsbeloppet överstiger nettoinkomsten. Föräldern har, förutom kontanta tillgångar som behövs för familjens försörjning under den närmaste tiden, tillgångar i form av andelar i aktiefonder som inte utgörs av individuellt pensionssparande. Värdet av dessa andelar överstiger de obetalda betalningsbeloppen. Försäkringskassan avslår ansökan om anstånd och anger i beslutet att den bidragsskyldiga föräldern med hänsyn till värdet av tillgångarna ska reglera sin skuld för obetalda betalningsbelopp.

8.4.3 Kronofogdens rekommendationer

Kronofogden tar årligen fram föreskrifter och allmänna råd som bland annat slår fast förbehållsbeloppet vid utmätning av lön och normalbeloppets storlek. Dessa publiceras oftast i december på www.kronofogden.se, och är

- Föreskrifter om bestämmande av förbehållsbelopp vid utmätning av lön m.m.
- Allmänna råd om bestämmande av förbehållsbelopp vid utmätning av lön m.m.
- Meddelanden om bestämmande av förbehållsbelopp vid utmätning av lön.

Styrdokumentet kan vara vägledande när Försäkringskassan räknar fram en betalningsplan enligt 19 kap. SFB med hänsyn till reglerna i UB. Det här avsnittet återger till stor del vad som står i dessa dokument.

Förbehållsbelopp

Som tidigare nämnts i avsnitt 8.4 får bara den del av lönen utmätas som överstiger vad gäldenären behöver för sitt och sin familjs underhåll, samt för att kunna fullgöra den betalningsskyldighet som har företräde vid löneutmätning. Det framgår av 7 kap. 4 och 5 §§ UB.

Bostadskostnaden och normalbeloppet blir tillsammans det belopp som man får behålla, alltså förbehållsbeloppet (7 kap. 5 § andra stycket UB).

Inkomster och lön

Förutom den huvudsakliga inkomsten tas även regelbundna sidoinkomster och inkomst av näringsverksamhet med i beräkningen. Se avsnitt 8.4 för mer vägledning om näringsverksamhet. Från skattepliktiga inkomster görs sedan avdrag för preliminär skatt.

Studiemedel i form av studielån, studiebidrag eller studiestartsstöd räknas inte som inkomst i det här sammanhanget eftersom studiemedel inte får utmätas. Det får däremot omställningsstudiestöd, som kan utmätas på samma sätt som annan inkomst av tjänst. Detta eftersom omställningsstudiestödet, till skillnad från studiestödet, ska täcka ett inkomstbortfall och därför beskattas i inkomstslaget tjänst.

Om den bidragsskyldiga föräldern bor tillsammans med en make eller sambo, ska hänsyn även tas till dennes inkomst genom en så kallad proportionering.

Normalbelopp

Normalbeloppet är en del av förbehållsbeloppet som gäldenären får behålla för sitt och familjens underhåll. Det är ett schablonbelopp som anses omfatta alla vanliga levnadskostnader. Det kan till exempel vara mat, kläder, tvätt, hygien, gas, hushållsel, telefon, internetuppkoppling, TV-avgifter, försäkrings- och medlemsavgifter med mera. Bostadskostnaden räknas däremot särskilt.

Det finns fastställda normalbelopp utifrån olika kategorier: ensamstående, makar/jämställda och barn. Det kan bli aktuellt med avdrag och tillägg till beloppen.

Familjeförhållanden

Som tidigare nämnts får den bidragsskyldiga föräldern göra ett förbehåll för familjemedlemmar. För att kunna fastställa beloppet utgår man från normalbeloppet för den familjemedlemmen. Beloppet kan variera beroende på om det gäller en vuxen eller ett barn och beroende på barnets ålder.

När man beräknar normalbeloppet rekommenderar Kronofogden att sambor jämställs med makar när det är två personer som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Med makar avses också personer som ingått registrerat partnerskap.

När den bidragsskyldiga förälderns make eller sambo har en egen inkomst ska förbehållsbeloppet bestämmas genom en proportionering. Det innebär att hushållets gemensamma kostnader fördelas i förhållande till vars och ens inkomst.

När man beräknar förbehållsbelopp kan det finnas barn som varaktigt bor i hushållet som faller in under någon av dessa två kategorier:

- Barn som är yngre än 18 år. Ett barn har rätt till försörjning enligt 7 kap. 1 § FB till och med dagen innan barnet fyller 18 år. Den bidragsskyldiga föräldern får därför göra ett förbehåll för barnet.
- Barn som har fyllt 18 år. Om barnet går i grundskola, gymnasieskola eller annan jämförlig utbildning kan barnet ha rätt till försörjning som längst till och med dagen innan barnet fyller 21 år. Uppfyller barnet inte krav för fortsatt rätt till försörjning enligt 7 kap. 1 § FB är huvudregeln att den bidragsskyldiga föräldern inte får behålla ett belopp för att försörja det vuxna barnet.

Utöver att det kan vara barn till den bidragsskyldiga föräldern, kan det även gälla en makes eller sambos barn som ingår i hushållet.

Har ett normalbelopp bestämts med hänsyn till att den bidragsskyldiga föräldern har ett försörjningsberättigat barn som ingår i hushållet ska följande bidrag minska det barnets normalbelopp:

- Underhållsbidrag
- Underhållsstöd
- Barnbidrag
- Flerbarnstillägg
- Förlängt barnbidrag
- Studiebidrag och extra tillägg

Den sammanlagda minskningen blir däremot aldrig större än det fastställda normalbeloppet.

Om föräldrarna är separerade minskas barnets normalbelopp bara med den del av barnbidraget som den bidragsskyldiga föräldern tar emot. Även pension eller annan ersättning som barnet får ska dras av och i det fallet är det summan efter avdrag för preliminär skatt som reducerar normalbeloppet.

Exempel

Paula har barnen Ahmed och Lisen. Ahmed bor hos Paula medan Lisen bor hos den andra föräldern. Paula får ett halvt barnbidrag för Lisen och ett helt barnbidrag för Ahmed.

Paula ansöker om att få skjuta upp sin betalning. Vid beräkningen av normalbelopp för barn ingår Ahmed i beräkningen, eftersom han är det barn som bor hos Paula. Ahmeds normalbelopp ska därför minskas med hans barnbidrag. Det barnbidrag som betalas ut för Lisen tas inte med i beräkningen.

Om barnet bor växelvis hos föräldrar som har gemensam vårdnad bör normalbeloppet för barnet reduceras till hälften.

Utgifter som uppstår på grund av nödvändig barntillsyn kan läggas till normalbeloppet.

Läs mer i Kronofogdens föreskrifter om vad som gäller för barn som är placerade i familjehem eller som studerar på annan ort.

Förbehåll för umgängeskostnader

Kostnader som uppstår i samband med att barnet återkommande vistas hos den bidragsskyldiga föräldern, anses inte ingå i normalbeloppet för vuxna. Det finns därför anledning att i stället ta hänsyn till sådana kostnader när förbehållsbeloppet räknas fram. Läs mer i dom av Högsta domstolen den 8 april 2015 i mål nr Ö 2964-14.

Kronofogden utgick från Högsta domstolens dom och beslutade den 4 maj 2015 (dnr 832 10012-15/121) att när en förälder yrkar på avdrag för umgängeskostnader, så kan tillägg medges med ett schablonbelopp på 40 kronor per dag och barn (dnr 832 10012-15/121). Försäkringskassan kan därför göra ett sådant tillägg om den bidragsskyldiga föräldern yrkar på det och kan visa att utgifterna sannolikt finns. Både den dag som barnet hämtas respektive lämnas kan räknas med.

Vi kan ta hänsyn till kostnader för umgängesresor i skälig omfattning, det framgår i en dom från hovrätten för övre Norrland (ÖÅ808-17). Vad som menas med skälig omfattning får bedömas i det enskilda ärendet. Kostnadsansvaret ska fördelas efter vad som skäligt med hänsyn till föräldrarnas ekonomiska förmåga och övriga omständigheter (6kap. 15 b FB). Läs mer i Kronofogdens meddelande om vad som gäller för kostnader för umgängesresor.

Bidragsskyldiga föräldrarnas kostnader ska i beräkningen jämföras med en fordran med företrädesrätt, inte som en del av proportioneringen.

En make eller sambo som bor tillsammans med den bidragsskyldiga föräldern kan tills vidare inte tillgodoräkna sig umgängeskostnader för egna barn.

Tillägg och avdrag från normalbelopp

Det går alltså att göra både tillägg och avdrag från normalbeloppet. Det kan bland annat vara kostnader för att en bidragsskyldig förälder har en god man eller förvaltare, färd- eller hemtjänst, hjälpmedel vid funktionshinder, särskilt boende för äldre eller kostnader knutna till inkomstens förvärvande. Mer detaljerad information om hur och när tillägg eller avdrag kan göras finns i Kronofogdens föreskrifter. Nedan beskrivs några av de tillägg och avdrag som en bidragsskyldig förälder kan få tillgodoräkna sig.

Tillägg för utgifter för inkomstens förvärvande

Hänsyn kan tas till för kostnader för fullgörande av tjänst. När man beräknar tillägget ska de bestämmelser som gäller för avdrag för motsvarande kostnader vid beslut om slutlig skatt tillämpas, alltså avdrag som kan göras i deklARATIONEN. Bestämmelserna finns i 12 kap. 1, 4–8, 10–22, 24–30, 32 och 37 §§ IL.

Tillägg för kostnad för medlemsavgift till A-kassa finns inte längre

Hänsyn ska inte längre tas till tillägget för medlemsavgiften som motsvarar den förhöjda finansieringsavgiften enligt 41 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor (se KFM A 2014:1).

Tillägg för kostnader till följd av sjukdom och sjukvård

Tillägget minskas med ersättning för sådana kostnader som utbetalas av Försäkringskassan eller på annat sätt.

Tillägg görs för sådan traditionell sjukvård som omfattas av det så kallade högkostnadsskyddet vilket utesluter behandlingsformer som är alternativa i förhållande till den traditionella sjukvården. Bedömning av behovet av att få förbehålla sig tilläggsbelopp till följd av sjukdom görs i förhållande till kostnaderna vid tidpunkten för beslut om anstånd och med hänsyn till om den bidragsskyldiga föräldern får ersättning på annat sätt, till exempel genom högkostnadsskydd för sjukvård och mediciner.

Exempel

I mars månad ska Kristin betala flera räkningar på sammanlagt 865 kronor för läkarbesök och mediciner. Kristin har inte uppnått de sammanlagda kostnader som berättigar henne att få högkostnadsskydd. Om Försäkringskassan avgör ansökan om anstånd innan räkningarna betalats tas hänsyn till behovet av tillägg till normalbeloppet. Försäkringskassan begränsar beslutet till att gälla under den tid då räkningarna ska betalas.

Exempel

När Försäkringskassan i maj ska besluta om anstånd uppger Kent att han har haft stora kostnader på grund av läkarbesök samt att han kommer att göra ytterligare läkarbesök. Kent har betalat så stora belopp att han fått högkostnadsskydd till och med november. Tillägg till normalbeloppet beräknas inte. När högkostnadsskyddet inte längre ger Kent fri vård kan han göra ny ansökan om anstånd med anledning av de kostnader han då har. Om Kent då har kostnader tar Försäkringskassan hänsyn till dessa upp till det belopp som högst ska betalas och för tiden intill dess han på nytt får så kallat högkostnadsskydd.

Kostnader för resor till och från en vårdinrättning

Om landstinget ersätter den bidragsskyldiga föräldern för kostnaderna kan tillägg inte göras. Ersättning av landstinget kan vara inkluderad i den avgift som betalas för besöket men kostnaderna kan också ha ersatts på något annat sätt. Det är därför lämpligt att ta reda på hur ersättningen är utformad i det enskilda ärendet, vilket beror på var föräldern bor.

Kostnader för tandvård

När den bidragsskyldiga föräldern har presenterat en behandlingsplan och kostnadsförslag från tandläkare kan hänsyn tas till kostnader för tandvård i sin helhet. Enstaka behandlingar av mindre omfattning tar man däremot inte hänsyn till. Som exempel anses en årlig undersökning vara en vanlig levnadskostnad som redan ingår i normalbeloppet.

Kostnader för glasögon och linser

När förbehåll beräknas kan hänsyn tas till kostnader för glasögon och linser om en läkare eller optiker har lämnat ett intyg på att det behövs, eller om ett kostnadsförslag har lämnats av en optiker.

Avdrag från normalbelopp

Om en bidragsskyldig förälder har förmåner i skatterättslig mening bör normalbeloppet minskas med värdet av förmånen i enlighet med Kronofogdens rekommendationer.

Det är bara förmåner som är kopplade till vanliga levnadskostnader som kan minska normalbeloppet, till exempel fri kost. Följden blir att förmåner som exempelvis fri bil inte ska dras av på normalbeloppet (NJA 2000 s. 121).

Bostadskostnad

Av 7 kap. 5 § andra stycket UB framgår det att bostadskostnaden ska räknas enskilt och läggas till normalbeloppet.

Kronofogden rekommenderar i sitt allmänna råd att den faktiska bostadskostnaden läggs till normalbeloppet. Med den faktiska bostadskostnaden avses nettokostnaden efter avdrag för bostadstillägg, bostadsbidrag och boendetillägg.

Hänsyn bör tas till om kostnaden är oskäligt hög i förhållande till kostnadsläget på orten eller om bostaden är oskäligt stor. Om bostadskostnaden inte är känd kan den beräknas med ledning av kostnadsläget på orten och utifrån det kan man beräkna kostnaden för en bostad av skälig storlek för gäldenären (schablonhyra). Vid beräkningen av schablonhyra bör 3 § Försäkringskassans föreskrifter om genomsnittlig och högsta godtagbara bostadskostnad vara vägledande.

Bor den bidragsskyldiga föräldern i en bostadsrätt är månadsavgiften bostadskostnaden. Har hen dessutom lånat till insatsen eller till reparation ska ränta och amortering på den delen beaktas som om lägenheten pantförskrivits för det lånet.

Bor den bidragsskyldiga föräldern i egen fastighet får man ta hänsyn till nödvändiga driftkostnader, ränta och amortering i skälig omfattning. Kostnader för hushållsel ingår i normalbeloppet och ingår inte i driftkostnaden. Räntekostnader och amortering på bostadslån beaktas bara om fastigheten har pantförskrivits för lån. Om ett lån har tagits för något annat ändamål än boende är avbetalningarna inte någon bostadskostnad som ska beaktas.

Fastighetsskatt, numera kommunal fastighetsavgift, räknas inte heller som en bostadskostnad.

Finns det en inneboende eller sammanboende i hushållet?

Bostadskostnaden ska reduceras om en del av bostaden disponeras av en sammanboende (make/sambo) eller inneboende.

Den bidragsskyldiga föräldrarnas make/sambo anses stå för sin del av bostadskostnaden. Om den bidragsskyldiga föräldern eller dennas make eller sambo har ett inneboende barn som inte har rätt till försörjning enligt FB, anses samtliga personer stå för sin del av kostnaden.

När en inneboende är en annan person än de ovan nämnda, och det finns uppgifter om hyresbeloppet som den inneboende betalar ska bostadskostnaden minskas med motsvarande belopp. Saknas uppgiften om hyresbelopp bör bostadskostnaden minskas i förhållande till hur många som bor i bostaden.

8.4.4 Betalningsplan då underhållsstöd betalas ut

Sedan förbehållsbeloppet är beräknat återstår det belopp som den bidragsskyldiga föräldern kan betala varje månad, det vill säga ett överskjutande belopp som även kan kallas ett disponibelt belopp. Om det överskjutande beloppet är lägre än det löpande betalningsbeloppet bestäms det överskjutande beloppet som betalningsplan. Betalningsplanen gäller tills ett nytt beslut om anstånd meddelas eller tills skulden är slutreglerad.

Exempel

Arvid är betalningsskyldig för tre barn och betalningsbeloppet är 2 700 kronor per månad. Han anser att han inte klarar av att betala så mycket och ansöker om anstånd. Beräkningen av hans betalningsförmåga visar ett överskott på 1 570 kronor per månad. Arvid får ett beslut om delvis anstånd med betalningsplan på 1 570 kronor per månad.

Finns det ett tidigare beslut om anstånd ska betalningsplanen vara högst 1,5 gånger det betalningsbelopp som har fastställts. Om betalningsskyldigheten för något barn har upphört, gäller det betalningsbelopp som skulle ha fastställts, dock minst 150 kronor per barn och månad (19 kap. 43 § SFB). Ansöker föräldern om anstånd på nytt och det överskjutande beloppet efter beräkning blir högre än 1,5 gånger det löpande betalningsbeloppet fastställs betalningsplanen till 1,5 gånger löpande belopp.

Exempel

Bettina är bidragsskyldig för två barn och har under det senaste året haft helt anstånd med betalningen. Från och med februari ska hon börja betala av på skulden. Hon får fortsatt anstånd med betalningsplanen som är på 1 500 kronor (1,5 gånger löpande betalningsbelopp, som är 500 kronor per barn). Beräkningen av betalningsförmågan visar att det finns ett överskott på 2 150 kronor och därför avslår Försäkringskassan Bettinas ansökan om anstånd. Den ursprungliga betalningsplanen på 1 500 kronor fortsätter att gälla.

Exempel

Carl är bidragsskyldig för ett barn och har haft anstånd med betalningen. Betalningsbeloppet är fastställt till 0 kronor det kommande året. Han ska nu börja betala av på skulden och har fått en betalningsplan på 150 kronor per månad.

8.4.5 Beräknad betalningsförmåga

Om den bidragsskyldiga förälderns inkomster enligt beslutet om slutlig skatt är så låga att ett betalningsbelopp skulle uppgå till mindre än 50 kronor per månad bestäms inget betalningsbelopp (19 kap. 27 § SFB). Om Försäkringskassan vid en prövning av en ansökan om anstånd finner att den framräknade betalningsförmågan är under 50 kronor per månad är det lämpligt att Försäkringskassan beviljar helt anstånd. Föräldern bör då informeras om att även om Försäkringskassan inte kräver någon betalning så kan hen ha fördel av att betala i så stor utsträckning som möjligt bland annat för att minska räntekostnaden.

8.5 Näringsidkare

Kronofogdens allmänna råd anger inte något särskilt om hur beräkning ska göras när gäldenären är näringsidkare. Detta eftersom rekommendationerna avser förhållanden vid löneutmätning.

Men förbehållsbelopp för näringsidkare beräknas på samma sätt som för löntagare. En näringsidkare kan vanligen inte på samma sätt som en löntagare uppvisa en handling

(lönebesked) som styrker inkomstförhållandena. Därför fordras det att Försäkringskassan gör en särskild beräkning av inkomsterna. Försäkringskassan kan då infordra uppgifter från den bidragsskyldiga föräldern. Ett eget uttag från enskild firma eller handelsbolag är skattepliktigt och räknas med som inkomst.

Vid bedömning av betalningsförmågan får Försäkringskassan också ta hänsyn till om det finns andra lätt realiserbara tillgångar som kan tas i anspråk för betalning av betalningsbeloppet. Se avsnitt 8.4.2 om andra tillgångar.

8.6 Personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra särskilda förhållanden

Anstånd kan medges även i andra fall om det finns anledning med hänsyn till personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra särskilda skäl (19 kap. 41 § SFB). Det kan till exempel vara fråga om att den som är bidragsskyldig under en tid drabbas av en svår sjukdom (prop. 1995/96:208 s. 53). Som regel får den bidragsskyldiga föräldern sjukpenning eller annan ersättning varför bedömning av rätt till anstånd och beräkning av betalningsutrymme vanligen sker med tillämpning av de regler som angivits i föregående avsnitt.

Försäkringskassan bör enligt allmänna råd (RAR 2001:1 till 19 kap. 41 § SFB) bevilja anstånd om betalningsskyldigheten pressar föräldern så hårt att den får en starkt negativ effekt på hens psykiska hälsotillstånd. En förutsättning för anstånd av det skälet är dels att det finns ett medicinskt underlag, dels att anstånd faktiskt leder till en lättnad för föräldern när det gäller hens samlade betalningar.

Någon lättnad kan inte anses föreligga om ett beslut om anstånd medför att andra fordringsägare får betalt medan fordran för underhållsstöd förblir obetald.

8.6.1 Rehabilitering

En person kan behöva rehabilitering för att återanpassas till ett normalt liv efter exempelvis en längre sjukhus- eller anstaltsvistelse. Försäkringskassan har möjlighet att i sådana situationer eftersänka fordran. Se avsnitt 9.1 om eftergift. Om det inte finns tillräckliga skäl för eftergift kan Försäkringskassan i stället pröva om skälen är tillräckliga för att medge helt eller delvis anstånd på grund av personliga förhållanden.

8.6.2 Andra särskilda förhållanden

Den bidragsskyldiga föräldern kan också få anstånd på grund av andra särskilda förhållanden. Det kan till exempel vara aktuellt om föräldern har överklagat det beslut om slutlig skatt som ligger till grund för beräkningen av betalningsskyldigheten och det är sannolikt att beslutet om slutlig skatt också kommer att ändras (prop. 1995/96:208 s. 97). Anstånd kan då beviljas helt eller delvis med hänsyn till vad som kommit fram i målet om överklagande av beslutet om slutlig skatt.

8.6.3 Stora retroaktiva skulder

Om ett faderskap fastställts lång tid efter det att underhållsstöd har börjat betalas ut eller om det av annan anledning uppstår en stor skuld genom ett beslut eller en dom är det angeläget att skulden betalas så snart som möjligt. Om den bidragsskyldiga föräldern inte kan betala hela skulden innan Försäkringskassan är skyldig att lämna över fordran för indrivning kan – efter ansökan – anstånd beviljas för viss tid. Det gäller även om föräldern kan betala minst löpande betalningsbelopp. Det kan i ett sådant fall vara lämpligt att hen då utnyttjar hela sin betalningsförmåga.

Detsamma gäller om betalningsskyldighet fastställts retroaktivt i domstol. Se exempel nedan.

Exempel

Försäkringskassan har beslutat om underhållsstöd vid växelvis boende från och med april 2014. Efter överklagande fastställer KR i mars 2015 att fullt underhållsstöd ska betalas ut från och med april 2014. Betalningsskyldighet fastställs för tiden från och med april 2014. Efter ansökan beviljar Försäkringskassan delvis anstånd till och med januari 2016 och, om så behövs, därefter fortsatt delvis anstånd.

En stor retroaktiv skuld som har uppkommit på grund av att delgivningen av betalningsskyldigheten dragit ut på tiden anses inte vara ett tillräckligt skäl för att bevilja anstånd. Om den bidragsskyldiga föräldern i den här situationen däremot inte klarar att betala sitt löpande betalningsbelopp kan det ändå finnas skäl till anstånd, men om betalningsbeloppet är fastställt till noll kronor och föräldern ansöker om anstånd första gången kan anstånd inte beviljas.

9 Eftergift, skuldsanering och ackord

Detta kapitel beskriver bland annat

- ansökan om eftergift
- skäl för eftergift
- vilken skuld som kan efterskänkas
- utredning och beslut om eftergift
- skuldsanering och ackord.

9.1 Eftergift

Försäkringskassan får på eget initiativ eller efter ansökan av den bidragsskyldiga föräldern efterskänka statens fordran som gäller betalningsskyldighet, ränta och underhållsbidrag. Försäkringskassan kan både efterskänka den uppkomna skulden och begränsa betalningsskyldigheten för framtiden, helt eller delvis. Försäkringskassan får efterskänka fordran om det finns synnerliga skäl med hänsyn till den bidragsskyldiga föräldrarnas personliga eller ekonomiska förhållanden. (19 kap. 32 och 45 §§ SFB)

En bidragsskyldig förälder som önskar eftergift måste ansöka om detta hos Försäkringskassan. Ansökan görs på en av Försäkringskassan fastställd blankett (12 § RFFS 1996:18).

Det är den som söker eftergift som ska visa att det finns synnerliga skäl för att efterskänka fordran (prop.1995/96:208 s. 99).

Du kan se till att ärendet blir ordentligt utrett genom att på ett så tydligt sätt som möjligt tala om hur den enskilde kan komplettera eller förtydliga sitt underlag och ställa frågor till den enskilde eller till andra som kan ha relevanta uppgifter att lämna. Du behöver alltså också hämta in de uppgifter som behövs för att beslutet ska grunda sig på så säkra uppgifter som möjligt.

Se även avsnitt 9.4 om utredning och beslut om eftergift och kapitel 7 i Försäkringskassans vägledning (2004:7) *Förvaltningsrätt i praktiken* om bevisbördan och Försäkringskassans utredningsskyldighet.

När en eftergiftsansökan kommer in till Försäkringskassan kan det vara nödvändigt att omedelbart vidta någon åtgärd i ärendet. I det fall Försäkringskassan tror att föräldern skulle kunna få anstånd är det lämpligt att informera hen om den möjligheten. Om skuld lämnats för indrivning är det lämpligt att Försäkringskassan skickar en kopia av ansökan för kännedom till Kronofogden. Försäkringskassan måste också hämta in uppgift från Kronofogden om återstående skuld innan beslut om eftergift kan tas.

Försäkringskassan får ta eget initiativ till att besluta om eftergift. Det kan till exempel vara aktuellt om en bidragsskyldig förälder på grund av sjukdom eller liknande inte kan medverka till att en ansökan om eftergift blir gjord (prop. 2004/05:116 s. 64–65). Eftergift kan också vara aktuellt när en bidragsskyldig förälder har avlidit och inte har delgivits beslutet om betalningsskyldighet. Eftersom den fordran som finns inte har förfallit till betalning kan den inte heller drivas in genom Kronofogden.

9.1.1 Ny ansökan

Om en ny ansökan kommer in så snart efter det att en ansökan avgjorts att tid för överklagande inte har löpt ut kan Försäkringskassan efter att ha hört den sökande,

pröva om ärendet ska handläggas som ett omprövningsärende. I annat fall prövas ansökan på nytt.

9.2 Synnerliga skäl för eftergift

Försäkringskassan får efterskänka statens fordran om det finns synnerliga skäl för det med hänsyn till den bidragsskyldiga förälderns personliga eller ekonomiska förhållanden (19 kap. 45 § SFB). Försäkringskassan kan endast efterskänka belopp som inte har betalats in, inte betala tillbaka redan inbetalade belopp.

9.2.1 Fastställt faderskap och betalningsskyldighet för förfluten tid

Om faderskap till ett barn har fastställts genom en bekräftelse eller dom och om betalningsskyldighet har beslutats för tid före den dag då faderskapet fastställdes, får Försäkringskassan på ansökan av den bidragsskyldiga föräldern helt eller delvis efterge statens fordran för denna tid om det finns synnerliga skäl (19 kap. 46 § SFB).

Om föräldern var omedveten om sitt faderskap och inte på något sätt försvårat eller förhalat fastställandet, får hel eller delvis eftergift beviljas. Eftergift kan längst beviljas till och med den månad då den bidragsskyldiga föräldern fick reda på att han kan vara far till barnet. Bedömningen ska vara restriktiv och eftergift prövas efter ansökan från den bidragsskyldiga föräldern (prop. 2001/02:119 s. 42–43, Vissa socialförsäkringsfrågor m.m. s. 42–43).

Försäkringskassan gör en bedömning om eftergift kan medges för den skuld som uppkommit före den tidpunkt den bidragsskyldiga kontaktats för faderskapsutredningen eller på annat sätt fått reda på att han kunde vara far till barnet. En som är bidragsskyldig och som inte känt till sitt faderskap har inte haft anledning att räkna med sin försörjningsplikt och inte heller kunnat anpassa sin ekonomi efter detta. Synnerliga skäl kan därför anses finnas och eftergift får medges för tiden innan den bidragsskyldiga fick veta att han kunde vara far till barnet. Någon ekonomisk prövning görs inte i dessa fall (jämför prop. 2001/02:119 s. 42–43).

Inbetalning av betalningsbelopp inom underhållsstödet krediteras den äldsta skulden. För att undvika att handläggningstiden påverkar möjligheterna till eftergift har RFV tagit fram följande allmänna råd: Om eftergift beviljas för betalningsskyldighet som avser tid före den dag då faderskapet fastställdes bör eftergiften även omfatta sådana inbetalningar som gjorts mellan ansökan och beslut om eftergift. Det gäller under förutsättning att dessa avräknats på den tid som omfattas av eftergiftsbeslutet (RAR 2001:1 till 19 kap. 46 § SFB). Eftergiften omfattar därmed inte sådana inbetalningar som gjorts innan ansökan om eftergift.

Exempel

Den 22 februari 2019 fick Sture veta att han kunde vara far till ett barn fött den 24 mars 2017. Faderskapet fastställdes den 21 augusti 2019. Sture har inte försvårat eller förhalat fastställandet. Ansökan om eftergift kom in den 1 oktober 2019. Försäkringskassan fattade beslut om eftergift den 25 november 2019. Betalningsbeloppet fastställdes retroaktivt från april 2017.

Skulden för tiden april 2017 till och med februari 2019 är 36 179 kronor. Sture betalade in 4 450 kronor mellan ansökan och beslut om eftergift. Han kan därför befrias att betala 36 179 kronor för tiden från den 1 april 2017 till och med februari 2019, när han fick veta att han kunde vara far till barnet. Eftergift beviljas alltså även med det belopp som han betalat in mellan ansökan och beslut eftersom det avräknats på den skuld som uppkommit för tiden innan han kände till sitt faderskap.

Exempel

Den 15 april 2019 fick Elis veta att han kunde vara far till ett barn fött den 30 maj 2017. Faderskapet fastställdes den 15 juni 2019. Elis har inte försvårat eller förhalat fastställandet. Betalningsbeloppet fastställdes retroaktivt från juni 2017 till 1 573 kronor och har sedan varit oförändrat. Skulden för tiden juni 2017 till och med april 2019 var 36 179 kronor plus ränta. Elis betalade 6 000 kronor den 28 september 2019.

Ansökan om eftergift kom in den 15 oktober 2019 och Försäkringskassan beslutade om eftergift den 14 januari 2020.

Elis gjorde ytterligare tre inbetalningar: 6 000 kronor den 30 oktober, 1 573 kronor den 30 november och 1 573 kronor den 30 december. De har räknats av från skulden för tiden innan han var medveten om sitt faderskap och ska därför omfattas av det belopp som han befrias från att betala.

Elis befrias från att betala 30 179 kronor plus den ränta som räknats av, men han kan inte få eftergift för de 6 000 kronor han betalade innan Försäkringskassan fick hans ansökan.

9.2.2 Ekonomiska förhållanden

Den bidragsskyldiga föräldern behöver inte ha fått en sämre ekonomi sedan betalningsskyldigheten beslutades för att beviljas eftergift. Om hen har beviljats anstånd under en längre tid och det kan antas att den ekonomiska situationen inte kommer att förbättras inom överskådlig framtid kan det finnas synnerliga skäl som berättigar till eftergift (prop. 1995/96:208 s. 53–54).

Vad som avses med "under en längre tid" har inte angetts i lagstiftningsarbetet. Det är lämpligt att eftergift enligt denna grund kan komma ifråga när anstånd har lämnats under en tid av åtminstone uppemot tre år. Med hänsyn till vad som sägs i förarbetena kan med uttrycket "inom överskådlig tid" förstås den tidsrymd som återstår till dess skulden preskriberas (prop. 1995/96:208 s. 98).

Eftergift ska normalt inte kunna ges om det framstår som ett någorlunda rimligt antagande att den bidragsskyldiga föräldern kommer att kunna göra rätt för sig

åtminstone till någon del inom den tidsrymd som återstår till dess skulden preskriberas. Det innebär att tillfälliga likviditetsproblem inte motiverar eftergift (prop. 1995/96:208 s. 98–99).

För en bidragsskyldig förälder som är arbetslös eller studerande är det lämpligt att Försäkringskassan gör en bedömning av om det inte är sannolikt att personen i fråga kommer att få en bättre ekonomisk situation. För en bidragsskyldig som har pension kan det många gånger vara lättare att bedöma en framtida betalningsförmåga.

Eftersom betalningsförmåga inte bara beror på inkomster utan också på utgifter kan även förändringar av dessa som ligger "inom överskådlig tid" beaktas. Det kan till exempel vara att försörjningsskyldigheten för barn upphör eller att en maka/make kan återuppta förvärvsarbete och därmed bidra till hushållets gemensamma kostnader.

Vid beräkningen av om den bidragsskyldiga föräldern kan betala någon del av betalningsskyldigheten kan det vara lämpligt att Försäkringskassan beräknar vad hen behöver för eget och familjens underhåll på samma sätt som anges i Kronofogdens allmänna råd om verkställighet och indrivning.

Efter en ansökan från den bidragsskyldiga föräldern bör Försäkringskassan delvis efterskänka skulden, när hen med hänsyn till ekonomiska förhållanden har beviljats helt eller delvis anstånd enligt 19 kap. 40 § SFB och har haft anstånd under en sammanhängande tid av minst tre år. Den bidragsskyldiga föräldern ska alltså inte ha fått ett beslut om fortsatt anstånd med betalningsplan enligt 19 kap. 43 § SFB under den perioden. Du som handläggare ska också bedöma om de ekonomiska förhållandena kommer att förbättras inom överskådlig tid. Den skuld som hen bör slippa betala är skillnaden mellan det fastställda betalningsbeloppet och beloppet som blir beräknat med utgångspunkt i beslutet om slutlig skatt för det aktuella inkomståret enligt reglerna i 19 kap. 10, 11, 13–17, 26 och 27 §§ SFB. Se RAR 2001:1 till 19 kap. 45 § SFB. Belopp som föräldern redan har betalat till Försäkringskassan kan inte efterskänkas.

Exempel

Olof är bidragsskyldig och har haft betalningssvårigheter under lång tid. Han har nu ansökt om eftergift.

Olof har ansökt om och beviljats anstånd varje år sedan 2006. För att ta ställning till om han ska medges eftergift på grund av detta ska Försäkringskassan beräkna hur mycket Olof borde ha kunnat betala. Då jämför man det betalningsbelopp per månad som beräknades för ett bestämt år, med Olofs faktiska inkomst det året.

Olofs betalningsbelopp från och med februari år 2006 beräknades till 1 000 kronor per månad. Månadsbeloppet som bestämdes efter 2006 års inkomst (2007 års beskattningsår) var 400 kronor per månad. Olof anses alltså ha kunnat betala 400 kronor per månad under 2006. Eftergift kan då bli aktuellt för mellanskillnaden som är 600 kronor per månad (600 x 12 månader = 7 200 kronor för 2006).

På samma sätt beräknas åren 2007 och 2008. Det sammanlagda beloppet för de tre åren kan då efterskänkas. Men Försäkringskassan måste också bedöma om Olofs ekonomiska förhållanden kan komma att förbättras inom överskådlig tid.

Beräkningen ovan är inte tillämplig på ärenden där den bidragsskyldiga föräldern betalar underhållsbidrag. I dessa fall får i stället en bedömning av eftergift göras utifrån de ekonomiska förhållanden som råder i varje enskilt ärende.

9.3 Vilken skuld kan efterskänkas

Ett beslut om eftergift omfattar uppkomna skulder och ränta. Det innebär att gamla skulder skrivs av, men någon återbetalning av redan inbetalda belopp får inte göras. Eftergift kan även begränsa betalningsskyldighet som avser framtiden (prop. 1995/96:208 s. 54).

9.3.1 Förändringar av skulden efter ansökan

Den skuld som den bidragsskyldiga föräldern har vid ansökan om eftergift kan komma att öka med ytterligare belopp som förfallit till betalning innan Försäkringskassan har hunnit fatta beslut i ärendet. Förändringar av skulden kan också uppstå genom att indrivning av skuld för betalningsbelopp verkställs eller fortlöpande pågår hos Kronofogden. Föräldern kan ha gjort inbetalningar till Försäkringskassan eller skulden eller del av den kan ha preskriberats.

Eftergift prövas för den fordran som återstår när Försäkringskassan beslutar i ärendet. För undantag, se avsnitt 9.2.1.

9.3.2 Personliga förhållanden

Eftergift kan också bli aktuell i situationer av rehabiliteringskaraktär eller andra liknande situationer där en eftergift av skulden är nödvändig för att rehabilitering ska lyckas eller för att den bidragsskyldiga föräldern inte ska slås ut socialt (prop. 1995/96:208 s. 54). En sådan bedömning kan lämpligen göras efter kontakt med andra myndigheter som kan vara inblandade i ärendet, till exempel sjukvård, socialtjänst eller arbetsmarknadsmyndighet. Det är viktigt att myndigheterna samordnar sina insatser för den bidragsskyldiga förälderns så att rehabiliteringen inte äventyras. Hur lång tid som godtas för rehabilitering vid eftergiftsprövningen får bedömas från fall till fall.

Eftergift vid rehabilitering bör enligt RFV:s allmänna råd (RAR 2001:1 till 19 kap. 45 § SFB) endast komma i fråga om ett särskilt program lagts upp för förälderns rehabilitering och att programmet följs.

9.4 Utredning och beslut om eftergift

Under utredningen i ett eftergiftsärende behöver Försäkringskassan ofta ta kontakt med myndigheter och andra för att få upplysningar om den bidragsskyldiga förälderns situation. Statliga och kommunala myndigheter liksom arbetsgivare och försäkringsinrättningar är skyldiga att lämna uppgifter om en bidragsskyldig som har betydelse för tillämpning av SFB. Detta framgår av 110 kap. 31 § SFB. Upplysningar kan också hämtas från andra håll inom Försäkringskassan.

9.4.1 Kreditering av eftergivet belopp

Den eftergivna fordran och räntan på fordran avräknas för den tid som eftergiften avser om inte annat anges i beslutet (12 § andra stycket RFV:s föreskrifter RFFS 1996:18).

För den bidragsskyldiga föräldern är det av intresse att få klart för sig resultatet av eftergiftsprövningen. Försäkringskassan kan därför i beslutet ange hur det eftergivna beloppet har krediterats och hur stor den återstående fordran är.

9.5 Skuldsanering

En svårt skuldsatt person kan under vissa förutsättningar helt eller delvis befrias från skyldigheten att betala sina skulder om hen ansöker om skuldsanering hos Kronofogden.

Skuldsaneringslagen från år 2006 (2006:548) (SKUL) ersätts från och med den 1 november 2016 av en ny skuldsaneringslag (2016:675). Den som beviljas skuldsanering enligt den nya lagen ska bedömas ha sina huvudsakliga intressen i Sverige, vilket innebär att det inte längre finns ett krav på folkbokföring i Sverige. Avsikten är att harmonisera svensk lag med EU-lagstiftning (prop. 2015/16:125 s. 204-205). En person som tidigare beviljats skuldsanering kan beviljas skuldsanering igen om det finns särskilda skäl, medan den tidigare lagstiftningen ställde ett krav på synnerliga skäl. Personer som är näringsidkare kan även beviljas skuldsanering enligt denna lag om de ekonomiska förhållandena är enkla att utreda och så länge som det inte finns ett näringsförbud. (6, 8 och 10 §§ SKUL [2016:675])

Kraven för att få skuldsanering både före och efter den 1 november 2016 är bland annat att

- personen i fråga är så svårt skuldsatt att hen inte kan antas kunna betala sina skulder inom överskådlig tid
- skuldsanering är skälig med hänsyn till den skuldsattes personliga och ekonomiska förhållanden.

Vid sidan av detta tillkommer en ny skuldsaneringsform från och med den 1 november 2016 för den som är eller har varit engagerad i näringsverksamhet, vilket kallas F-skuldsanering. Det regleras i lagen (2016:676) om skuldsanering för företagare. Eftersom regelverken är överlappande är det möjligt att en gäldenär uppfyller villkoren för båda skuldsaneringsformerna, men det är inte möjligt att ansöka om båda samtidigt. (Prop. 2015/16: 125 s. 237)

9.5.1 Skuldsanering för företagare

Från och med den 1 november 2016 träder lagen (2016:676) om skuldsanering för företagare i kraft. Formen av skuldsanering kallas F-skuldsanering och gäller främst överskuldsatta företagare. Det kan vara en fysisk person som driver eller har drivit enskild näringsverksamhet, eller någon som är eller har varit en företrädare för en juridisk person som driver eller har drivit näringsverksamhet (2 §). Men F-skuldsanering kan även beviljas för en närstående till en företagare (6 § tredje stycket).

Kraven för att få F-skuldsanering finns i 6–11 §§, bland annat ställs krav på att verksamheten inte har drivits på ett oförsvarligt sätt, personen ska sakna näringsförbud och ska ha ett betalningsutrymme per kvartal som minst motsvarar en sjundedel av prisbasbeloppet enligt SFB. Kravet på betalningsutrymme infördes för att skuldsaneringsformen tar sikte på den som har allvarliga och varaktiga skuldproblem, men som planerar att återgå till arbete och skulle då kunna betala av en del av skulderna (prop. 2015/16:125 s. 118 och 126).

Verksamhetens omfattning har inte någon avgörande betydelse och den som tidigare misslyckats med sin skuldsanering kan beviljas F-skuldsanering igen om det finns särskilda skäl (11 § lagen om skuldsanering för företagare)

9.5.2 Ansökan om skuldsanering

För att en överskuldssatt person ska få sina skulder sanerade krävs att hen ansöker om det hos Kronofogden. Den som ansöker om skuldsanering enligt den nya lagen SKUL (2016:675) ska på heder och samvete bland annat ange

- namn på och kontaktuppgifter till de borgenärer som hen känner till
- en uppskattning av skuldernas storlek
- omständigheterna kring skuldernas tillkomst
- hur hen försökt fullgöra sina förpliktelser.

Gäldenären behöver därmed inte längre göra omfattande eftersökningar (jfr SKUL [2006:548]). I stället har borgenärer ett större ansvar för att redovisa skulderna. Avsikten med den ny lagen är inte bara att förenkla för den som ansöker, det bör även leda till mer korrekta uppgifter i ärendet och därmed en snabbare handläggning av ansökan (prop. 2015/16:125 s. 61 och 63).

En ansökan om F-skuldsanering ska däremot innehålla fler uppgifter än de ovan nämnda: uppskattad framtida årsinkomst, om personen varit föremål för konkurs, årsbokslut m.m. (12–14 §§ lagen om skuldsanering för företagare).

9.5.3 Beslut om att inleda skuldsanering

Om det som framkommit i ärendet talar för att ansökan kommer att godkännas beslutar Kronofogden att inleda skuldsaneringen. De borgenärer som redan är kända i ärendet blir då meddelade om det. Beslutet kungörs även i Post- och Inrikes tidningar på www.bolagsverket.se/poit. Där uppmanas alla fordringsägare att anmäla fordringarna till Kronofogden inom en månad (19 och 21 §§ SKUL [2016:675], 21 och 23 §§ lagen om skuldsanering för företagare).

När Kronofogden meddelar borgenärerna att ett beslut om att inleda skuldsanering har fattats, ska de anmäla följande:

- fordrans storlek och när den uppkom
- upplupen ränta och räntesats
- uppgift om någon är solidariskt betalningsskyldig
- om säkerhet har ställts för fordran
- borgenärens namn och kontaktuppgifter
- till vilket konto som betalningen ska göras
- eventuella uppgifter som kan ha betydelse för prövningen av ärendet (19 § SKUL, 21 § lagen om skuldsanering för företagare och prop. 2015/16:125 s. 215).

Det sistnämnda rör främst uppgifter som kan ha betydelse för Kronofogdens skälighetsbedömning, till exempel brott och misskötsamhet (prop. 2015/16:125 s. 63).

Skatteverkets borgenärsroll

Skatteverket företräder det allmänna som borgenär, vid bland annat ackord, skuldsanering, F-skuldsanering och ansökan om konkurs. Skatteverket tar alltså över rollen som borgenär när det gäller betalningsbelopp som ska ingå i en skuldsanering hos Kronofogden. Detta framgår av lagen (2007:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter (BorgL). Borgenärsrollen avser fordringar som handläggs som a-mål i samband med indrivning.

Skatteverket hämtar uppgifter om fordringar för betalningsskyldighet från Försäkringskassan och meddelar sedan Kronofogden. Skatteverket vänder sig också till

Kronofogden för att hämta in uppgifter om obetalda fordringar som Försäkringskassan redan har överfört till Kronofogden. Kronofogden avbryter en eventuell indrivning av de fordringar som uppkommit före beslutet att inleda skuldsanering men kan fortsätta att driva in belopp som tillkommer därefter.

Skuldsaneringen omfattar även fordringar som inte har anmälts och därmed inte finns med i en eventuell betalningsplan. En sådan skuld kommer alltså att falla bort. (23 § SKUL [2006:548], 47 § SKUL [2016:675] och 49 § lagen om skuldsanering för företagare)

Om det finns en fordran för underhållsbidrag, där Försäkringskassan har trätt in i barnets rätt till underhållsbidrag, ska den även ingå i skuldsaneringen (7 § SKUL [2006:548], och 31 § SKUL [2016:675]). Det är däremot Försäkringskassans uppgift att anmäla fordran direkt till Kronofogden eftersom Skatteverket inte företräder Försäkringskassan i e-mål.

Metodstöd – vid beslut om att inleda skuldsanering

Försäkringskassan får via IT-systemet uppgift om att Kronofogden har beslutat om att inleda skuldsanering (utredningslista BF 44.18). Om gäldenären har en skuld för betalningsbelopp som ska omfattas av skuldsaneringen så ska du som är handläggare genast rapportera in inledandebeslutet i bidragsregistret (TP-systemet).

Du ska skriftligen meddela Skatteverket vilken skuld som ska omfattas av skuldsaneringen eftersom Skatteverket företräder Försäkringskassan vid a-mål. Du meddelar då

- räntesatser och framräknad ränta till och med dagen före beslutet om att inleda skuldsanering
- uppgift om att det saknas solidarisk betalningsskyldighet och säkerhet ställd för fordran
- eventuella uppgifter som du bedömer kan ha betydelse för Kronofogdens handläggning, till exempel uppgifter om inkomstkällor eller förmögenhet i utlandet som skulle kunna påverka Kronofogdens skälighetsbedömning.
- fordrans storlek och när den uppkom. Ange både datum för beslut om betalningsskyldighet och vilka månadsbelopp som har uppkommit före inledandet av skuldsaneringen, till exempel genom att bifoga utdrag ur bidragsregistret.

Om föräldern inte är delgiven beslutet kan hen anses ha tagit del av det i och med ansökan om skuldsanering för fordran på betalningsbelopp. Om fordran avser tid när Försäkringskassan trätt in barnets rätt till underhållsbidrag, se avsnitt 9.5.8.

Alla skulder som har uppkommit före inledandebeslutet ska omfattas av skuldsaneringen. Om beslutet om betalningsskyldighet däremot fattas efter inledandet ska skulder som gäller tid före inledandet ingå i skuldsaneringen oavsett om de förfallit till betalning eller inte.

Exempel

Försäkringskassan fattar ett beslut om betalningsbelopp den 2 april 2021. Den 10 maj 2021 beslutar Kronofogden om ett inledande av skuldsanering. Försäkringskassan meddelar Skatteverket den 28 maj 2021 att det finns skulder för mars, april och maj som ska ingå i skuldsaneringen. Betalningsbeloppet för juni ingår inte eftersom den skulden inte har uppkommit än.

Exempel

En skuldsanering inleds den 5 maj 2021. Försäkringskassan fattar den 10 maj 2021 ett beslut om en betalningsbelopp från och med mars 2021. Försäkringskassan meddelar Skatteverket att fordran för mars–maj ska ingå. Betalningsbelopp från och med juni ska däremot inte ingå.

Du kan hämta adresser till borgenärsenheterna hos Skatteverket här:

<https://skatteverket.se/omoss/kontaktaoss/skickablanketterbrevochpaket/borgenarsfunktion.4.76a43be412206334b8980007370.html?q=borgen%C3%A4r>

Du bör överst i adressfältet skriva "Skatteverket" och därefter adressen till borgenärsenheten. Du kan även inleda brevet med rubriken "Anmälan till Skatteverkets borgenärsenhet". Detta för att Skatteverket och Kronofogden delar postsortering och det finns en risk att brevet hamnar fel och att Försäkringskassans fordran inte hinner registreras. Det är sedan Skatteverkets ansvar att förmedla informationen vidare till Kronofogden.

Ett beslut om anstånd upphör när det finns ett beslut om inledande av skuldsanering. När ett beslut om inledande av skuldsanering registreras i TP-systemet kommer anståndet även tekniskt att upphöra.

Betalningsplan vid skuldsanering

När gäldenären har ett betalningsutrymme ska Kronofogden även fastställa en betalningsplan som anger vilket belopp och när gäldenären ska betala.

Enligt 2006 års lag ska gäldenären påbörja betalningarna efter att Kronofogden fattat ett slutligt beslut om skuldsanering. Gäldenären ska inte invänta att beslutet vinner laga kraft. Det är gäldenärens ansvar att betala direkt till borgenärerna enligt betalningsplanen som löper på fem år om det inte finns särskilda skäl att bestämma en kortare tid. (9 och 37 §§ SKUL [2006:548])

Den som däremot har meddelats ett beslut om skuldsanering efter den 1 november 2016 ska månatligen betala till Kronofogden, som i normalfallet har ansvar som betalningsförmedlare. I praktiken innebär det att Kronofogden kommer att ta emot pengar från gäldenären under 10 månader om året. Juni och december är betalningsfria månader. Kronofogden placerar pengarna på ett konto för att sedan fördela dem en gång per år till borgenärerna. Gäldenären ska börja betala efter det att hen fått ett beslut om inledande av skuldsanering, medan Kronofogdens utbetalning till borgenärerna sker tidigast när det slutliga beslutet om skuldsanering vunnit laga kraft. Tanken är att skuldsaneringen ska komma igång så fort som möjligt. (38–41 §§ SKUL [2016:675]).

Det finns alltså olika tidpunkter när en gäldenär ska börja betala enligt en betalningsplan. En annan skillnad mellan lagstiftningarna är hur sluttidpunkten för skuldsaneringen räknas fram. Enligt 2016 års lag kan Kronofogden räkna av de betalningar som en gäldenär har gjort mellan inledandet och beslutet om skuldsanering. Det gäller även betalningsfria månader. En skuldsanering enligt 2016 års lag kan därtill bestämmas till en kortare period än fem år om det finns beaktansvärda skäl. (34 § SKUL [2016:675]).

Det finns övergångsbestämmelser för den som har fått ett inledandebeslut före den 1 november 2016, men ett slutligt beslut efter den 1 november. Gäldenären får betalningsfria månader, men börjar betala först vid det slutliga beslutet och Kronofogden kan därför inte räkna av några månader. (Prop. 2015/16:125 s. 14).

Vid en F-skuldsanering pågår betalningsplanen under tre år utan betalningsfria månader; betalningarna görs normalt en gång i kvartalet till Kronofogden (36 och 40 §§ lagen om skuldsanering för företagare).

Metodstöd – vid slutligt beslut om skuldsanering

När Kronofogden har beslutat om skuldsanering meddelas Försäkringskassan maskinellt per fil.

Du som handläggare ska då registrera beslutet i bidragsregistret. Du ska också registrera ett datum för när beslutet ska följas upp. Hur länge en betalningsplan pågår beror på vilken typ av skuldsanering som Kronofogden har beviljat.

Vid uppföljningen ska du kontakta Kronofogden för att kontrollera om skuldsaneringen avslutats. Skulderna, som ingick i skuldsaneringen, ska i så fall skriva ner fordran till noll i bidragsregistret. Det gör du genom att konstatera att skuldsaneringen har avslutats och registrerar datum för detta i it-systemet. Se även it-manualen för en närmare beskrivning av hur du gör detta.

9.5.4 Betalning av löpande betalningsbelopp

Sedan Kronofogden beslutat att inleda skuldsanering ska den bidragsskyldiga förälderns betalningar, som görs därefter på löpande betalningsbelopp eller underhållsbidrag till Försäkringskassan, inte krediteras den fordran som omfattas av skuldsaneringen. Det innebär att vid betalning av betalningsbelopp eller underhållsbidrag som avser tiden efter det att Kronofogden har beslutat att inleda skuldsanering ska Försäkringskassan se till att sådan betalning krediteras fordran som förfallit till betalning efter beslut om att inleda skuldsanering.

Om Försäkringskassan därtill jämkar eller ändrar ett beslut om betalningsskyldighet, som uppkommit före skuldsaneringen inleddes, ska eventuella tillkommande belopp även omfattas av skuldsaneringen.

Exempel

En skuldsanering för Tobias inleds den 1 juni 2018 och Försäkringskassan meddelar Skatteverket att han inte har några skulder. I september 2019 får Försäkringskassan kännedom om ett ändrat beslut om slutlig skatt för inkomstår 2015 och jämkar därför Tobias tidigare beslut om betalningsskyldighet. Ett betalningsbelopp på 156 kronor per månad fastställs retroaktivt för februari 2017 till januari 2018. Det totala beloppet på 1 872 kronor omfattas av skuldsaneringen eftersom det ursprungliga beslutet uppkom före Tobias skuldsanering inleddes.

9.5.5 Anstånd och skuldsanering

Under pågående skuldsanering ska den bidragsskyldiga föräldern betala sitt löpande betalningsbelopp. Har Kronofogden i beslutet om skuldsanering angett att skulden ska betalas med 0 kronor eller 0 procent så innebär det i många fall att föräldern inte heller fullt ut kan betala löpande betalningsbelopp. Hen har då möjlighet att efter ansökan få helt eller delvis anstånd.

Om den bidragsskyldiga föräldern inte betalar löpande betalningsbelopp eller om hen fått delvis anstånd men inte betalar enligt beslutet ska Försäkringskassan överlämna den uppkomna fordran för indrivning (19 kap. 49 § SFB).

9.5.6 Omprövning av skuldsaneringsbeslut

Ändras förhållandena väsentligt till det sämre eller bättre under betalningstiden kan den skuldsatta eller fordringsägare begära att beslutet om skuldsanering omprövas. Beslut att ändra eller upphäva beslutet fattas av Kronofogden (27 § SKUL [2006:548], 48 § SKUL [2016:675] eller 50 § lagen om skuldsanering för företagare [2016: 676]). Beslutet kan överklagas till tingsrätten.

9.5.7 Upphävt skuldsaneringsbeslut

Om ett beslut om skuldsanering upphävs ska de avskrivna skulderna återställas. De gjorda inbetalningarna ska då fördelas om enligt fördelningsreglerna i 7 kap. 16 § UB och RFFS 1996:18.

Du kan läsa mer om preskription vid skuldsanering i avsnitt 5.5.3.

9.5.8 Fordran på underhållsbidrag

Fordran på underhållsbidrag i ett ärende om underhållsstöd är en enskild fordran som Försäkringskassan övertagit från det bidragsberättigade barnet. Det är därför Försäkringskassan som beslutar att godta förslag från Kronofogden för en fordran som avser underhållsbidrag upp till vad som har betalats ut i underhållsstöd. I dessa fall är det lämpligt att Försäkringskassan inte accepterar en mindre procentuell tilldelning än vad andra fordringsägare får.

Försäkringskassan kan också genom tillämpning av reglerna om eftergift minska den bidragsskyldiga förälderns skuld. En annan möjlighet är att parterna i ett nytt avtal enas om ett lägre underhållsbidrag än vad som tidigare fastställts för den tid som fordran för skuldsaneringen avser.

Det kan vara lämpligt att Försäkringskassan vid ansökan om skuldsanering för underhållsbidrag samråder med Kronofogden i det fall frågan om skuldsanering även omfattar betalningsbelopp för underhållsstöd.

Om en utländsk myndighet informerar Försäkringskassan om att den bidragsskyldiga föräldern har ansökt om skuldsanering i det andra landet, så ska boföräldern också få möjlighet att yttra sig, men bara om föräldern har gett Försäkringskassan fullmakt att driva in mellanskillnaden mellan underhållsstödet och det högre underhållsbidrag. Försäkringskassan ska då meddela den andra myndigheten om Försäkringskassan och föräldern accepterat förslaget.

9.6 Ackord

Det är Skatteverket som kan anta förslag om ackordsuppgörelser som gäller statens fordringar som handläggs i allmänt mål (1 och 4 §§ lagen [2007:324] om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter, BorgL). Ett ackord innebär att den betalningsskyldige betalar en viss del av sin skuld och att borgenären godtar det som full betalning för hela sin fordran.

9.6.1 Fördel för det allmänna

Beslut om ackord får enligt 4 § första stycket BorgL meddelas om det kan anses vara ekonomiskt fördelaktigt för det allmänna och det inte med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller av annan anledning framstår som olämpligt från allmän synpunkt. Fordringar avseende betalningsbelopp kan bli föremål för ackord. Skatteverket får godkänna ett så kallat underhandsackord endast om övriga fordringsägare gör motsvarande eftergift.

10 Indrivning

Detta kapitel beskriver vad som gäller när den bidragsskyldiga föräldern inte fullgör betalningsskyldigheten. Kapitlet beskriver också hur Försäkringskassan handlägger bland annat

- ansökan om indrivning
- vilka kostnader som uppkommer
- betalningsanmärkning
- uppgifter i personregister.

10.1 Ansökan om indrivning

Försäkringskassan ska enligt 19 kap. 49 § SFB utan dröjsmål vidta åtgärder för att driva in fordringarna på underhållsbidrag eller betalningsbelopp för utbetalda underhållsstöd om den bidragsskyldiga föräldern inte fullgör sin betalningsskyldighet.

Enligt 1 kap. 6 § UB indelas utsökningsmål i allmänna mål (a-mål) och enskilda mål (e-mål). A-mål är sådana som rör indrivning av skatter, böter, viten och andra avgifter som tillkommer staten. Försäkringskassans fordringar för betalningsbelopp handläggs som a-mål.

10.1.1 Begäran om indrivning

Enligt 4 § tredje stycket indrivningsförfordningen ska Försäkringskassan, om inte särskilda skäl talar emot det, lämna fordringar avseende betalningsbelopp för indrivning senast när den äldsta fordringen är fem månader gammal. Om det inte finns särskilda skäl för det behöver indrivning inte begäras i det fall att fordringarna understiger 500 kronor (6 a § förordningen [1996:1036] om underhållsstöd).

Huvudregeln är att Försäkringskassan inte behöver lämna över obetalda betalningsfordringar för indrivning förrän den äldsta fordran är fem månader gammal och den totala skulden uppgår till minst 500 kronor. Se avsnitt 5.1 Försäkringskassans krav på fordringarna. Möjligheten att lämna över en fordran innan den är fem månader finns och kan göras med stöd av 19 kap. 49 § SFB. Tidigare indrivning kan begäras för att undvika att bidragsskyldiga konstant släpar efter med fyra månaders skuld. Läs mer i avsnitt 10.1 om ansökan om indrivning och i Underhållsstödsutredningens betänkande SOU 2003:42 s. 274.

När ett ärende överlämnas till Kronofogden registreras det i utsökningsregistret. Den som är bidragsskyldig underrättas genast och automatiskt av Kronofogden om den fordran som handläggs som a-mål. Hen får då också ett inbetalningskort som gäller fordran.

Om Försäkringskassan också begärt indrivning av underhållsbidrag kommer Kronofogden att särskilt underrätta den som är bidragsskyldig om det målet. Det sker dock vanligen något senare och först när Försäkringskassan har överlämnat en kopia av dom eller avtal om underhållsbidrag till Kronofogden. Mål om underhållsbidrag handläggs som e-mål.

10.1.2 Bidragsskyldig följer inte betalningsplan vid anstånd

Försäkringskassan ska utan dröjsmål driva in fordringen om den bidragsskyldiga föräldern inte fullgör sin betalningsskyldighet (19 kap. 49 § SFB). Indrivning ska som sagt begäras senast fem månader efter det att den äldsta fordringen skulle ha betalats om inte särskilda skäl talar emot det (4 § indrivningsförordningen).

Enda undantaget när indrivning inte behöver begäras, trots att fordringen är äldre än fem månader, är när den bidragsskyldiga föräldern har beviljats helt eller delvis anstånd. Det gäller dock endast så länge hen betalar hela det belopp som fastställts i beslutet om anstånd, vilket är antingen den betalningsplan som beräknats enligt 7 kap. 4 och 5 §§ UB eller det lagstadgade beloppet enligt 19 kap. 43 § SFB.

Om en betalningsplan finns enligt det lagstadgade beloppet i 43 §, förfaller en delpost till betalning månad för månad (se avsnitt 832.5). Det finns en särreglering för när Försäkringskassan ska vidta en indrivningsåtgärd om den bidragsskyldiga föräldern inte betalar en delpost. I sådana fall ska Försäkringskassan invänta att ytterligare fem delposter förfaller räknat från förfalldatumet för den första delposten som föräldern inte har betalat. När den sjätte delposten förfaller till betalning ska även föregående fem delposter vara betalda. I annat fall kommer hela skulden att förfalla till omedelbar betalning och Försäkringskassan ska då vidta indrivningsåtgärder. (19 kap. 43 § SFB)

Till exempel om den som är bidragsskyldig inte betalar delposten som avser februari, finns det tid att komma i kapp med betalningsplanen till och med juni. Men om inte alla delposter för februari–juni är betalda senast den 30 juni kommer Försäkringskassan att lämna över hela skulden till Kronofogden i juli. Det här innebär alltså att en ansökan om indrivning i det här fallet görs en månad senare än vad som gäller enligt indrivningsförordningen eftersom tidpunkten regleras särskilt i SFB.

10.1.3 Betalningsuppmaning

Innan Försäkringskassan överlämnar fordran till Kronofogden för indrivning ska Försäkringskassan enligt 3 § indrivningsförordningen uppmana den bidragsskyldiga föräldern att betala fordringen, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och särskilda skäl inte talar emot det. Uppmaningen ska innehålla uppgift om

- fordringens belopp,
- den dröjsmålsavgift eller annan avgift som ska betalas med anledning av dröjsmålet och
- den dag då betalning senast ska ske för att ansökan om indrivning inte ska göras
- uppgift om att indrivningen är förenad med ytterligare kostnader för gäldenären.

Enligt 19 kap. 49 § SFB ska Försäkringskassan utan dröjsmål vidta åtgärder för att driva in fordringen. Försäkringskassan ska därför skicka en betalningsuppmaning till föräldern så snart Försäkringskassan uppmärksammar att betalningsbeloppet eller en del av det inte har betalats. Försäkringskassan överlämnar därefter fordran för indrivning utan att göra någon bedömning om varför betalning inte skett eller om indrivning är möjlig.

Betalningsuppmeningen ska som huvudregel göras skriftligen, även om det inte finns något sådant krav i indrivningsförordningen. I undantagsfall kan betalningsuppmeningen göras muntligen. Det kan till exempel vara lämpligt när föräldern saknar adress, men Försäkringskassan har föräldrarnas telefonnummer.

10.1.4 Upplysning om anstånd m.m.

Försäkringskassan kan i sin handläggning möta ärenden där all indrivningsverksamhet framstår som verkningslös. Det kan till exempel handla om bidragsskyldiga som uppenbarligen saknar betalningsförmåga och vars situation inte kan förväntas bli förändrad. I dessa situationer kan det vara lämpligt att Försäkringskassan upplyser om reglerna om till exempel anstånd, ackord och eftergift.

10.1.5 Underhållsbidrag

Försäkringskassan kan ansöka om indrivning av underhållsbidrag hos Kronofogden. När fordran grundas på att Försäkringskassan har övertagit barnets rätt till underhållsbidrag handläggs utsökningsärendet som e-mål hos Kronofogden. Det innebär att Försäkringskassan behåller borgenärsfunktionerna även efter det att Försäkringskassan har ansökt om utmätning hos Kronofogden.

Ansökan kan dock bara gälla underhållsbidrag som har förfallit till betalning och en period när den bidragsskyldiga föräldern bodde eller arbetade utomlands (19 kap. 28, 29 och 32 §§ SFB och RH 2011:63).

När Försäkringskassan ansöker om indrivning för obetalda underhållsbidrag utreder Kronofogden gäldenärens anställnings- och inkomstförhållanden och undersöker om gäldenären har någon utmättningsbar egendom. Det framgår av 4 kap. 9 § UB.

10.1.6 Fullmakt

I de fall Försäkringskassan med stöd av fullmakt kräver den bidragsskyldiga föräldern på ett underhållsbidrag som överstiger nivån för underhållsstödet, sker detta samordnat med indrivning av det underhållsbidrag som ska betalas till staten som ersättning för utbetalt underhållsstöd. Det är med andra ord inte möjligt för boföräldern eller den studerande att ställa villkor på Försäkringskassan för hur kravet ska bedrivas. Är barnet eller boföräldern inte nöjd med de åtgärder Försäkringskassan vidtagit kan de återkalla fullmakten och själva vidta åtgärder för att få den bidragsskyldiga föräldern att betala det överskjutande bidraget.

10.1.7 "Blandmål"

I ett ärende om underhållsstöd kan det förekomma att fordran avseende ett barn kan bestå av både betalningsskyldighet och underhållsbidrag. Så kan vara fallet till exempel då betalningsskyldighet för viss tid följts av ett underhållsbidrag för annan tid därför att den bidragsskyldiga föräldern bosatt sig utomlands. Efter återkomst till Sverige fastställs åter en betalningsskyldighet enligt reglerna i SFB.

10.1.8 Metodstöd – blandmål

Den bidragsskyldiga föräldern flyttar tillbaka till Sverige och underhållsbidraget görs om till betalningsbelopp. Beroende på situationen kommer föräldrarnas inbetalningar att krediteras på olika sätt: Om den som är bidragsskyldig betalar frivilligt och ingen fordran har lämnats till Kronofogden

Den bidragsskyldiga föräldern får information på inbetalningskorten om hela sin skuld (både underhållsbidrag och betalningsbelopp). Hen måste meddela Försäkringskassan varje månad om inbetalningar ska räknas av på delposter som gäller betalningsbelopp. Om hen betalar och inte styr inbetalningarna, krediteras de på den äldsta fordran först, det vill säga underhållsbidraget. Det innebär att obetalda betalningsbelopp skickas till Kronofogden senast när den äldsta fordran är fem månader gammal. Du som handläggare bör upplysa föräldern om det.

Om fordran för underhållsbidrag har överlämnats manuellt till Kronofogden och du registrerar T-kod 425

Förut innebar T-kod 425 att Försäkringskassan ansökte om indrivning elektroniskt. Men sedan november 2018 ansöker Försäkringskassan bara skriftligen om indrivning av underhållsbidrag. T-koden får följden att den bidragsskyldiga föräldern får ett inbetalningskort som bara visar hens eventuella skuld för obetalda betalningsbelopp. När hen betalar, så krediteras inbetalningen enbart på betalningsbeloppet.

Om fordran för underhållsbidrag har överlämnats manuellt till Kronofogden och T-kod 425 inte har registrerats

Om skulden för obetalt underhållsbidrag i utländsk valuta skickas manuellt framgår det inte i TP-systemet att skulden är överförd till Kronofogden. Det beror på att T-kod 425 inte har registrerats.

Den bidragsskyldiga föräldern måste varje månad meddela Försäkringskassan om att han eller hon vill styra inbetalningar till delposter för betalningsbelopp. Om han eller hon betalar och inte styr inbetalningarna, krediteras de på den äldsta fordran först, det vill säga underhållsbidraget. Obetalda betalningsbelopp skickas till Kronofogden när den äldsta fordran är fem månader gammal. Du som handläggare bör upplysa den bidragsskyldiga föräldern om det.

Om inbetalningarna krediteras på en skuld för underhållsbidrag som tidigare har överlämnats manuellt till Kronofogden måste du meddela dem (8 § indrivningsförordningen).

10.1.9 Uppgiftsskyldighet

Har Försäkringskassan uppgifter om den bidragsskyldiga föräldrarnas ekonomiska förhållanden som kan antas vara av betydelse för indrivningen ska Kronofogden underrättas om detta när ansökan om indrivning görs eller så snart som möjligt därefter (7 § indrivningsförordningen).

UB:s regler innebär att Kronofogden har undersökningsplikt och därför kan komma att begära upplysningar från Försäkringskassan. Försäkringskassan ska lämna ut uppgifter som får lämnas ut om de behövs i ett ärende hos Kronofogden enligt 3 § förordningen (1980:995) om skyldighet för Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten att lämna uppgifter till andra myndigheter.

Även med stöd av 10 kap. 27 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) kan Försäkringskassan i vissa fall få lämna ut uppgifter till annan myndighet. I bestämmelsen sägs att en sekretessbelagd uppgift får lämnas till myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas ut har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.

10.1.10 Återkallande av indrivning

Kronofogden kan inte på eget initiativ överlåta till Försäkringskassan att återuppta handläggningen av krav på betalningsskyldigheten. Däremot kan Försäkringskassan behöva återkalla ett ärende om indrivningen begärts felaktigt. Det gäller till exempel om en anståndsansökan kommit in före indrivningen men inte har registrerats och åtgärdats i rätt tid av Försäkringskassan, se avsnitt 8.3 om ansökan om anstånd. Om överlämnandet för indrivning var felaktigt ska Försäkringskassan återkalla indrivningen.

Läs mer i avsnitt 10.2.2–10.3 om betalningsanmärkingar och rättning av personuppgifter i register.

Metodstöd – återkallande av indrivning

Om Försäkringskassan har begärt indrivning felaktigt, så kan du rätta den senaste överföringen i bidragsregistret med hjälp av T-kod 422. Registreringen av T-kod 422 innebär dock inte att Kronofogden meddelas automatiskt. Om återkallelsen gäller fordringar som ligger längre bakåt i tiden, behöver du även rätta bidragsregistret för den tiden. Se it-manualen för mer information.

Först ringer du Kronofogden för att kontrollera om de hunnit vidta någon verkställighetsåtgärd i ärendet och om pengar eventuellt ska betalas tillbaka till den bidragsskyldiga föräldern. Sedan behöver du underrätta Kronofogden skriftligen om att Försäkringskassan återkallar ansökan om indrivning. Du lämnar fullständiga uppgifter om den bidragsskyldiga föräldern, det barn som fordran gäller, vilken period som avses och vad felet bestod i. Skicka brevet till Kronofogden, Medelshanteringen, Box 39, 851 02 Sundsvall.

Informera därefter föräldern om att Försäkringskassan har återkallat indrivningen.

I normalfallet kommer Kronofogden att lägga upp ärendet med målhandletyp *Återkallelse*. Detta innebär dock inte att Försäkringskassan har bett Kronofogden rätta, ändra eller utplåna en uppgift, till exempel betalningsanmärkningar som kreditupplysningsföretag tar del av. Men Kronofogden kan ta upp frågan om rättelse på eget initiativ eller om den bidragsskyldiga föräldern ansöker om det. I normalfallet kommer Medelshanteringen i Sundsvall att kontakta sitt rättelseteam i Visby efter det att vår begäran om återkallelse har hanterats.

10.1.11 Betalning efter att fordran har lämnats för indrivning

Försäkringskassan ska skyndsamt underrätta Kronofogden om den bidragsskyldiga föräldern gör en inbetalning till Försäkringskassan i anslutning till att en fordran har överlämnats för indrivning och inbetalningen avsåg den fordran som lämnats till Kronofogden (9 § indrivningsförordningen). Det kan innebära att en inbetalning som kommit in till Försäkringskassan efter att fordran överlämnats för indrivning ska överföras till Kronofogden. Förutsättningen är att inbetalningen inte har krediterats en fordran i Försäkringskassans IT-system vid betalningstillfället. Om en del av det inbetalade beloppet har krediterats Försäkringskassans fordran så överförs det överskjutande beloppet till Kronofogden. Inbetalningen till Försäkringskassan ska i detta läge inte betalas tillbaka till föräldern.

10.2 Kostnader m.m. vid indrivning

I 17 kap. UB och i förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogden finns regler om förrättningskostnader i utsokningsmål. De kostnader som kan uppstå under indrivning är av två slag. Det är dels de kostnader som är bestämda i särskild taxa för det arbete som Kronofogden gör i målet dels de kostnader som motsvarar direkta utlägg som Kronofogden har haft. Dessa förrättningskostnader kallas gemensamt för utsokningsavgifter.

Enligt nämnda förordning ska Kronofogden ta ut förrättningskostnader i form av utsokningsavgifter. Utsokningsavgifterna indelas i fyra grupper nämligen

- grundavgift,
- förberedelseavgift,
- försäljningsavgift och
- särskild avgift.

För avgifter i mål om underhållsbidrag gäller särskilda regler. En årlig avgift på 600 kronor tas ut för varje underhållsskyldig gäldenär. Avgiften är densamma oberoende av antal underhållsberättigade eller antal sökande.

10.2.1 Betalningsansvar

Av UB följer att utökningsavgifterna i första hand ska tas ut av den bidragsskyldiga föräldern. Någon särskild begäran om detta behövs inte från den sökande. Kronofogden ser till att så sker. Avgift som inte betalas av en bidragsskyldig tas ut genom indrivning hos hen (17 kap. 6 § UB). Kan avgiften i ett a-mål inte tas ut av den bidragsskyldiga föräldern svarar staten för kostnaden (17 kap. 13 § UB).

Kan avgifterna i ett e-mål inte tas ut av den bidragsskyldiga föräldern ansvarar sökanden för avgifterna (17 kap. 2 § UB). Sökanden ansvarar enligt 15 § andra stycket förordningen om avgifter vid Kronofogden dock inte för grundavgiften i mål om underhållsbidrag.

Sökanden ansvarar inte heller för grundavgifter i samband med

- verkställighet enligt lagen (1965:723) om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn,
- enligt lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet och
- enligt lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge.

10.2.2 Betalningsanmärkning

När ett ärende har överlämnats för indrivning gör Kronofogden en registrering i utökningsregistret. Det blir en registrering för varje obetalt månadsbelopp per barn. Det innebär till exempel att en förälder som är bidragsskyldig för två barn och har skuld för fem månader får tio registreringar (betalningsanmärkningar). De uppgifter i registret som är offentliga hämtas regelbundet av Upplysningscentralen (UC) och andra kreditupplysningsföretag. Uppgifterna lämnas sedan vidare till de företag (banker, kortkassaföretag, affärsidkare etc.) som är kunder hos kreditupplysningsföretagen. Det kan exempelvis leda till att den bidragsskyldiga föräldern inte får lån, hyresavtal, arbete eller telefonabonnemang. Uppgifter i utökningsregistret finns kvar upp till tre år efter det att skulden är betald.

10.3 Uppgifter i personregister

Den registrerade har rätt att få felaktiga personuppgifter som rör hen rättade och att under vissa förutsättningar få uppgifterna raderade eller åtminstone få behandlingen av personuppgifterna begränsad (artikel 16–18 EU:s dataskyddsförordning [2016/679]).

Kronofogden ansvarar för att rätta uppgifter i utökningsregistret och Försäkringskassan ansvarar för att rätta uppgifter i socialförsäkringsdatabasen. Om det till exempel finns felaktiga uppgifter om indrivning i bidragsregistret, så ska Försäkringskassan ta bort uppgiften från registret. Ett exempel på felaktigt överförd uppgift är att ärendet överlämnats för indrivning på grund av att Försäkringskassan inte genast registrerat att ansökan om anstånd kommit in.

Den personuppgiftsansvarige ska underrätta varje mottagare till vilken personuppgifterna har lämnats ut om eventuell rättelse, radering av personuppgifter eller begränsning av behandling om detta inte visar sig vara omöjligt eller medföra en

oproportionell ansträngning. Den registrerade ska också kunna få information om dessa mottagare (artikel 19 EU:s dataskyddsförordning).

Läs mer i Försäkringskassans vägledning (2001:3) *Offentlighet, sekretess och behandling av personuppgifter* samt Försäkringskassans riktlinjer (2008:25) *Registervård (korrigerings/gallring av personuppgifter)*.

11 Övriga förfarandebestämmelser

Försäkringskassan tillämpar reglerna i SFB när det gäller ändring, omprövning och överklagande av beslut. Detsamma gäller frågor som avser uppgiftsskyldighet för statliga och kommunala myndigheter, arbetsgivare och försäkringsinrättningar samt utredningsåtgärder.

11.1 Utredning och kontroll

De flesta bestämmelser som ger Försäkringskassan rätt att göra besök och att ställa frågor utgår från att dessa utredningsåtgärder tillämpas i förhållande till en ersättningsberättigad person. I underhållsstödsärenden är det dock möjligt att tillämpa dessa utredningsåtgärder också i förhållande till den bidragsskyldiga föräldern, trots att hen inte är ersättningsberättigad (110 kap. 14 och 20 §§ SFB). Läs mer i vägledning (2004:1) *Kontrollutredning*.

11.2 Uppgiftsskyldighet

Statliga och kommunala myndigheter, arbetsgivare och försäkringsinrättningar är skyldiga att på begäran lämna uppgifter om namngivna personer till domstol och Försäkringskassan rörande förhållanden som har betydelse för tillämpningen av SFB (110 kap. 31 § SFB).

Den som bedriver postverksamhet är skyldig att på begäran upplysa om barnets och föräldrarnas adress om Försäkringskassan behöver uppgiften för att bedöma rätten till underhållsstöd och adressen är av väsentlig betydelse för handläggningen av ett ärende (20 § 5 postlagen [1993:1684]).

Källförteckning

Internationella överenskommelser om social trygghet

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1231/2010

Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen

Lagar

Föräldrabalken

Handelsbalken

Socialförsäkringsbalken

Utsökningsbalken

Ärvdabalken

EU:s dataskyddsförordning (2016/679)

Lag (2022:856) om omställningsstudiestöd

Lag om ändring i lagen (2020:1068) om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Lagen (2017:527) om studiestartsstöd

Skuldsaneringslagen (2016:675)

Lagen om skuldsanering för företagare (2016:676)

Lag (2011:1288) om ändring i socialförsäkringsbalk

Delgivningslagen (2010:1932)

Offentlighets och sekretesslagen (2009:400)

Lagen (2007:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter

Skuldsaneringslagen (2006:548)

Inkomstskattelag (1999: 1229)

Personuppgiftslagen (1998:204)

Den upphävda lagen (1997:323) om statlig förmögenhetsskatt

Lagen (1996:1030) om underhållsstöd

Postlagen (1993:1684)

Lagen (1993:892) om ackord rörande statliga fordringar

Folkbokföringslag (1991:481)

Lagen (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter

Preskriptionslagen (1981:130)

Lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet

Räntelag (1975:635)

Lagen (1965:723) om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn

Lagen (1964:143) om bidragsförskott

Lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge

Lagen (1962:381) om allmän försäkring

Kommunalskattelagen (1928:370)

Förordningar

Förordningen (2003:1069) om ränta på återbetalning enligt lagen (1996:1030) om underhållsstöd

Förordningen (1996:1036) om underhållsstöd

Indrivningsförordningen (1993:1229)

Föreskrifter

Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2011:3) om självbetjäningstjänster via internet

RFFS (1996:18) om underhållsstöd

Allmänna råd

RAR 2001:1 om underhållsstöd

Förarbeten

Prop. 2021/22:176 Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden

Prop. 2021/22:01 Budgetproposition för 2022, utgiftsområde 12

Prop. 2017/18:173 Ny åldersdifferentiering inom underhållsstödet

Prop. 2016/17: 216 Åldersdifferentierat underhållsstöd och höjt grundavdrag för bidragsskyldiga föräldrar

Prop. 2015/16:215 Skuldsanering – förbättrade möjligheter för överskuldsatta att starta om på nytt

Prop. 2014/15:145 Ökad reglering av barns underhåll utanför underhållsstödet

Prop. 2012/13:16 Vissa frågor om underhållsstöd.

Prop. 2004/05:116 Ett reformerat underhållsstöd

Prop. 2003/04:96 Vissa socialförsäkringsfrågor

Prop. 1998/99:1 Utgiftsområde 12

Prop. 1995/96:208 Underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar, m.m.

Prop. 1978/79:12 Underhåll till barn och frånskilda, m.m.

Prop. 1969:124 Förslag till ändring i ärvdabalken, m.m.

Domar

FÖD mål 1430-1982

FÖD mål 1986:16

HD mål Ö 265-11

Kammarrätten i Stockholm mål nr 2941-03

Kammarrätten i Sundsvall mål nr 1122-1998

Kammarrätten i Sundsvall mål nr 3356-1997

Kammarrätten i Sundsvall mål nr 1724-1997

NJA 1985, s. 768

NJA 2000, s. 121

RÅ 2008 ref 68

RÅ 2008 ref. 71

Vägledningar

Vägledning (2018:1) Rättelse och ändring av beslut enligt socialförsäkringsbalken och förvaltningslagen

Vägledning (2017:1) Övergripande bestämmelser i SFB, unionsrätten och internationella avtal

Vägledning (2016:1) Underhållsbidrag till barn

Vägledning (2006:1) Indrivning av underhållsbidrag i internationella ärenden

Vägledning (2004:7) Förvaltningslagen i praktiken

Vägledning (2004:5) Sjukpenninggrundande inkomst och årsarbetstid

Vägledning (2001:9) Underhållsstöd

Vägledning (2001:7) Omprövning och överklagande av Försäkringskassans beslut